

och prestation redovisats. Josephson har erhållit en hög positiv korrelation mellan "motivation" och "säkerhet" ($r = 0,84$). Medelvärdena i variablerna "motivation" och "säkerhet" sjunker monotont för varje utbildningsgrupp (se cit. sid. 45). Sambandet mellan intelligens och "motivation" respektive "säkerhet" är $r = 0,53$ respektive $0,52$ och ungefär lika stort i soc.gr. 1-2 som 3. Sambandet mellan skolprestation och "motivation" respektive "säkerhet" är likaså högt och positivt - $r = 0,60$ respektive $0,57$. Då intelligensen hålls konstant ökar prestationen betydligt med ökad "motivation" i samtliga socialgrupper. Det finns även ett något svagare men tydligt samband mellan att bli bedömd som "säker" av sina kamrater och att prestera över vad som är genomsnittligt för sin intelligensnivå.

Modellen framhåller kongruensen mellan skolans krav och pojkens personlighet och behovsstruktur som något som kan påverka hans insider-outsiderattityd. Pilen mellan dessa två variabler går åt båda håll, vilket innebär att en insider gör allt för att motsvara de krav och förväntningar som ställs på honom, medan outsiders har alienerat sig från skolans målsättning och därför kan tänkas vara dåligt motiverad. Låg motivationsnivå förväntas därför vara förbunden med hög brottsbelastning. Hög motivationsnivå förväntas vara vanligare bland konforma än aktiva med en ökad skillnad för varje steg.

Med variabeln "säkerhet" förväntas resultaten gå i samma riktning. De säkra sägs i instruktionen "känna sig hemma i skolan". Dessa förväntas därför ha låg brottsbelastning och oftast förekomma bland konforma. Den andra polen, de helt osäkra och blyga kan heller inte tänkas ha särskilt hög brottsbelastning. De högt brottsbelastade och aktivt brottsliga förväntas ha skattats som varken "säkra" eller "osäkra" enligt variabeldefinitionen. Man kan, med hänsyn till den höga korrelationen mellan "motivation" och "säkerhet" fråga sig om pojkarna kunnat hålla isär variablerna. Att god skolmotivation och god säkerhet hör samman, stämmer med vardagserfarenheten, men att dålig skolmotivation skulle vara förbunden med blyghet och osäkerhet är tveksamt. Erfarenheten säger snarare att bland lågt skolmotiverade finns både de som uppträder säkert och inte bryr sig om att de är okunniga, och de blyga ängsliga, som inte vågar visa ens när de kan. Om eleverna alltså inte kunnat hålla isär dessa två variabler utan låtit sig influeras av sin bedömning av skolmotivation, då de efteråt skulle bedöma kamraternas säkerhet, kommer man alltså att få alltför hög brottsbelastning på de osäkra, blyga pojkar, hos vilka vi förväntar oss en låg brottsbelastning (jfr variabeln spänning i lärarskattningarna).

För varje elev har medeltalet av det rangordningsvärde som klasskamraterna givit honom beräknats, för att ge ett mått på elevens genomsnittliga ställning i klassen. Innan dessa beräkningar har gjorts har värdena transformerats till standardpoäng, varigenom de olika klassernas rangordningsvärden blir mer jämförbara. Vid transformationen har konstanten 3 lagts till alla z-värden, vilket ger medelvärdet = 3 och standardavvikelsen = 1 i de transformerade fördelningarna. Elever som erhållit ett rangordningsmedelvärde över $z = 3,5$ har förts samman till en "övre extremgrupp", de som erhållit ett rangordningsmedelvärde under $z = 2,5$ har förts samman till en "nedre extremgrupp". Däremellan ligger den s. k. "normalgruppen" (Josephson, 1967).

Tabell 63. Brottsbelastning för olika nivåer av skolmotivation och säkerhet, skattade av klasskamraterna

	Motivation			Säkerhet		
	n	M	s	n	M	s
Övre extrem	107	5,02	3,32	90	5,33	3,74
Normal	208	6,79	3,99	225	6,88	3,99
Nedre extrem	75	8,17	4,42	75	7,12	4,32
F	15,6			5,96		
df	2 och 387			2 och 387		
p	<0.001			<0.01		

Brottsbelastningen är som förväntat lägst i den mycket skolmotiverade och i den mycket säkra gruppen och högst i de grupper, där eleverna skattats som lågt skolmotiverade och mycket osäkra. Skillnaden mellan grupperna visar sig vid envägs variansanalys vara signifikant på 0,1 %-nivån för "motivation" och 1 %-nivån för "säkerhet".

I åk 6/1965 hörde ursprungligen 110 pojkar till den "övre" extremgruppen och 106 till den "nedre" i skolmotivation. Av de förra har endast 3 fallit bort fram till vårterminen i åk 9 medan 31 pojkar av de i motivation extremt lågt skattade ej finns kvar. Av dessa senare har 24 (78 %) blivit föremål för bvn:s utredning, 18 är i åk 9 aktiva och endast 6 har konformerat! Det finns all anledning att förmoda att vi, om vi hade haft uppgifter om detta bortfalls självdeklarerade brottsbelastning, skulle fått ännu högre brottsbelastning i den "nedre" extremgruppen i motivation.

Medeltalen av rangordningsvärdena i motivation i de 7 K-grupperna, där ju de av bortfallet som blivit föremål för bvn:s utredning finns med, ger en bekräftelse på vår förmodan om bortfallets inverkan på brottsbelastningen.

Tabell 64. Rangordningsmedelvärden i variabeln "motivation" för pojkarna i de olika konformitetsgrupperna.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.
Konforma	K-gr 1 M= 3,12 n = 11 s = 0,81	K-gr 2 M= 3,20 n = 83 s = 0,68	K-gr 4 M= 3,12 n = 62 s = 0,65	K-gr 6 M= 2,96 n = 21 s = 0,83
Aktiva		K-gr 3 M= 3,23 n = 77 s = 0,72	K-gr 5 M= 2,95 n = 126 s = 0,61	K-gr 7 M= 2,41 n = 46 s = 0,66

$$F = 9,144 \quad df \ 6 \text{ och } 419 \quad p < 0,001$$

Pojkarna i K-grupp 7 skiljer sig signifikant på 0,1%-nivån från alla övriga K-grupper. Som en ytterligare bekräftelse på grundhypotesen skiljer sig K-grupp 5 från K-grupp 2 och 3 på 1%-nivån. Även skillnaden mellan K-grupp 5 och 4 är i det närmaste signifikant.

Tabell 65. Rangordningsmedelvärden i variabeln "säkerhet" för pojkarna i de olika konformitetsgrupperna.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.
Konforma	K-gr 1 M= 2,87 n = 11 s = 0,98	K-gr 2 M= 3,11 n = 83 s = 0,68	K-gr 4 M= 3,12 n = 62 s = 0,58	K-gr 6 M= 3,08 n = 21 s = 0,62
Aktiva		K-gr 3 M= 3,11 n = 77 s = 0,74	K-gr 5 M= 2,97 n = 126 s = 0,57	K-gr 7 M= 2,73 n = 46 s = 0,60

$$F = 2,657 \quad df \ 6 \text{ och } 419 \quad p < 0,05$$

Som i variabeln "motivation" är rangordningsmedeltalet i "säkerhet" i K-grupp 7 lägst, vilket inte stämmer vare sig med hypotesen eller med att läraren skattat dem som aggressiva och motoriskt oroliga och som den minst tillbakadragna gruppen. Detta kan bero på att eleverna mera tagit fasta på osäkerheten i kunskapshänseende än variabeldefinitionens blyga,

osäkra, försagda motpol till den säkra, frimodiga. De kan också ha influerats av den allmänna osäkerheten i uppträdandet, som tar sig uttryck i beteenden som enligt läraren betecknas som aggressivitet, disharmoni, distraction och skolleda. K-grupp 7 skiljer sig signifikant från K-grupp 2, 3, 4, 5 och 6 i säkerhet. Denna grupp är den, som till största delen står för den signifikanta variation mellan grupperna, som erhållits i variansanalysen i både "motivation" och "säkerhet". De övriga K-grupperna skiljer sig från varandra enligt väntat mönster. Detta mönster återkommer också i tabell 66 och 67, där andelen pojkar, som hör till den "övre" respektive "nedre" extremgruppen i motivation och säkerhet är redovisade. Trots det relativt låga rangordningsmedelvärdet i motivation i K-grupp 1 har 38% hamnat i den "övre" extremgruppen mot endast 4% av pojkarna i K-grupp 7. I variabeln "säkerhet" finns som väntat en större andel extremt "säkra" i konforma grupper mot i aktiva grupper, men inte så uttalat som i "motivation". Den "nedre" extremgruppen i "säkerhet" däremot skiljer sig från det vanliga mönstret på det sätt som förmodats, stor andel osäkra både i den helt brottsfria K-grupp 1 och i den starkt belastade K-grupp 7.

Tabell 66. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna, som av sina klasskamrater skattats som extremt högt respektive lågt skolmottiverade.

Övre extrem:

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 36% 1	K-gr 33% 2	K-gr 27% 4	K-gr 24% 6	30%
Aktiva		K-gr 36% 3	K-gr 19% 5	K-gr 4% 7	22%
Totalt	38%	34%	22%	10%	25%

Nedre extrem:

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 18% 1	K-gr 13% 2	K-gr 15% 4	K-gr 38% 6	17%
Aktiva		K-gr 13% 3	K-gr 25% 5	K-gr 54% 7	27%
Totalt	18%	13%	21%	49%	22%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
"Övre"	n	4	27	28	17	24	5	2	107
"Nedre"	n	2	11	10	9	31	8	25	96
	N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$X^2 = 48,48 \quad df 12 \quad p < 0,001$$

Tabell 67. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna, som av sina klasskamrater skattats extremt högt respektive lågt i "säkerhet".

Övre extrem:

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 27% 1	K-gr 28% 2	K-gr 23% 4	K-gr 24% 6	25%
Aktiva		K-gr 31% 3	K-gr 15% 5	K-gr 11% 7	19%
Totalt	27%	29%	18%	14%	22%

Nedre extrem:

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 54% 1	K-gr 17% 2	K-gr 10% 4	K-gr 14% 6	16%
Aktiva		K-gr 27% 3	K-gr 19% 5	K-gr 50% 7	28%
Totalt	54%	22%	16%	40%	23%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
"Övre"	n	3	23	24	14	19	5	5	93
"Nedre"	n	6	14	21	6	24	3	23	97
	N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$\chi^2 = 49,81 \quad \text{df } 12 \quad p < 0,001$$

I jämförelse med K-grupp 7 har K-grupp 6, den grupp som efter bvn:s utredning konformerat, av kamraterna skattats betydligt mer positivt.

Överensstämmelsen mellan lärarens och klasskamraternas skattning av variabeln skolmotivation - skolleda är slående lika med endast ett undantag: Pojkarna i K-grupp 7 är av klasskamraterna bedömda som betydligt mindre skolmotiverade. K-grupp 1 har i denna variabel och även i säkerhet mycket stor spridning. Spridningen i lärarskattningen av skolmotivation och tillbakadragenhet är också stor. I denna grupp finns alltså dels öppna, harmonis-

ka och skolmotiverade pojkar och dels oharmoniska, spända, alltför tillbakadragna, osäkra och skoltrötta pojkar.

Skillnaden är i de flesta beräkningar signifikanta. Störst är skillnaden i skolmotivation. I "säkerhet" ligger den största skillnaden mellan grupperna 6 och 7, och består i att K-grupp 6 har en betydligt mindre andel extremt osäkra pojkar än K-grupp 7.

5. Sammanfattning

Elevernas intelligens är i Örebroprojektet mätt med Härnquists testbatteri DBA. Pojkar, som vid testningen bedömts som speciellt högt respektive lågt intellektuellt begåvade, har lägre brottsbelastning än pojkarna runt medeltalet för årskursen i sin helhet. De har också oftare konformerat. Den mest brottsligt aktiva gruppen ligger strax under medelvärdet för årskursen. K-grupp 7* består huvudsakligen av pojkar med en intelligensnivå strax under medelvärdet. De lågt begåvade har trots låg brottsbelastning oftare blivit upptäckta och föremål för bvn:s utredning.

Intelligens verkar spela en underordnad roll ifråga om brottsbelastning hos pojkar, antingen de valt gymnasieförberedande eller övriga teoretiska och praktiska linjer. Skillnaden i brottsbelastning mellan dessa beror snarare på sammansättningen av typer av pojkar (olika profilklasser i lärarskattningarna).

Pojkar, som av sina lärare i åk 6 bedömts som "missanpassade", pfd II, har i åk 9 betydligt högre brottsbelastning än de, som bedömts som "välanpassade" eller "spända", pfd I och III. Brottsbelastning har ett tydligt samband med aggression, motorisk oro, disharmoni, distraktion och skolleda enligt lärarskattningarna av klassrumsbeteendet. Däremot kan man inte finna något samband mellan tillbakadragenhet och brottsbelastning. Med variabeln spänning är sambandet krökt med lägst brottsbelastning hos dem som skattats som mycket spända eller mycket avspända.

Pojkar som hör till pfd I har haft lättast att konformera och pojkar som hör till pfd II har haft svårast att konformera. Förhållandet accentueras ju kraftigare "åtgärden" är.

---

* K-grupp se sid. 30

Kamratskattningarna i "skolmotivation" och "säkerhet" har samma samband med brottsbelastning som lärarskattningarna i aggression, motorisk oro, disharmoni och skolleda. Högt "skolmotiverade" och mycket "säkra" pojkar har låg brottsbelastning. Mycket osäkra pojkar och framför allt de lågt skolmotiverade pojkarna har hög brottsbelastning. De båda "nedre" extremgrupperna har dock högt spridningsvärde, dvs i dessa grupper finns både individer med låg och med hög brottsbelastning. Speciellt framträder detta i andelen pojkar ur "nedre" extremgruppen i säkerhet, som utgör hälften av både K-grupp 1 och K-grupp 7. Av kamraterna högt skattad skolmotivation är även mest förekommande i konforma grupper, och skillnaden mellan konforma och aktiva blir större för varje "steg". Det samma gäller för säkerhet, om ock ej så uttalad.

Man kan alltså personlighetsmässigt karakterisera K-grupp 1 som medelmåttligt begåvade men överpresterande. Av sina lärare karakteriseras de som välanpassade eller alltför spända, tillbakadragna och överambitiösa. Deras klasskamrater anser dem vara välmotiverade för skolarbetet, men ej i så hög grad som K-grupp 2 och 3. Klasskamraterna anser dem däremot till stor del som osäkra, blyga och försagda i klassrumssituationen.

I motsats till en stor del av K-grupp 1, kan K-grupp 2 och 3 karakteriseras som pojkar med en överväldigande positiv skattning från såväl lärare som kamrater. Detta är pojkar som tagit första steget och begått ett litet antal brott eller förseelser, men som varken upptäckts eller polisanmälts. De har god intelligens, bedöms ofta som välanpassade, sällan aggressiva, harmoniska, koncentrerade, väl skolmotiverade och relativt lugna av sina lärare. Klasskamraterna uppfattar dem som skolmotiverade och säkra.

Pojkar i K-grupperna 4 och 5 har den största spridningen i DBA-poäng. Mer än hälften av pojkarna med mycket låg intelligens har blivit upptäckta och kommit i dessa grupper. I K-grupp 4 är övervägande antalet pojkar välanpassade (pfl I) medan de "missanpassade" (pfl II) överväger i den brottsligt aktiva K-grupp 5. Pojkarna i K-grupp 4 skattas också som mer "skolmotiverade" och mer "säkra" av sina kamrater än pojkarna i K-grupp 5. Skillnaderna är dock inte så markerade som mellan K-grupp 6 och 7.

K-grupp 6 är normalbegåvad och presterar i nivå med sin intelligens. Ungefär hälften karakteriseras som "missanpassade" och bråkiga (pfl II) och hälften som "välanpassade" (pfl I). De intar oftast mellanlägen på va-

riablerna disharmoni, tillbakadragenhet och spänning, men i aggression, motorisk oro, distraktion och skolleda överväger den negativa delen av variabeln, dock inte så kraftigt som hos pojkarna i K-grupp 7. I motsats till dessa (K-grupp 7) uppvägs den negativa övervikten något av en god andel pojkar med höga värden. Av kamraterna karakteriseras de som "lagom" skolmotiverade, men har god säkerhet i sitt uppträdande.

K-grupp 7 till sist är de i personlighetsvariabler, liksom i bakgrundsva-riabler, sämst lottade. De har en intelligens väl samlad något under medelvärdet för årskursen i sin helhet. De underpresterar och skattas av sina lärare som aggressiva, oroliga, disharmoniska, okoncentrerade, spända med stark skolleda. Kamraterna framhäver ännu starkare deras brist på skolmotivation och deras osäkerhet i uppträdandet på lektionerna. Man kan skönja ett kompakt misslyckande i skolsituationen hos merparten av dessa pojkar redan i åk 6.

KAP. X. SKOLSITUATIONEN

1. Pojkens egen upplevelse av skolsituationen

Vi har i föregående kapitel sett hur lärare och klasskamrater uppfattat pojkarnas uppträdande i skolan. Vi skall nu gå in på hur pojkarna själva upplever skolsituationen.

Vid screeningundersökningen fick varje elev besvara en enkät, som innehöll frågor som skulle täcka olika områden. Ett par av dessa frågor har sedan behandlats, nämligen de om kvällstider, antal kvällar som de tillbringar utanför hemmet och om biobesöksfrekvens (sid. 96). Resultaten av elevenkäten har redovisats i en delstudie (Beckne, 1966). Beckne faktoranalyserade enkäten och fick för pojkar åk 6 fram 5 faktorer: allmän skoltrivsel, psykosomatisk reaktion, arbetsbelastning, kamratrelationer och ängslan. Av dessa faktorer har faktorskalor bildats av de enkätfrågor som ingått i faktorn med högst laddningar.

a. Skoltrivsel innehåller följande frågor:

Tycker Du att det är roligt i skolan?

Vad skulle Du göra om Du finge bestämma själv? (sluta skolan, byta till en annan skola, stanna kvar).

Trivs Du bra i skolan?

Tycker Du skolan känns som ett tvång?

Tycker du att undervisningen i skolan är intressant och omväxlande?

Tycker Du att det är trevligt att äta i bespisningen?

Har Du trevligt på rasterna?

Trivs Du med Dina kamrater i klassen?

Faktorskalan går från 8 poäng, mycket god trivsel, till 28 poäng, synnerligen dålig skoltrivsel.

Skolan innebär den första konfrontationen med samhället utanför familjen, med restriktioner och krav på uppförande, på samarbete, på att hålla tider osv. Den subjektiva upplevelsen av trivsel med skolsituationen är en viktig del av skolanpassningen. Trivsel föder vi-känslor, insider-känslor,

som ur kriminologisk synpunkt är viktigare än den anpassning som kan mätas i prestation och uppförandebetyg.

Gluecks (1950) fann ett klart samband mellan brottslighet och attityder till skolan. 61,5% av brottsliga pojkar mot 10,3% av icke-brottsliga pojkar tyckte inte om skolan. Björkenhed (1959) fann, att de variabler, som klarast skilde en grupp brottsliga pojkar från en matchad kontrollgrupp, var trivselfrågorna. De brottsliga pojkarna uttalade oftare ogillande av grannar. De hade en negativ inställning till arbetet och trivdes dåligt, då de gick i skolan. 35% kände sig underlägsna sina klasskamrater mot 0% i kontrollgruppen. Elmhorn (1965) fann också signifikanta skillnader mellan en grupp polisanmälda pojkar och en kontrollgrupp beträffande vantrivsel i skolan. Exempelen kan mångfaldigas.

De pojkar, som upplever att de inte kan motsvara eller finna sig till rätta med skolans och kamraternas krav, som känner sig utstötta eller orättvist behandlade av sina lärare, måste lätt känna vantrivsel i skolan. Vantrivseln förväntas alienera dem från skolans och samhällets målsättning, så att de lättare sluter sig till en brottslig outsidersgrupp. Pojkar, som vantrivs i skolan (höga poäng i trivselskalan) förväntas därför vara vanligare i aktiva grupper än i konforma, och oftast i K-grupp 7. Vantrivseln kan också direkt leda till brott, som behovstillfredsställelse och kompensation. Trivsel med skolsituationen (låga poäng i trivselskalan) förväntas leda till insiderkänslor och därför befördra konformitet.

Tabell 68. Faktorpoäng i "allmän skoltrivsel" i de olika konformitetsgrupperna.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 1 M= 11,7 s = 4,1 n = 11	K-gr 2 M= 13,5 s = 4,7 n = 81	K-gr 4 M= 13,6 s = 3,6 n = 62	K-gr 6 M= 13,1 s = 3,6 n = 20	
Aktiva		K-gr 3 M= 12,9 s = 3,2 n = 76	K-gr 5 M= 13,4 s = 4,6 n = 119	K-gr 7 M= 15,9 s = 5,1 n = 45	
Totalt					M= 13,6 s = 4,4 n = 414

F = 2,73   df 6 och 407   p = 0,013

Vid parvis t-prövning är K-grupp 7 signifikant skild från K-grupp 1, 2, 3, 4, 5 och 6 på 1%-nivån.

Medeltalet av faktorpoäng i trivselskalan är högst i K-grupp 7 vilket tyder på dålig trivsel, men man kan inte spåra någon större skillnad i förväntad riktning mellan övriga aktiva och konforma grupper. De två K-grupper, som avviker från de övriga, är K-grupp 1, som tycks trivas utmärkt och K-grupp 7, som trivs synnerligen dåligt. K-grupp 7 skiljer sig signifikant på 1%-nivån från alla övriga K-grupper och bidrar mest till det höga F-värdet vid variansanalysen.

God skoltrivsel är också vanligare bland konforma än aktiva K-grupper. Något förbryllande är att K-grupp 2 och 4 dessutom har relativt stor andel pojkar, som trivs dåligt. Procentuellt finns det fler pojkar med låg skoltrivsel i dessa grupper än i deras aktiva motpolar, K-grupp 3 och 5.

Tabell 69. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som trivs bra respektive dåligt i skolan enligt deras egen uppgift.

God skoltrivsel

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 27% 1	K-gr 21% 2	K-gr 19% 4	K-gr 5% 6	19%
Aktiva		K-gr 13% 3	K-gr 12% 5	K-gr 16% 7	13%
Totalt	27%	17%	14%	12%	15%

Låg skoltrivsel

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 9% 1	K-gr 16% 2	K-gr 18% 4	K-gr 10% 6	16%
Aktiva		K-gr 5% 3	K-gr 16% 5	K-gr 27% 7	15%
Totalt	9%	11%	17%	22%	15%

K-grupp	1	2	3	4	5	6	7	Σ
God trivsel n	3	17	10	12	14	1	7	64
Låg " n	1	13	4	11	20	2	12	63
N	11	81	76	62	121	20	45	416

$(X^2 = 19,33 \quad df 12 \quad p < 0,10)$

Små förväntade frekvenser i K-grupp 1 ($e = 2$)

Även om god respektive låg skoltrivsel har något svårtolkat samband med konformitet-brottslig aktivitet är sambandet med manifest brottslighet mätt med antalet begångna brottstyper desto tydligare.

Tabell 70. Brottsbelastning för pojkar med god, medel och låg skoltrivsel.

	n	M	s
1. God skoltrivsel 8-9 poäng	57	5,38	3,66
2. Medelgod skoltrivsel 10-18 poäng	264	6,39	3,95
3. Låg skoltrivsel 19-28 poäng	54	8,02	4,09
	375		

1 är signifikant skild från 3 $p < 0,001$

2 " " " " 3 $p < 0,01$

Pojkar med låg skoltrivsel har högst brottsbelastning och de som trivs bra har lägst. Medeltalsskillnaderna är signifikanta mellan god respektive medelgod skoltrivsel och låg skoltrivsel ($t = 3,57$, $df 109$, $p < 0,001$ respektive $t = 2,63$, $df 316$, $p < 0,01$).

I en specialstudie har S Amundsson (1966) utgått från frågan: "Trivs Du bra i skolan?" som oberoende variabel och sammanställt den med en mängd andra variabler ur screeningundersökningen. Av 58 st pojkar ur åk 6/1965, som sagt sig inte trivas i skolan*, har även de flesta gett negativa svar på de övriga frågorna i faktorskalen "allmän skoltrivsel". I jämförelse med åk 6 i sin helhet har de oftare psykosomatiska symptom och upplever oftare skolan som arbetsam. Deras lärare bedömer dem oftare som aggressiva, motoriskt oroliga, oharmoniska och okoncentrerade. De presterar också mindre än totalgruppen men i intelligens kan inga skillnader iakttas. Föräldrarna har oftare bekymmer med dem beträffande lärläsning, kamrater och rökning. Klasskamraterna bedömer dessa pojkar som mindre skolmotiverade. Man kan även märka en tendens till sämre kamratrelationer, dock ej signifikanta skillnader. I övriga variabler har skillnaderna oftast

* 54 st av dessa återfinns i grupp nr 3: låg skoltrivsel, tabell 70.

legat på 1%-nivån mellan gruppen som inte trivts och totalgruppen i åk 6. De pojkar, som inte trivts, kommer ur alla utbildningsgrupper.

Som komplement till pojkarnas eget svar på trivselfrågorna kan man ställa föräldrarnas svar på frågan i föräldraenkäten om deras barn trivs bra i skolan. Föräldrarna uppger att deras barn trivs bra lika ofta i alla konformitetsgrupperna utom K-grupp 1, som har en något högre procent som trivs bra och K-grupp 7, där differensen mot övriga grupper är stor och endast 53% anser att deras barn trivs utmärkt eller bra.

Tabell 71. Andelen föräldrar till pojkarna i de olika konformitetsgrupperna som säger att deras pojkar trivs utmärkt eller bra i skolan.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 90% 1	K-gr 80% 2	K-gr 79% 4	K-gr 79% 6	80%
Aktiva		K-gr 82% 3	K-gr 78% 5	K-gr 53% 7	74%
Totalt	90%	81%	78%	59%	77%

K-grupp	1	2	3	4	5	6	7	Σ
n	9	60	55	46	92	13	21	296
N	10	75	67	58	119	17	40	386

$$\chi^2 = 17,68 \quad df 6 \quad p < 0,01$$

Överensstämmelsen mellan föräldrarnas och pojkarnas egna uppgifter är god om man tar hänsyn till att pojkarna haft ett mycket finare instrument att mäta skoltrivseln med (8 frågor) än föräldrarna (1 fråga).

För att mäta samstämmigheten mellan pojkens och föräldrarnas uppgifter har pojkarnas i K-grupp 6 och 7 värden i faktorskalen transformerats till en poäng i en femgradig skala, som kan tänkas motsvara de fem svarsalternativen på trivselfrågan i föräldraenkäten (Lundvik & Krantz, 1970). Då det kan vara svårt för föräldrar att i en enda fråga skatta hur bra deras pojke trivs i skolan har en avvikelse på ett skalsteg tolererats. Trots denna tolerans är uppgifterna inte samstämmiga i 48% av fallen i K-grupp 7 mot endast 24% av fallen i K-grupp 6. Låg samstämmighet mellan pojkens och för-

äldrarnas svar på en för honom så vital fråga som skoltrivsel tar författarna som bevis på att samhörigheten i familjen och kontakten mellan familjemedlemmarna är låg. De tycker sig också ha fått bevis för att samhörighet och kontakt familjemedlemmarna emellan har betydelse för om pojken konformerar, eller inte. De hänvisar till Gluecks (1950) resultat, som visar att icke-brottsliga pojkars familjer har starka känslomässiga band mellan familjemedlemmarna, är stolta över sina hem och har "vi-känsla" (insider-känsla i vår terminologi), betydligt oftare och mera uttalat än brottsliga pojkar, som därför ofta söker sig ut till kamrater och gäng där han kan få uppleva denna "vi-känsla".

b. Skalan Arbetsbelastning innehåller följande frågor:

Tycker Du att det är för jobbigt i skolan?

Sitter Du och tänker på annat under timmarna?

Har Du svårt att hinna med arbetstakten i skolan?

Händer det att Du oroar Dig för saker i skolan?

Faktorskalen kan variera mellan 5 och 16 poäng, markerande låg respektive hög arbetsbelastning.

Känslan av oförmåga att hänga med och den känsla av vanmakt inför arbets-situationer, som höga poäng i denna variabel ger uttryck för, kan tänkas bidra till en känsla av alienation och leda till brottslighet som reaktion på en olidlig situation. Högt "arbetsbelastade" väntas också lättare kunna solidarisera sig med en brottslig outsidergrupp och ha svårare att ta rättelse vid en brottspåföljd.

Som vanligt är det ytterlighetsgrupperna som skiljer sig från övriga. K-grupp 1 och i någon mån K-grupp 2 upplever inte skolan som jobbig eller betungande och finner sig väl tillrätta, medan pojkarna i K-grupp 7 upplever skolan som jobbig, har svårt att koncentrera sig och att följa takten. Övriga grupper har inte någon tydlig tendens. (se tab. 72, sid. 145)

Hypotesen blir dock bekräftad beträffande förekomsten av pojkar med låg arbetsbelastning (5-6 poäng i faktorskalen) och pojkar med hög arbetsbelastning (11-15 poäng) i de olika konformitetsgrupperna. (se tab. 73, sid 146).

Tabell 72. Poäng i faktorvariabeln "arbetsbelastning" för de olika konformitetsgrupperna.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr M= 6,9 1 s = 1,7 n = 11	K-gr M= 7,9 2 s = 1,9 n = 81	K-gr M= 8,7 4 s = 1,9 n = 82	K-gr M= 8,3 6 s = 2,4 n = 20	
Aktiva		K-gr M= 8,4 3 s = 1,9 n = 76	K-gr M= 8,6 5 s = 1,7 n = 119	K-gr M= 9,6 7 s = 2,2 n = 45	
Totalt					M= 8,50 s = 1,96 n = 414

$F = 5,537$ df 6 och 407 $p = 0,000$

Vid parvis t-prövning är

K-grupp 1 sign. skild från K-grupp 3, 4, 5, 6 och 7

K-grupp 2 " " " " 4, 5 och 7

K-grupp 7 " " " " 1, 2, 3, 4, 5 och 6

på minst 5%-nivån

Pojkar, som upplever skolarbetet som jobbigt, som har svårt att koncentrera sig och som har svårt att hinna med arbetstakten har svårare att konformera än de, som tycker skolarbetet går lätt. Dessa i sin tur förekommer betydligt oftare i konforma än i aktiva grupper. Skillnaden är störst mellan K-grupp 6 och 7. K-grupp 6 har i det närmaste tre gånger så stor procent pojkar, som inte har bekymmer med skolarbetet, som K-grupp 7. K-grupp 7 har dubbelt så stor andel pojkar, som tycker skolan är jobbig, som K-grupp 6. (se tabell 73 sid. 146).

De högt arbetsbelastade pojkarna har också betydligt högre brottsbelastning och medelvärdet för gruppen skiljer sig signifikant från brottsbelastningsmedelvärdena för de medel- och lågt arbetsbelastade ($t = 4,71$, df 300, $p < 0,01$ respektive $t = 7,48$, df 136, $p < 0,001$) (se tabell 74 sid. 146).

En grupp om 68 pojkar med extremt höga poäng i faktorvariabeln arbetsbelastning blev föremål för en specialstudie (Bonnevier, 1967). Han fann att denna grupp skiljde sig signifikant från totalgruppen i skolmotivation och

Tabell 73. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna, som säger sig ha låg respektive hög arbetsbelastning i skolan.

Låg arbetsbelastning

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 54% 1	K-gr 27% 2	K-gr 13% 4	K-gr 30% 6	24%
Aktiva		K-gr 14% 3	K-gr 7% 5	K-gr 11% 7	10%
Totalt	54%	21%	9%	17%	16%

Hög arbetsbelastning

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 0% 1	K-gr 6% 2	K-gr 14% 4	K-gr 15% 6	10%
Aktiva		K-gr 10% 3	K-gr 13% 5	K-gr 31% 7	15%
Totalt	0%	8%	14%	26%	13%

K-grupp	1	2	3	4	5	6	7	Σ
Låg arb.b. n	6	22	11	8	9	6	5	67
hög " " n	0	5	7	9	16	3	14	54
N	11	81	76	62	121	20	45	416

($X^2 = 44,65$ df 12 $p < 0,001$)

Små förväntade frekvenser i K-grupp 1 ($e = 2$)

Tabell 74. Brottsbelastning för pojkar som säger sig ha låg, medel och hög arbetsbelastning i skolan.

	n	M	s
1. Låg arbetsbelastning 5 - 6 poäng	62	5,11	4,02
2. Medelhög arbetsbelastn. 7- 9 poäng	240	6,44	3,91
3. Hög arbetsbelastning 10-15 poäng	76	7,58	3,79
Σ	378		

1. är signifikant skild från 2, $p < 0,01$
och 3, $p < 0,001$

2. är signifikant skild från 3, $p < 0,01$

säkerhet enligt kamratskattningarna, samt i skolleda, koncentrationsförmåga och disharmoni enligt lärarskattningarna. De underpresterade i förhållande till sin intelligens, trivdes dåligt i skolan, hade fler psykosomatiska symptom, större ängslan och störda kamratrelationer. Deras lägg-tider var senare än totalgruppens.

Vi kan komplettera denna beskrivning med att dessa pojkar i åk 9 har hög brottsbelastning och oftare är brottsligt aktiva ännu i åk 9 än totalgruppen. 43% (29 st av dem) har varit föremål för utredning av bvn för brottslig verksamhet och endast 9% (6 st) har efter bvn:s utredning konformerat, dvs slutat att begå brott.

c. Faktorskalan kamratrelationer består av följande frågor:

Tycker Du att det är för bråkigt på rasterna?

Tycker Du att vägen eller resan till skolan är besvärlig?

Händer det att Du blir störd av bråk i klassen under lektionerna?

Tycker Du att Du får äta i lugn och ro i bespisningen?

Har Du någon kamrat i klassen som Du särskilt ofta är tillsammans med?

Variationsvidd 6-14 poäng.

Skalan är enligt Beckne (1966) svårtolkad, men relationerna till skolkamraterna är mest framträdande.

Skillnaderna i poäng i de olika grupperna är obetydliga (bil. 12:1). K-grupp 1 har lägst poäng i variabeln, vilket förefaller helt rimligt med tanke på deras goda skoltrivsel och på att de inte finner skolan arbetsam. Helt följdriktigt har K-grupp 7 högst poäng, vilket ytterligare belyser deras olust inför hela skolsituationen; kamraterna, skolvägen och rasterna inberäknat.

Även då variabeln trikotomiserats i goda kamratrelationer (6 poäng), medelgoda (7-9 poäng) och dåliga kamratrelationer (10-19 poäng) och korstabulerats mot konformitetsgrupptillhörighet framträder skillnaden mellan konformitetsgrupp 1 och 7. Dessutom framträder en skillnad mellan K-grupp 6 och 7 tydligare. Pojkar med goda kamratrelationer konformerar lättare efter bvn:s utredning än de med dåliga kamratrelationer. För övrigt är skillnaderna små (bil. 12:2).

I en extremgruppsundersökning av 59 pojkar med hög poäng i variabeln "kamratrelationer" (Nilsson, 1967) framkommer, att dessa både enligt läraren och klasskamraterna skattats som mer skolmotiverade än totalgruppen. De går och lägger sig senare, går ofta och är rädda för någon annan elev i skolan, vill helst tillbringa rasten ensam eller tillsammans med en kamrat och tar sällan med sig någon kamrat hem. Pojkarna i extremgruppen skattar sig själva lågt i popularitet hos kamraterna. Någon signifikant skillnad i popularitet bland klasskamraterna kunde dock inte spåras. Störningen i kamratrelationen ligger på det subjektiva upplevelseplanet. De har en mycket högre poäng i "skoltrivsel", "psykosomatisk reaktion", "arbetsbelastning" och "ängslan" än totalgruppen.

Som synes är bilden av denna extremgrupp inte helt entydig. Deras höga skolmotivation rimmar dåligt med att de enligt egna uppgifter trivs dåligt och tycker skolan är jobbig. Helt klart framstår dock deras upplevelse av kamratsvårigheter, vilket verkar vara ett problem som påverkar hela skolsituationen trots god skolmotivation. Dessa pojkar har konformerat i samma utsträckning som totalgruppen. 11 st av dem har blivit föremål för bvn:s utredning. 3 st har konformerat och 8 st är i åk 9 aktiva trots bvn:s åtgärder (ungefär samma proportion som i totalgruppen). Med ett undantag är dessa 8 pojkar dåligt skolmotiverade (kamratskattning), tillhör pfd II (lärarskattning), tycker skolan är arbetsam och trivs dåligt (över medianvärdet för totalgruppen). Endast 2 av de 8 tillhör socialgrupp 1-2.

De 3, som slutat upp att begå brott efter bvn:s utredning hör alla till socialgrupp 1-2 och till pfd I (lärarskattning). De tycker inte att skolan är arbetsam, men trivs dåligt. 2 st är dessutom extremt välmotiverade för skolarbetet, den 3:e har "normal" skolmotivation enligt deras klasskamrater.

Vi ser här som flera gånger tidigare ett gott exempel på hur olika faktorer i pojken miljö och i hans sätt att uppleva sin situation samverkar respektive kompenserar varandra. Faktorer, som främjar insiderkänslor och befordrar ett konformt beteende, kan motverka faktorer, som i detta hänseende är negativa.

I de fall där inga insider-befordrande faktorer finns, eller i varje fall ett stort antal negativa, utstötande faktorer finns, fortsätter pojken att begå brott trots de åtgärder som bvn företagit.

d. Psykosomatisk reaktion består av två likartade frågor:

Händer det att Du har ont i magen på morgonen innan Du går till skolan?

Händer det att Du mår illa på morgonen innan Du går till skolan?

Faktorskalan går från 2 till 8 poäng med det sistnämnda som stark psykosomatisk reaktion. Erfarenhetsmässigt kan man förmoda att pojkar som spänner sig inför skolarbetet och är överambitiösa, samt pojkar som trivs dåligt i skolan skall reagera med en krånglig mage innan de går till skolan. Men något direkt samband med brottsbelastning eller konformitet är svårt att tänka sig.

Variabeln psykosomatisk reaktion differentierar heller inte mellan K-grupperna vid en variansanalys. Man kan skönja en tendens till mer psykosomatiska reaktioner hos K-grupp 1, som är spända och överambitiösa, samt K-grupp 7, som trivs synnerligen dåligt i skolan (bil. 13:1). Denna tendens framträder endast för K-grupp 7, då man dikotomiserat variabeln (låg psykosomatisk reaktion 2-3 poäng, kraftig psykosomatisk reaktion 4-8 poäng) och ställt den mot K-grupperna i en korstabell. Variationerna är mycket små och insignifikanta (bil. 13:2).

59 st pojkar ur åk 6/1965, som hade höga poäng i faktorskalan psykosomatisk reaktion, har blivit föremål för en studie (Rudstedt, 1967). Dessa pojkar har skattats som dåligt skolmotiverade, osäkra och mindre populära än sina klasskamrater. Av lärarna har de inte skattats så att de signifikant skiljer sig från totalgruppen men man kan märka en tendens till lägre skattning i koncentrationsförmåga, aggressivitet och spänning. Dessa pojkar överpresterar i förhållande till sin intelligens, trivs betydligt sämre i skolan, tycker skolan är arbetsam, är ängsligare och har sämre kamratrelationer än årskursen i sin helhet. På denna beskrivning kan vi känna igen både vår spända osäkra grupp och den dåligt motiverade aggressiva gruppen med skolleda.

e. Den sista av elevenkätens faktorskalor, ängslan, innehåller följande items:

Blir Du nervös och orolig när Du skall läsa högt i skolan?

Tycker Du om att gå fram till tavlan för att lösa en uppgift?

Tycker Du att det är obehagligt att framträda inför klassen?

Känner Du Dig trött när Du kommer hem från skolan?

Är Du ängslig för att det ska gå dåligt på skrivningar och prov i skolan?

Variationsvidd 6 - 19 poäng.

Medeltalen av faktorpoängen i variabeln "ängslan" i de olika K-grupperna är ganska lika. K-grupp 7 är den enda, som vid parvis t-prövning skiljer sig signifikant från någon av de övriga K-grupperna (jfr "säkerhet" sid. 13). Vid korstabulering av dem, som sällan är ängsliga (6-7 poäng) och dem, som ofta är ängsliga (13-19 poäng) mot K-grupperna försvinner dock skillnaden mellan K-grupp 6 och 7 totalt (bil. 14:1 och 2).

Variabeln är helt knuten till skolsituationen och kan därför tänkas vara avhängig faktorer som aspirationsnivå, upplevelse av arbetsbelastning, skolmotivation m m. Variabeln är liksom variabeln psykosomatisk reaktion dock föga relevant för mina frågeställningar och ger få intressanta upplysningar om vad som befordrar ett konformt beteende.

2. Särskild undervisning och andra åtgärder från skolans sida.

Grundskolans målsättning är inte bara att bibringa eleverna ett visst mått av kunskap utan även att vara personlighetsdanande och ge möjlighet för varje elev att utvecklas i sin takt och efter sina resurser. Klasserna hålls i möjligaste mån samman under hela skoltiden, men läraren uppmanas att om möjligt avpassa undervisning och krav efter varje elevs förutsättningar. För elever med speciella svårigheter har skolan till sitt förfogande en rad åtgärder för att tillmötesgå eleven (Läroplan för grundskolan, 1962).

För att börja från skolstarten kan elever, som inte är skolmogna eller har andra svårigheter, beviljas uppskov ett år. En annan möjlighet är skolmognadsklass. Där kan eleven gå 1-3 år. Ofta kompletteras denna specialundervisning med att eleven går om klass 2 eller 3 i en normalklass. I övrigt är det mycket ovanligt att någon elev går om en klass. För barn, som inte kan följa undervisningen på grund av bristande begåvningsresurser tillämpas hjälpklass för en kortare eller längre tidsperiod. För barn med lässvårigheter inrättas då och då speciella läsklasser. De flesta barn med lässvårigheter får dock gå kvar i sin klass men får en kompletterande specialundervisning i en läsklinik vissa timmar i veckan. Elever med svårigheter att finna sig tillrätta i klassen och med avvikande beteende, som exceptionellt bråkiga elever, provocerande elever, speciellt oroliga och okoncen-

trerade elever, speciellt tillbakadragna elever eller skolkare kan i vissa fall flyttas till speciella observationsklasser för en längre eller kortare period. Vanligare är att de vissa timmar eller några veckor går på observationsklinik. Till skolans förfogande står också skolpsykologer och elevvårdskonsulent, som verkar för att hjälpa enskilda elever till rätta eller föreslå någon av tidigare nämnda åtgärder. Skolpsykologen kan också remittera eleven till barnpsykiatrisk klinik för en grundligare undersökning.

Förutom dessa åtgärder kan, som tidigare nämnts i Kap. V. elever på högstadiet slippa vanlig skolgång och få förlängd praktisk yrkesorientering, dvs arbeta praktiskt som elever i förvärvsarbete.

Enligt den modell och det hypotessystem som utvecklats i Kap. IV. om outsiderkänslans betydelse kan man tänka sig att dessa åtgärder fungerar på två sätt. Dels kan elever som blir föremål för åtgärder känna sig prickade och annorlunda behandlade, vilket skulle öka deras outsiderkänsla och minska solidaritets- och insiderkänslan. Dels kan dessa åtgärder fungera enligt den intention skolan haft, nämligen som ett sätt att närma sig elevens förutsättningar och öka hans möjligheter att finna tillfredsställelse med arbetet och lyckas genom att erbjuda en mer differentierad undervisning. Det förefaller rimligt att enligt det senare synsättet se dessa åtgärder som något som skulle öka möjligheterna att konformera i kriminellt hänseende och alltså vara brottshämmande.

Vi måste dock betona, att de flesta av dessa pojkar har problem, intelligensdefekter, svårigheter i hemmen, som på många sätt kan fjärma dem från skolans och samhällets målsättning och därför kan vara direkt ogynnsamma för ett laglydigt och samhällsanpassat beteende. Vi får därför ha begränsade förväntningar på hur brottshämmande dessa skolans åtgärder är. Framför allt får vi ha måttliga förväntningar på observationsklass- eller obs-klinikpojkarna (se tabell 75).

Tabell 75 visar hur ofta de olika åtgärder har utnyttjats för vår grupp pojkar ur åk 6/-65 under hela deras skolgång. Tabellen bör kompletteras med tabell 2 sid 47.

Summakolumnen ger en felaktig bild av hur vanliga åtgärder av detta slag är och procenttalen har därför satts inom parantes. De är enbart till för

att kunna jämföra grupper med olika antal. En åtgärd förekommer nämligen sällan ensam. Skolmognadsklass kombineras ofta med att eleven går om en klass eller att han får gå i läsklinik. En barnpsykiatrisk undersökning kan kompletteras med undervisning i observationsklinik osv. I medeltal förekommer åtgärder 1,6 gånger per elev, som överhuvudtaget åtgärdats. Flera åtgärder är lika vanligt i alla K-grupper.

Tabell 76. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som blivit föremål för specialundervisning eller någon form av specialbehandling under sin skoltid.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 45% 1	K-gr 18% 2	K-gr 27% 4	K-gr 28% 6	24%
Aktiva		K-gr 23% 3	K-gr 26% 5	K-gr 48% 7	27%
Totalt	45%	21%	26%	42%	27%

K-grupp	1	2	3	4	5	6	7	Σ
n	5	15	18	17	33	6	22	116
N	11	83	77	62	126	21	46	426

Uppskov, som är den minst ingripande åtgärden, har, då den förekommer som enda åtgärd, uteslutits i tabell 76. I genomsnitt har 27% av pojkarna i vårt material under sin skoltid blivit föremål för en eller flera åtgärder i syfte att underlätta hans skolgång. Om vi tar med hela klassen, bortfallet inräknat, ökar andelen till 33%, framför allt beroende på att av de 17 pojkar som avgått med slutbetyg och ej blivit föremål för bvn:s utredning har 16 st varit föremål för någon sorts åtgärd, främst gått i skolmognadsklasser, i hjälpklass eller gått om.

Procentsiffran för specialåtgärder är hög och visar hur skolan försöker att vara plastisk och rätta sig efter elevernas behov och krav och inte bara fordra prestationer från deras sida.

Man kan från siffrorna i tabell 76 varken få stöd eller motsägelse på hypotesen om att dessa åtgärder från skolans sida att underlätta för eleven är konformitetsbefrämjande och brottshämmande. Siffrorna kan dock tolkas

så, att skolan lyckats bra med sin specialundervisning med tanke på det ofta gravt störda material den har att göra med. Det finns dock en grupp elever, som trots ideliga åtgärder och försök till anpassning från skolans sida inte konformerar utan glider allt längre ut mot en brottslig outsidergrupp. De av bvn omhändertagna har alla fått någon form av specialundervisning i skolan. På skoldirektionens registerkort kan det för en sådan pojke stå: Läsklinik kl 3, klass 4-8 läsklass, obsklinik klass 7 och 8, vt klass 8 barnpsykiatriska kliniken, därefter av bvn placerad i fosterhem i Säffle 3 mån. samt i Kil.

Med undantag för fosterhemsplaceringar och besök på observationskliniken kan dock en rad sådana här åtgärder förekomma bland pojkar, som är både lågt brottsbelastade och konforma i åk 9, t ex för en pojke i K-grupp 2: "gått om klass 2, läsklinik klass 3, läsklass 4-8" eller; "gått om klass 1, läsklinik klass 2, barnpsykiatriska klass 4, läsklinik klass 6-8".

Den form av specialundervisning som har störst procent aktiva, speciellt efter upptäckt och bvn:s utredning, är läskliniken, och den som har störst procent konforma är som redan tidigare nämnts hjälpklassen. Av de 4 elever som fått hjälpklassundervisning och återfinns i K-grupp 7, är 3 st inte genuina hjälpklasspojkar, dvs de har en medelmåttig intelligens (DBA = 30, 31, 31) och har alltså placerats några år i hjälpklass därför att de av annan anledning inte kunnat följa undervisningen i normalklass. Övriga hjälpklasspojkar har alla låg intelligens (DBA < 20).

Hjälpklasspojkarernas problematik och beteende har tagits upp av Olofsson 1969, sid. 95.

Beträffande läskliniksklientelet är ett närmare studium av intresse. Läs- och skrivsvårigheter förekommer hos barn med såväl hög som låg intelligens. För att få undervisning i läsklass eller läsklinik fordras att elevens intelligens är så god att han i övrigt kan följa normalundervisningen (Norman, 1955). Norman talar om primär och sekundär dyslexi. Till den första kategorin hör barn med rubbningar i perception eller handmotorik samt visuella eller akustiska rubbningar, till den senare hör felaktig inlärning och slarvigt eller felaktigt uttal. Man kan också tala om primära och sekundära symptom (Weinschenk, 1967). Till den första kategorin hör läs- och skrivsvårigheterna, omkastningar av bokstäver, minskad förmåga att dela

upp ord i korrekta bokstäver m m. Till de sekundära symptomen för Weinschenk oro, rastlöshet, skolleda och dålig självkänsla på grund av ständiga misslyckanden i klassrumssituationen. Han påpekar också, att dessa barn ofta kompenserar med antisociala beteendemönster och noterar att 20% av pojkarna i tyska ungdomsvårdsskolor och 30% av internerna i tyska fängelser led av dyslexi. En ung eller vuxen människa, som inte kan läsa, är utsatt för löje, som ytterligare nedsätter hennes skadade självkänsla. "These wordblind individuals are often forced by society into the role of outsiders and find satisfaction in their crimes". Med adekvat hjälp och i gynnsam miljö behöver inget avvikande beteende uppstå.

Malmquist (1958) fann att lässvaga barn hade mindre självsäkerhet, mindre förmåga till kontakt, mindre uthållighet och mindre koncentrationsförmåga.

I en studiekurs för läsklasslärare påpekar Dahlquist (1967) att de psykiska symptomen inte får förbises. Hon skisserar två sätt att reagera; dels att eleven blir bråkig, orolig och okoncentrerad, dels att eleven blir sluten, tillbakadragen och saknar självförtroende. Hon påpekar vikten av att ta hänsyn både till elevens fysiska och psykiska utveckling (syn, hörsel, tal och känsla, vilja och intellekt), till hans sociala situation och psykologiska problem (alltför ambitiösa eller försummande och likgiltiga föräldrar) och till skolsituationen (skolstart, lärarbyten, relation till läraren). Läsklassen och läskliniken kommer därigenom att fungera som en form av icke-tolkande, egostärkande psykoterapi (jfr Harris, 1967).

Med tanke på de svårigheter på det psykiska planet, som alltså kan sättas i samband med läs- och skrivsvårigheter, antingen dessa personliga problem förorsakar eller är en följd av dyslexin, är överrepresentationen i K-grupp 5 och 7 mycket måttlig. De 44 pojkarna, som erhållit undervisning i läsklinik och som gick kvar i skolan och besvarade K-enkäten i åk 9 har en brottsbelastning på $M = 6,86$, $s = 4,13$, vilket inte är mer än för årskursen i sin helhet. Uppdelade på konformitetsgrupper har läsklinikelever i K-grupp 2-4 något högre brottsbelastning än grupperna totalt och de i K-grupp 5-7 något lägre.

Endast 10 st pojkar har gått i observationsklass eller -klinik. 8 st av dessa har varit föremål för bvn:s utredning, vilket ger en antydning om svårighetsgraden av dessa pojkars bekymmer. 4 st av de 10 har dock konformerat

(2 i K-grupp 4 och 2 i K-grupp 6), vilket man måste se med stor tillfredsställelse. Av de 6 aktiva trots bvn:s utredning går 2 st kvar i skolan i åk 9, 1 har avgått med slutbetyg och 3 st har blivit omhändertagna av bvn. De 6 obsklasselever, som gick kvar i skolan i åk 9, har en hög brottsbelastning; $M = 11,8$, $s = 2,79$.

3. Sammanfattning

Hur eleverna upplever sin skolsituation och deras inställning till skolarbete och skolkamrater m m har framgått av en enkät, som eleverna fick besvara i åk 6. Enkätsvaren har faktoranalyserats, varvid man erhållit 5 faktorer, från vilka skalor bildats.

Två av dessa skalor är lätta att tyda och att placera in i modellen av utvecklingen mot konformitet-kriminalitet. Dessa är "skoltrivsel" och "arbetsbelastning". Skalan "kamratrelationer" är mer svårtolkad och frågorna behandlar störningstolerans mer än den känslomässiga kontakten med kamraterna. Två skalor är irrelevanta för mina frågeställningar. Dessa är "psykosomatisk reaktion" och "ängslan". Dessa två skalor verkar inte ha något samband med konformitet-brottslighet, i varje fall inte då de presenteras ensamma. I kombination med andra variabler kan de tänkas interagera. "Ängslan" kan t ex tänkas interagera med aspirationsnivå så, att hög aspirationsnivå och hög "ängslan" ger låg brottslighet och låg aspirationsnivå och hög ängslan ger hög brottslighet. Detta är dock inte prövat.

Av de övriga tre skalorna är det framför allt "arbetsbelastning" och även "skoltrivsel" som visat sig ha samband med konformitet och brottslighet. Pojkar, som trivs bra, har lättare att konformera och har låg brottsbelastning. Pojkar, som inte tycker att skolarbetet är jobbigt och som hinner med i arbetstakten, har lättare att konformera och har låg brottslighet och vice versa.

Tydligast framträder skillnaderna mellan K-grupp 1 och 7 och K-grupp 6 och 7*. Pojkarna i K-grupp 1 upplever ofta trivsel, tycker inte skolan är arbetsam eller jäktig och tycker inte att kamraterna stör. Detsamma gäller för pojkarna i K-grupp 6, dock inte så uttalat. Pojkarna i K-grupp 7 däremot vantrivs i större utsträckning, tycker skolan är arbetsam och känner sig störda av bråkiga kamrater på lektioner och raster.

---

* K-grupp se sid. 30

Då dessa resultat värderas är det nödvändigt att påminna sig, att data insamlats tre år tidigare än uppgifterna om konformitet och brottslighet. Uppgifterna om trivsel mm härstammar från åk 6 innan ännu pubertetsbesvär och eventuella pubertetskriser eller auktoritetskriser blivit aktuella för de flesta. Det är med hänsyn till detta anmärkningsvärt, att tidig upplevelse av trivsel och arbetsbelastning i skolan innan de verkligt besvärliga åren börjar, har så högt samband med brottsligt-konformt beteende i grundskolans sista termin.

Att resultaten ibland går i hypotesens riktning och ibland i motsatt riktning för K-grupp 2 och 3, samt 4 och 5 behöver inte betyda att hypotesen är felaktigt ställd, utan att instrumentet, i detta fall K-enkäten, har vissa svagheter (jfr sid. 31).

Glädjande nog har någon form av åtgärd för att underlätta skolgången varit aktuell för 33% av pojkarna i en årskurs pojkar under deras skolgång. Då man utvärderar resultatet av dessa åtgärder i kriminellt hänseende kan man utgå ifrån två olika hypoteser. Dels kan de som blivit föremål för dessa åtgärder känna sig prickade, utstötta och därför lättare sluta sig till en brottslig outsidersgrupp. Dels kan man se dessa åtgärder som ett försök från skolans sida att närma sig elevens förutsättningar, för att öka hans trivsel och hans möjligheter att känna att han lyckas. Resultaten varken stöder eller förkastar någon av dessa hypoteser. Åtgärder är vanligast i K-grupp 1 och 7, både då man räknar med antalet åtgärder och med antalet elever, som blivit föremål för åtgärderna. K-grupp 2 har minst problem. K-grupp 4 (upptäckta konforma) har flest procent elever som gått i hjälpklass, skolmognadsklass och gått om. K-grupp 5 och 7 (aktiva grupper) har störst procent elever som gått i läsklinik och K-grupp 6 och 7 störst procent som gått i obklass eller obsklinik. Hjälpklasseleverna har konformerat i större procent än totalgruppen. Läskliniks- och läsklasseleverna har konformerat i mindre procent än totalgruppen. Likaså obklass- och obskliniksleverna.

Med tanke på de svårigheter som många av de elever, som får någon sorts specialundervisning har, kan resultaten av sammanställningarna tolkas som att dessa åtgärder är befrämjande för insiderattityder och konformitet. Särskilt tydligt märks detta för hjälpklassundervisningen, som för de flesta elever sträcker sig över flera år eller hela skoltiden.

KAP. XI. KAMRATSITUATIONEN

Den kriminologiska undersökningen inom Örebroprojektet hade ursprungligen som delsyfte att för svenska förhållanden validera de resultat Sells och Roff (1967) kommit fram till i sin stora undersökning av "peeracceptance-rejection" bland skolbarn i staterna Minnesota och Texas. I denna undersökning fick eleverna välja vilka fyra klasskamrater de tyckte bäst om och vilka fyra klasskamrater de tyckte sämst om. Kamratskattningarna kompletterades med en skattning av elevernas kamratförhållanden efter en sjugradig skala från "utomordentligt goda kamratrelationer" till "helt bortstötta av sina kamrater", utförd av klassläraren. Eleverna kamratskattades i klasserna 3-6. Efter 3 år, då eleverna gick i klass 6-9, tog man reda på vilka av eleverna som registrerats för brottslighet hos "the probation office" (motsvarande bvn). Efter att ha delat in skolorna (obs ej eleverna) i socioekonomiska statuskvartiler (SES) på basis av inkomst och utbildning bland vuxna i distriktet, fann man att andelen brottsliga pojkar var störst bland pojkar med låg kamratstatus och minst bland pojkar med hög kamratstatus. Andelen brottsliga pojkar med låg kamratstatus ökade något för varje SES-kvartil. Men i den 4:e kvartilen var antalet brottsliga pojkar i det närmaste lika hög för högstatusgruppen som för lågstatusgruppen. Efter att ytterligare ha delat upp den 4:e kvartilen i en övre och en undre grupp, företedde den övre gruppen likhet med de övriga kvartilerna, men den undre var annorlunda på så sätt att pojkar med hög och låg kamratstatus i lika stor utsträckning blev registrerade. Sells och Roff tyder resultaten så, att brottslighet i de flesta fall tycks böttna i personliga konflikter, vilka ger sig till känna även i låg kamratstatus. Endast i det lägsta SES-skiktet fanns både brottsliga pojkar, som inte led av personliga störningar, och brottsliga pojkar, vilkas problem snarare var personliga än klassorienterade.

Att kriminella personer ofta har dåliga relationer till sina medmänniskor är en erfarenhet som alla har, som arbetat bland dem. Även undersökningar bland ungdomsbrottslingar visar att trots att de ofta har många kamrater och umgås i gäng är relationerna bräckliga, såriga och kan karaktäriseras som ytkontakter (jfr Björkenhed, 1959, Settergren & Brant-Humble, 1965, Robins, 1966, Healy & Bronner 1936 m fl).

I en studie av kamratrelationer hos skolbarn som skolkar och skolbarn som är brottsliga, byggd på sociometriska mått på popularitet (vilka kamrater tycker Du bäst om) och impopularitet (vilka kamrater tycker Du sämst om) fann Croft och Grygier (1956) att barnen, som skolkade var mest socialt missanpassade. De hade mycket få vänner, och många tyckte inte om dem. De brottsliga pojkarna (registrerad brottslighet) skilde sig också signifikant från normalmaterialet i popularitet och rejection (många ovänner). De var även dåligt accepterade i allmänhet och erhöll dåliga omdömen av sina lärare. Både skolkarna och de brottsliga pojkarna var dock mer accepterade i specialklasserna, vilket enligt författarna kan tyda på att dessa klasser har ett annat värdesystem.

Pojkar, som inte accepteras av sina kamrater, kan tänkas söka sig till varandra eller söka vinna status i gänget genom att visa sig tuffa och våga göra saker eller köpa sig vänner genom att ge bort stöldgods.* De kan också tänkas söka kompensera och döva sin ensamhet med att begå brott och/eller delta i gäng, som inte är så nogräknade, även om de endast deltar i gängets ytterkanter.

I en undersökning citerad av Hauge (1968), som gällde en asocial ungdomsgrupp i Oslos centrum, visade det sig, att isolering och passivitet var framträdande drag i gruppsamvaron. Gruppen bestod av ungdom, som inte klarade av anpassningen till miljön i de bostadsområden, där de var bostatta, därför att de saknade förmåga att få kontakt med sina jämnåriga där. De sökte sig in till centrum och fann en lösning på sina problem i den sociala gruppen med dess minimala krav på kommunikation mellan medlemmarna.

1. Popularitet i klassen

Kamratrelationerna är i Örebroprojektet belysta med några frågor i elev-enkäten, redovisade i förra kapitlet ("kamratrelationer") och med ytterligare ett par frågor, som jag skall ta upp i detta kapitel, men framför allt i kamratskattningar av popularitet samt val av kamrater att vara tillsammans med på rast och fritid. De instrument som använts är följande:

---

* I polisrapporter om ungdomsbrott visar det sig vara vanligt att den stjälande pojken är mycket givmild och delar ut stöldgods till alla vänner, ofta ytliga bekanta, som på det sättet blir indragna i brottet. Det är också vanligt att man säljer stulna saker, cyklar eller transistorapparater, till ett pris som inte står i proportion till det stulnas värde.

Rangordning

Klassen informerades om att de skulle få vara med om ett experiment i vilket eleverna ställdes inför situationen att klassen skulle förflyttas till ett annat klassrum, men att alla klasskamraterna inte fick följa med på grund av utrymmesbrist. Uppgiften bestod nu i att rangordna kamraterna i den ordning man ville att de skulle komma med vid en sådan flyttning!

Självskattning

Metoden framgår av följande instruktion:

"Du fick nyss välja i vilken ordning du skulle vilja flytta med dina kamrater till ett nytt klassrum. Hur tror du att dina kamrater valde, när de tänkte just på dig? På den lista du har framför dig, skall du sätta ett plus efter namnet på dem som du tror att de flesta i klassen valde före dig själv. Du skall sätta ett minus efter namnet på dem som du tror att de flesta av dina kamrater valde efter dig själv".

Sociometriska frågor

Uppgift 1: Eleverna får rangordna de tre kamrater i klassen som de helst vill vara tillsammans med under rasterna.

Uppgift 2: Eleverna får rangordna de tre kamrater i klassen som de helst skulle vilja vara tillsammans med under fritiden.

Varje elevs genomsnittliga rangordningsvärde ger ett mått på hans genomsnittliga ställning i klassen. Spridningsmättet ger upplysning om hur samstämmiga kamraterna varit i sin bedömning av respektive elev. Rangordningsmedelvärdena har sedan transformerats till z-värden för att möjliggöra jämförelser mellan olika stora klasser. Till z-värdet har lagts konstanten 3. På samma sätt som med skattningarna av skolmotivation och säkerhet har de som erhållit ett z-värde $> 3,5$ förts samman till en "övre" extremgrupp och de som erhållit $< 2,5$ sammanförts till en "nedre" extremgrupp i variablerna "popularitet" och "självskattning". Antalet erhållna val till rast och fritid har slagits ihop till en variabel - "ledig". Elever som fått 11 val eller fler i den sammandragna variabeln "ledig" räknas till den "övre" extremgruppen. De som fått 0 eller 1 val räknas till den "nedre" extremgruppen i "ledig" (för närmare upplysning hänvisas till Josephson, 1967).

Pojkar, som är utstötta av sina kamrater (låg popularitet), antas ha högre brottsbelastning och svårare att konformera. Vid upptäckt eller Bvn:s utredning förväntas de lättare välja att vara aktiva i en outsidersgrupp än att konformera och vara laglydiga. Detta bör vara tydligare skönjbart, då dessa utstötta pojkar kompenseras genom att vara tillsammans med kamrater i gäng eller då de även tror sig vara lågt skattade av sina kamrater. God popularitet förväntas underlätta insiderkänslor och konformitet. Motiveringen till hypoteserna finns redovisade i Kap II.

Tabell 77. "Popularitet eget kön" i de olika konformitetsgrupperna uttryckt i till z-värden transformerade rangordningsmedelvärden.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.
Konforma	K-gr M=2,80 1 s=0,34 n=11	K-gr M=2,95 2 s=0,48 n=83	K-gr M=3,09 4 s=0,46 n=62	K-gr M=3,08 6 s=0,37 n=21
Aktiva		K-gr M=3,08 3 s=0,43 n=77	K-gr M=3,04 5 s=0,48 n=126	K-gr M=2,94 7 s=0,51 n=46
F = 1,57 df 6 och 419 p < 0.05 ej sign.				

Tabell 78. "Popularitet motsatt kön" i de olika konformitetsgrupperna uttryckt i till z-värden transformerade rangordningsmedelvärden.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.
Konforma	K-gr M=2,58 1 s=0,73 n=11	K-gr M=2,94 2 s=0,64 n=80	K-gr M=3,06 4 s=0,70 n=55	K-gr M=2,94 6 s=0,52 n=19
Aktiva		K-gr M=2,99 3 s=0,62 n=74	K-gr M=3,06 5 s=0,69 n=199	K-gr M=3,00 7 s=0,76 n=42
F = 1,077 df 6 och 393 ej sign.				

Hypotesen blir inte bekräftad vid någon av sammanställningarna av popularitet mot brottslighet eller konformitetsbenägenhet. Både populära och impopulära pojkar förekommer i alla K-grupper med små variationer i

den procentuella andelen (bil. 15). Inga signifikanta skillnader i hypotesens riktning förekommer. Om man skall hårdra resultaten, tyder dessa snarare på högre popularitet bland aktiva grupper, framför allt hos det motsatta könet. K-grupp 1 verkar i det senare avseendet vara mycket impopulära och är det även i viss mån hos sina manliga klasskamrater. Med dessa mått på popularitet verkar impopularitet inte vara positivt korrelerad med brottslighet. Popularitet mätt med rangordningsmedelvärde inom klassen och antal val till rast och fritid i åk 6 verkar ha mycket litet att göra med om en pojke konformerar eller inte. Extremt hög popularitet eller extremt låg popularitet har heller inte något samband med antalet begångna brott.

Tabell 79. Brottsbelastning för "övre extremgruppen", "normalgruppen" och "nedre extremgruppen" i variabeln popularitet, eget kön.

	n	M	s
"Övre extrem"	48	7,06	3,43
"Normal"	262	6,51	4,13
"Nedre extrem"	55	6,20	4,21
	365		

$F = 0,60$ df 2 och 362 $p > 0,05$ ej sign.

Helt mot hypotesen har de populära pojkarna högre brottsbelastning än "normalgruppen". "Nedre extremgruppen" har lägre brottsbelastningsmedelvärde. F -värdet vid envägs variansanalys är dock inte signifikant.

För att ytterligare penetrera kamratförhållandena i detta avseende har dels den grupp på 9 pojkar, som blivit omhändertagna av bvn, och dels den grupp pojkar, som är synnerligen impopulära eller utstötta av sina kamrater studerats speciellt.

Av de omhändertagna hör 1 till "övre" extremgruppen i popularitet eget kön, 5 till normalgruppen och 3 till "nedre" extremgruppen, dvs de lågt rangordnade i klassrumssituationen överväger något. I antal val till rast och fritid hör 3 st till den övre extremgruppen och 1 till den nedre. Ingen har 0 val. Som fritidskamrater är alltså dessa pojkar tämligen eftersökta.

Om vi går till den utstötta gruppen, dvs de som hamnat i den "nedre" extremgruppen både i popularitet i klassrummet och i antal val till rast och fritid, har dessa konformerat lika ofta som totalgruppen och förekommer oftare på sekvensmodellens första steg än på de efterföljande. Brottbelastningen (allmän brottsbel.) är $M = 6,4$, $s = 4,3$ mot totalgruppens $M = 6,6$, $s = 4,05$. Samma resultat får vi, då endast de 15 totalt utstötta pojkarna tas med, dvs de som fått extremt lågt rangordningsmedelvärde, inte fått något val, och inte förekommer på första, andra eller tredje rangordningsplatsen hos någon av sina klasskamrater*. Dessa förekommer i alla konformitetsgrupper utom i K-grupp 7 med någon övervikt i konforma. Brottbelastningen är $M = 6,3$ och $s = 3,7$.

Inte ens i dessa extremgrupper kunde alltså hypotesen bekräftas. Andelen utstötta pojkar som blivit föremål för bvn:s utredning är dessutom något mindre än andelen pojkar ur totalpopulationen som blivit föremål för bvn:s utredning.

2. Självskattning

Självskattning är ett mått på hur eleven tror att han uppskattas av kamraterna. Situationen gäller ett klassrumsbyte. Självskattning är positivt korrelerad med popularitet ($r = .39$), men låg och hög självskattning förekommer såväl inom den övre som nedre extremgruppen av popularitet (Josephson, 1967).

De pojkar som tror sig vara extremt lågt skattade av sina kamrater kan med samma motivering som för variabeln popularitet antas förekomma oftare i aktiva än i konforma grupper (se tab. 80, sid. 164).

Inte heller denna hypotes kunde bekräftas. Pojkar, som skattar sig själva lågt i åk 6, blir lika ofta aktiva i åk 9, som de som skattar sig själva högt. Pojkarna i K-grupp 7 skattar sig oftare än förväntat både extremt högt och extremt lågt. Detta märks ännu tydligare för de 9 omhändertagna där endast 45% skattar sig normalt populära mot 76% i totalgruppen. De övriga fördelar sig jämnt på övre respektive nedre extremgruppen.

Brottbelastningen hos de tre grupperna skiljer sig heller inte nämnvärt från varandra och F-värdet vid envägs variansanalys är inte signifikant.

---

* Om en pojke har lågt rangordningsmedelvärde, men skattas högt av någon av sina klasskamrater, så har detta i hög grad antagits förbättra hans situation.

Tabell 80. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som skattar sig själva extremt lågt ($z < 2,5$) och extremt högt ($z > 3,5$)

"Nedre extrem"

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 0% 1	K-gr 11% 2	K-gr 11% 4	K-gr 0% 6	9%
Aktiva		K-gr 7% 3	K-gr 8% 5	K-gr 13% 7	9%
Totalt	0%	9%	9%	9%	9%

"Övre extrem"

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 9% 1	K-gr 20% 2	K-gr 8% 4	K-gr 15% 6	14%
Aktiva		K-gr 13% 3	K-gr 17% 5	K-gr 16% 7	15%
Totalt	9%	17%	13%	16%	15%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
"Nedre"	n	0	9	5	7	10	0	6	37
"Övre"	n	1	16	10	5	20	3	7	62
	N	11	82	75	62	126	20	45	421

$$(\chi^2 = 10,21 \quad df 12 \quad p < 0,599)$$

Små förväntade frekvenser

Tabell 81. Brottsbelastning för "övre extremgruppen", "normalgruppen" och "nedre extremgruppen" i variabeln självskattning.

	n	M	s
"Övre extrem"	34	7,21	4,06
"Normal"	290	6,22	3,90
"Nedre extrem"	57	7,49	4,53
	381		

$$F = 2,95 \quad df 2 \text{ och } 378 \quad p > 0,05 \text{ ej sign.}$$

Vid tvåvägs variansanalys med popularitet och självskattning som oberoende variabler och brottsbelastning som den beroende kan man urskilja en svag tendens till interaktion mellan variablerna. De mest populära som är osäkra på sin popularitet har hög brottsbelastning. De minst populära som tror sig vara populära har hög brottsbelastning*. I båda fallen kan man tänka sig att pojkarna försöker hävda sig och göra intryck på kamraterna genom att våga begå brott och att de genom brottslighet försöker bättra på svikande självkänsla respektive sin låga popularitet.

Tabell 82. Tvåvägs variansanalys med popularitet och självskattning som oberoende variabler och allmän brottsbelastning som beroende variabel.

Självskattning			
Popularitet	Övre extrem	Normal	Nedre extrem
Övre extrem	M = 6,40 n = 10	M = 6,83 n = 35	M = 9,25 n = 4
Normal	M = 6,45 n = 20	M = 5,88 n = 225	M = 7,55 n = 29
Nedre extrem	M = 10,00 n = 4	M = 4,32 n = 34	M = 5,59 n = 17

	Kvadr. sum.	d. f.	F-kvot	p
Rader (pop)	7,714	2	0,437	0,652
Kol. (sj. sk)	31,438	2	1,780	0,168
Interaktion	39,240	4	2,222	0,065
Inom cellerna	17,664	369		

Resultatet av denna variansanalys får dock tolkas med stor försiktighet.

Analysen har på grund av olika cellfrekvenser utförts enligt en metod kallad "unweighted means solution", vilket innebär att variansanalysen beräknats på medeltalen i varje cell oberoende av om dessa baserats på olika antal frekvenser. Ytterlighetscellerna "övre extrem" och "nedre extrem"

* Medelvärde i självskattning för alla pojkar i åk 6, den genomsnittliga självskattningsnivån, ligger något under medelvärde och är $z = 2,93$. Det finns alltså fler, som skattar sig själva extremt lågt än extremt högt.

i både popularitet och självskattning innehåller ett mycket litet antal observationer och ingår därför i analysen med en onormalt hög vikt.

Med samma analysmetod har brottsbelastningen hos pojkar med olika popularitet i olika socialgrupper studerats.

Tabell 83. Tvåvägs variansanalys med popularitet och socialgrupp som oberoende variabler och allmän brottsbelastning som beroende variabel.

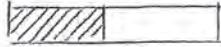
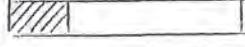
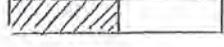
Popularitet	Soc.gr.I	Soc.gr.II	Soc.gr.III
Övre extrem	M = 3,33 n = 6	M = 6,38 n = 21	M = 7,46 n = 24
Normal	M = 3,91 n = 21	M = 5,64 n = 109	M = 6,73 n = 137
Nedre extrem	M = 3,00 n = 2	M = 4,50 n = 28	M = 6,26 n = 30

	Kvadr.sum	d.f.	F-kvot	p
Rader (pop)	10,071	2	0,512	0,606
Kol. (soc.gr)	72,183	2	3,669	0,026
Interaktion	3,435	4	0,175	0,949
Inom cellerna	19,672	369		

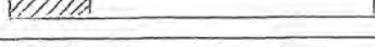
Brottsbelastningen hos olika populära pojkar inom de tre socialgrupperna är ungefär densamma. Däremot ökar brottsbelastningen, som tidigare nämnts signifikant för varje socialgrupp oberoende av pojkarnas popularitet. Ingen interaktion föreligger.

För att ytterligare öka likheten i förfarandet med den amerikanska undersökningen har figur 8 konstruerats. Med detta sätt att presentera materialet kan vi finna en svag överrepresentation av bvn:s fall bland de extremt lågt populära (pop.3) i den lägsta utbildningsgruppen (utbildn.gr. 7) inom soc.gr. 3. I övrigt är det de normalpopulära, som har lägst procent bvn-fall. Då man tar med i beräkningen om pojken konformerat efter bvn:s utredning, förefaller de mest populära i soc.grupp 3 att ha svårast att konformera. För hela årskursen har 13% av de extremt populära och 13% av

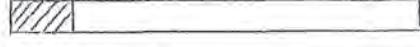
Soc.gr. 1 - 2

Pop 1		11% (3)	n = 27
Pop 2		12% (17)	n = 139
Pop 3		13% (4)	n = 31
Totalt		12% (24)	n = 197

Soc.gr. 3

Pop 1		23% (6)	n = 26
Pop 2		13% (20)	n = 152
Pop 3		22% (8)	n = 36
Totalt		16% (34)	n = 214

Utbildningsgrupp 7

Pop 1		17% (2)	n = 12
Pop 2		24% (12)	n = 49
Pop 3		27% (3)	n = 11
Totalt		24% (17)	n = 72

 bvn:s utredning, aktiva
 " " " , konforma

Figur 8. Andelen pojkar ur socialgrupp 1 - 2 och 3 samt utbildningsgrupp 7 uppdelade på "övre extrem" (1), "normal" (2) och "nedre extrem" (3), i variabeln popularitet, som varit föremål för bvn:s utredning och som konformerat respektive är brottsligt aktiva i åk 9.

de extremt impopulära inte konformerat trots bvn:s utredning medan endast 8% av de normalt populära pojkarna fortfarande är aktiva. Beroendet mellan popularitet, socialgrupp och bvn:s utredning är inte signifikant och de skillnader man får fram beror nästan enbart på det sätt på vilket de presenteras. Faktum är att av 67 bvn-fall är 11 st mycket populära och 13 st impopulära. De flesta är skattade som normalt populära av sina klasskamrater.

Förhållandet tycks vara helt annorlunda bland svenska skolpojkar än bland pojkarna i Texas och Minnesota. Visserligen ökar brottsbelastningen för varje socialgrupp i båda länderna men bland svenska pojkar är låg kamratpopulärhet inte knuten till hög brottslighet som i USA. Att vara populär och ha många vänner är i USA mycket viktigt, betydligt viktigare än bland svenska skolbarn. Har man bara någon vän och inte är direkt utstött eller trakasserad är situationen ganska bra. En liknande situation skulle i USA kunna upplevas som ett misslyckande. Man kan också erinra sig det bland amerikanska ungdomar vanliga "dating"-systemet, vars motsvarighet vi inte har i Sverige.

3. Gängen

Tonårgäng är ofta lösliga och avgränsar sig sällan mer än åt ett håll, nämligen mot vuxna. Denna gräns är desto skarpare. För den pojke eller flicka, som tappat kontakten med sina föräldrar blir gänget eller kamratkretsen en tillflyktsort och solidariteten med gänget kan bli oerhört stark, medan solidariteten med vuxenvärlden kraftigt decimeras. Detta förhållande förstärks ytterligare av vuxna människors negativa reaktioner på en grupp tonåringar. De flesta vuxna förväntar sig att gruppen har något skumt för sig och reagerar därefter. Ungdomarna körs ut ur lokaler, dit de tagit sin tillflykt, utan hänvisning till någon annan lokal. Utstötningen av vissa ungdomsgrupper är effektiv och de alieneras från det vuxna samhället. Lagar, förordningar och äganderätt sätts ur spel. Det är därför helt följdriktigt att gängungdomarnas brottsbelastning är större, än deras som inte brukar vara med i gäng,

Ordet gäng är ett ganska diffust begrepp och kan betyda helt olika saker. Det kan vara ett stort lösligt gäng, som möts vid något torg, på en station, ett kafé e.dyl. Det fungerar ofta som en tillflyktsort för pojkar och flickor, som saknar intressen och hobbies. De har inte ro att syssla med något konstruktivt. Gänget kan också vara en väl utvald grupp med fasta gränser och som även har någon sorts målriktning. Det kan gälla musik, andra hobbies eller - brottslig verksamhet. Gänget kan också vara de som bor i kvarteret, som man leker med, spelar fotboll med och "snackar" med. Att få insyn i tonåringens sätt att leva och bete sig är mycket svårt av den enkla anledningen, att en vuxen sällan eller aldrig släpps in i gemenskapen.

Yablonski (1962) skiljer på tre typer av ungdomsgäng: det sociala gänget, det brottsliga gänget och "våldsgänget" (the violent gang). Det sociala gänget kännetecknas av varaktighet och vänskap medlemmarna emellan. De delar samhällets värderingar, är stabila och socialt effektiva. Medlemmarna rekryteras från hem där de emotionella relationerna familjemedlemmarna emellan är goda. Brottslighet kan förekomma, men är inte ett accepterat beteende.

Det brottsliga gänget består av ungdomar, som delar samhällets värderingar och godtar dess mål men inte medlen att nå målen. Det brottsliga gänget är vanligast i socialt och ekonomiskt depriverade samhällsskikt. Medlemmarna är emotionellt stabila och solidariska med varandra och tränade i ett brottsligt handlingsmönster.

Våldsgänget slutligen hålls samman därför att det skänker medlemmarna en viss emotionell gratifikation. Medlemmarna är ofta emotionellt gravt störda och kommer från en sociopatologisk miljö. De dras till varandra, dels beroende på liknande behovsdisposition, dels på grund av oförmåga att delta i mer fordrande gäng. Gänget är ständigt skiftande i strukturen. Aktiviteterna är socialt negativa (de slåss, retar och hånar varandra) och kännetecknas av aggressionsyttringar och fientlighet. Brottslighet förekommer ofta i dessa gäng, men gängen är inte organiserade kring brottsliga aktiviteter.

Chicago-skolan ser de brottsliga gänget som det primära och brottslighet hos den enskilde individen som en följd av deltagandet i dessa gäng (Thrasher, 1927 och Shaw & Mac Kay et al., 1942 m fl). I gänget lär man sig att begå brott och brottsteknik. Brottslighet är en av gängets sysselsättningsformer.

Mer individualpsykologiskt inriktade forskare ser gänget som en sekundär företeelse (t ex Burt, 1944). Denna syn har fått stöd av bl a Gluecks (1950) upptäckt att 98% av brottspojkarne hade brottsliga kamrater, medan endast 7% av kontrollmaterialens pojkar, som levde i samma bostadsområde, hade brottsliga kamrater. Dåliga kamrater är bara symptom på bakomliggande missanpassning. Scott (1956) fann t ex att gängbrottslingar ofta var personligt störda och missanpassade samt hade en dålig hemmiljö. Yablonsky (1962) påpekar att vilket sorts gäng en tonåring söker sig till beror på hur han blivit uppfostrad. Har han blivit misshandlad till att bli en misstänksam,

uttjatad, aggressiv pojke kommer han att söka sig till pojkar med liknande bakgrund. Pojkar från andra familjeförhållanden söker sig till gäng, som har en annan inriktning än brottslighet och där eventuella brott sker på individernas eget initiativ, inte på gängets. Hauge (1968) argumenterar i sin essä om gäng och ungdomskulturer att de pojkar, som vill vara med i gäng och trivs i gäng kanske lättare blir kriminella. Hauge sammanfattar med att säga att vi måste acceptera att orsaksriktningarna går åt båda hållen. För somliga är gänget den primära orsaken till brott, för andra är det endast ett sekundärt symptom.

Den roll som kamratsituationen spelar för kriminaliteten är därför, trots en bred forskning, undanflyktig och svårgripbar. Det faktum att nästan alla brott, som utförs av ungdomar, görs tillsammans med någon eller några kamrater tyder på att det är samvaron med kamrater som är den utlösande faktorn, ty i gänget eller gruppen sker attitydförändringar lättare och snabbare. Lewin konstaterar: "Experience in leadership training, in changing foodhabits, work production, criminality, alcoholism, prejudice, all seem to indicate that it is usually easier to change individuals formed into a group than to change any of them separately" (Lewin, 1947, s. 35).

De tidiga tonåren är den tid då fasta lydnadsvanor förändras till värderelaterade normer (jfr sid. 33). Den externa kontrollen, framför allt den som utövas av föräldrarna, minskar kraftigt under dessa år. I många fall är ungdomarna osäkra på vilken livsstil de skall välja, vilka normer de skall hålla sig till. Det är därför fullt förståeligt, att ungdomar i gäng kan ta sig till med saker, som de troligen inte skulle utföra om de var ensamma "..... there is a chemistry in the group situation itself which engenders that which was not there before, that group interactions is a sort of catalyst which releases potentialities not otherwise visible" (Cohen, 1955, s. 136).

Då tonåringar är tillsammans ett par tre stycken eller fler möts de oftast av en kompakt negativ förväntan av vuxna människor. Utifrån teorin om outsiderattityden och att outsiders är sådana som av andra (vuxna) stöts bort och blir annorlunda behandlade, är den höga brottsbelastningen bland pojkar som säger sig vara med i gäng, helt följdriktig (Olofsson, 1969 sid. 47). Ju mer en pojkes brottsliga beteende blir föremål för uppmärksamhet, ju större blir trycket mot konformt beteende. Har han stöd för

sina anti-sociala attityder hos kamrater i ett outsider-gång kan han motstå detta konformitetstryck och hans anti-sociala beteende förstärks. Clo-ward & Ohlin (1960) framhåller vikten av gänget som förstärkare av anti-sociala attityder.

Högre brottsbelastning förväntas också hos gäng-pojkar i sociala skikt som redan förut kan karakteriseras som outsider-befrämjande och solidaritets-hämmande, dvs de två lägsta utbildningsgrupperna, samt hos gäng-pojkar vars personlighetstyp är sådan att de ofta utsätts för negativa kommentarer eller som genom sin livlighet och företagsamhet ofta kommer in i sammanhang, som leder till brott på grund av avsaknad av lämplig sysselsättning, dvs pfd II.

Gängdeltagare antas också oftare vara aktiva och sällan konformera. De anhopas bland de aktiva på det sista steget.

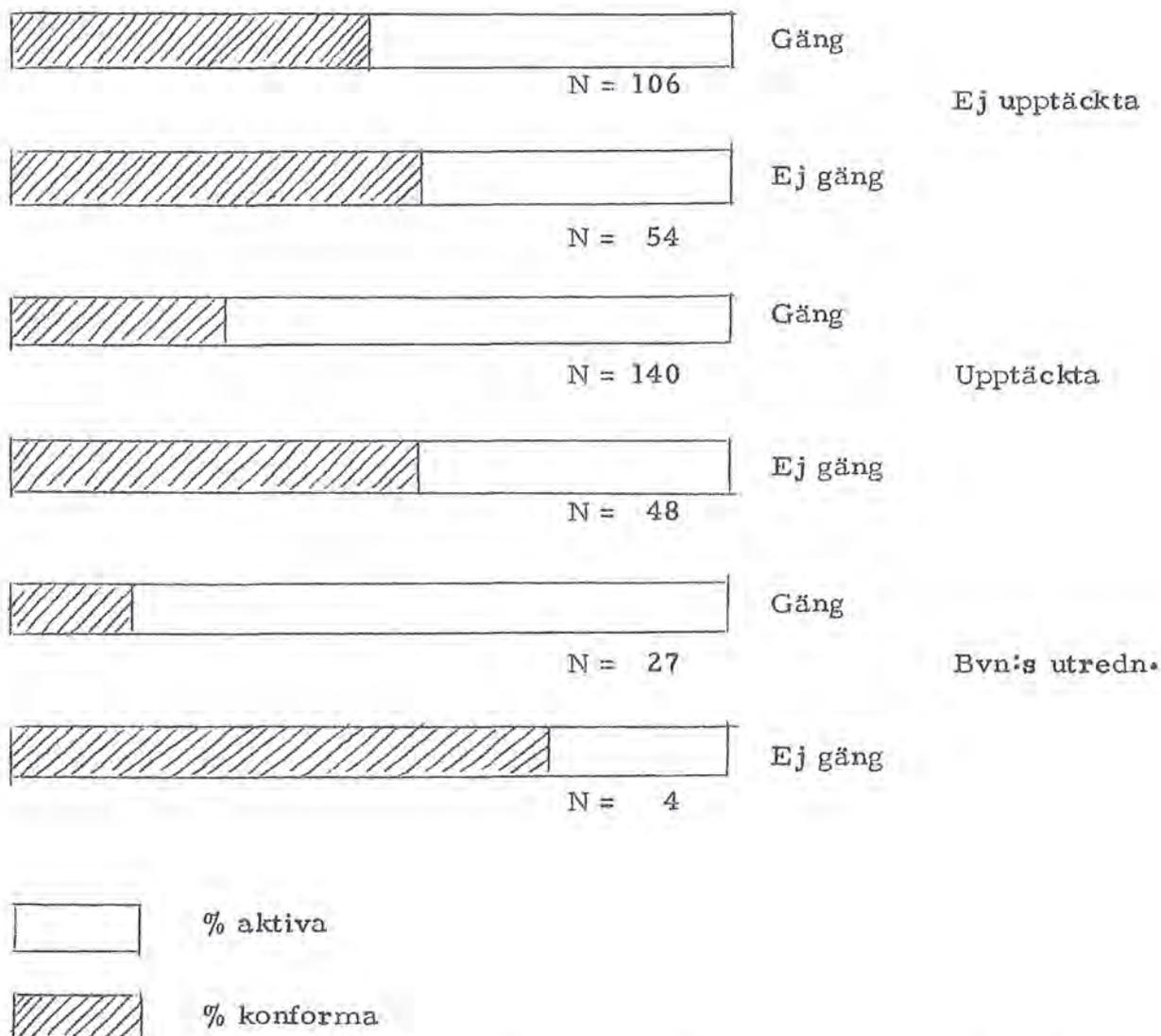
Tabell 84. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som sagt sig
bruka vara tillsammans med kamrater i ett gäng.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn's utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 36% 1	K-gr 63% 2	K-gr 66% 4	K-gr 63% 6	62%
Aktiva		K-gr 70% 3	K-gr 79% 5	K-gr 96% 7	77%
Totalt	36%	66%	74%	87%	71%

K-grupp	1	2	3	4	5	6	7	Σ
n	4	52	54	41	99	5	22	277
N	11	83	77	62	126	8	23	390

$$\chi^2 = 20,55 \quad df 6 \quad p < 0,01$$

I detta fall har hypotesen bekräftats. Gängdeltagarna har svårare att konformera än icke-deltagare. Detta accentueras för varje steg mot outsidergruppen.

Figur 9. Andelen gängdeltagare respektive icke-gängdeltagare som konformerat på sekvensmodellens tre "steg".

Det är också vanligare att vara tillsammans i gäng ju längre man går mot den brottsliga outsidersgruppen.

Eftersom det bakom begreppet "gäng" kan dölja sig så många olika varianter av samvaro och eftersom gängdeltagande verkar vara en utifrån aspekten brottslighet - konformitet så viktig variabel är den värd ett närmare studium.

I de tre socialgrupperna är gängdeltagande ungefär lika vanligt (77%, 68% och 74%).

Tabell 85. Tvåvägs variansanalys med gängdeltagande och socialgrupp som oberoende variabel och allmän brottsbelastning som beroende variabel.

	Soc.gr. I	Soc.gr. II	Soc.gr. III
Gäng	M = 4,737 n = 17	M = 6,327 n = 101	M = 7,07 n = 147
Ej gäng	M = 3,600 n = 5	M = 4,304 n = 48	M = 5,286 n = 52

	Kv. sum	df	F-kvot	p
Rader (gäng)	77,885	1	4,446	0,033
Kol.(soc.gr.)	38,864	2	2,219	0,108
Interaktion	2,010	2	0,115	0,891
Inom cellerna	17,516	364		

Vid tvåvägs variansanalys med gäng och socialgrupp som oberoende variabler är gängdeltagarna i varje socialgrupp signifikant mer brottsbelastade än de som inte är med i gäng. Men det är också en stor skillnad på brottsbelastningen mellan gäng i socialgrupp 1, 2 och 3. Gängdeltagarna i socialgrupp 3 är oftare högt brottsbelastade än i socialgrupp 2 och 1. De senare har exceptionellt låg brottsbelastning.

Bland pojkar på olika nivåer av popularitet bland klasskamraterna och olika nivåer av val till rast och fritid har de extremt högt populära och ofta valda samt de normalt populära och valda pojkarna ofta sagt sig delta i gäng (omkr. 75%). De extremt lågt populära och sällan valda har sagt sig vara med i gäng mindre ofta (omkr. 62%).

I tvåvägs variansanalyser av samma slag, som presenteras i tabell 85, har gäng och popularitet respektive gäng och antal val tagits som oberoende variabler och brottsbelastning som beroende variabel (bil. 16). Även här framträder skillnaden mellan gängdeltagare och icke-gängdeltagare signifikant oberoende av popularitet. De till rast och fritid sällan valda har något lägre brottsbelastning än de övriga både då de deltar i gäng och då de inte deltar i gäng. Skillnaden i brottsbelastning mellan olika nivåer av popularitet eller val är inte signifikant.

Här har endast allmän brottsbelastning berörts. I faktorerna bagatellbrott, bedrägeribrott och vinningsbrott tillkommer ingen ny information av värde. De ger samma resultat som allmän brottsbelastning med små osystematiska variationer.

Pojkar, som i lärarskattningarna hamnat i profilklass II ("missanpassad") har deltagit i gäng något oftare än pojkarna i pfd I ("välanpassad") och III ("spänd"). Skillnaden är dock inte stor (pfd I 69%, pfd II 80%, pfd III 63%).

Tabell 86. Tvåvägs variansanalys med gängdeltagande och profilklass i lärarskattningarna som oberoende variabler och allmän brottsbelastning som beroende variabel.

	Pfd I	Pfd II	Pfd III	
Gäng	M = 5,836 n = 111	M = 7,247 n = 133	M = 5,538 n = 24	
Ej gäng	M = 4,177 n = 51	M = 5,588 n = 34	m = 4,154 n = 14	

	Kvadr. sum.	df	F-kvot	p
Rader (gäng)	123,361	1	7,189	0,008
Kol. (pfd)	48,264	2	2,813	0,059
Interaktion	0,289	2	0,017	0,984
Inom cellerna	17,160	361		

I en tvåvägs variansanalys med gäng, profilklass och brottsbelastning finner man signifikanta skillnader både mellan gängdeltagare - ej gängdeltagare vid varje profilklass och mellan profilklasserna oberoende av gängdeltagare. Ingen interaktion föreligger.

Vi har alltså inte funnit någon interaktion mellan variabeln gäng och någon annan variabel. I samtliga variabler har gängdeltagare varit mer belastade än icke-deltagare. Gängpojkar i socialgrupp 1 har dock mycket låg brottsbelastning i jämförelse med dem i socialgrupp 3. Extremt populära pojkar är mer brottsbelastade än de extremt lågt populära (ej signifikant)

och gängpojkar som av läraren skattats som aggressiva, oroliga, disharmoniska, med skolleda (pfd II) har högre brottsbelastning än de lugna, harmoniska gängpojkar (pfd I) eller de tillbakadragna och spända (pfd III) gängpojkar.

4. Kamraters påverkan

I modellen på sid. 42 antas referensgruppsvalet påverka dels pojkars insider-outsiderattityder, dels deras benägenhet att konformera eller inte.

Med referensgrupp menas här den grupp, som en person identifierar sig och/eller jämför sig med. Personen tar upp referensgruppens normer och attityder som sina (Newcomb, 1943). Oftast har en person flera referensgrupper (jfr Kap. II).

Om en person är fri att välja, söker han oftast kamrater, som har samma värderingar som han själv och vars aktiviteter och målsättning förstärker hans eget värdesystem. Enligt Festinger (1942) bidrar referensgruppen till att en person bildar värdeskalor utifrån vilka han bedömer om ett uppträdande är önskvärt eller inte. Han jämför sig själv med andra personer med hjälp av dessa skalor och drar sig för att umgås med sådana som han tycker verkar vara alltför överlägsna eller underlägsna honom själv.

Om en medlem i en grupp (elev i en klass) inte upplever att medlemmarnas (kamraternas) värderingar står i samklang med hans egna, låter han inte gruppen påverka sitt handlande. Denna grupp blir då inte en referensgrupp. I svaren på K-enkätens öppna fråga om på vad sätt pojkarna känner sig annorlunda svarar flera på ett sådant sätt, att man förstår att klassen på intet sätt är deras referensgrupp. Deras referensgrupp är istället en annan kamratgrupp, en firereligiös församlingsgrupp el. dyl.*

Åtskilliga socialpsykologer som Newcomb, Sherif, Merton med flera har påvisat, att om inte referensgruppens normativa värderingar liknar medlemsgruppens (samhällets) normer har en person svårt att konformera till denna grupps (samhällets) normer. Ju mer en grupp uppfattas som tilldragande, dess starkare är tendensen att konformera med denna grupp. Om en pojke har valt medlemskap i en brottslig outsidersgrupp är chansen att

---

* Jfr svaren som pojkarna i de olika konformitetsgrupperna givit på frågan om på vad sätt de känner sig annorlunda (Kap. VII sid. 68).

han konformerar vid en tillsägelse eller vid straff mycket liten. Det troligaste är att en sådan åtgärd snarare stöter honom längre ut genom att avståndet mellan samhällets och hans referensgrupps normer accentuerats.

Gluecks (1950) fann som tidigare nämnts att av pojkar från samma slumkvarter var brottsliga pojkar oftare tillsammans med andra brottsliga pojkar än icke-brottsliga. De icke-brottsliga pojkarna hade oftast ickebrottsliga kamrater. Detta tar Gluecks som ett bevis mot den differentiella associationens betydelse och menar att kamratval oftast sker efter principen "kaka söker maka".

Ett liknande resultat rapporteras från provundersökningsresultat hos Just. Dep. Klientelundersökning av ungdomsbrottslingar (Elmhorn, 1965). Pojkar, som för första gången registrerats hos polisen, hade betydligt oftare kriminella kamrater enligt deras egen utsago än pojkar ur en i variablerna ålder, socialgrupp och familjetyp matchad kontrollgrupp. Registrerade pojkar tillbringar också större delen av sin fritid tillsammans med kamrater och är mer beroende av sina kamrater.

I de data som insamlats inom Örebroprojektet finns för den aktuella årskursen pojkar mycket litet, som direkt visar med vilka pojkarna identifierar sig respektive vilka de tar avstånd ifrån. Det som mest motsvarar vad som kan vara en referensgrupp är de tre klasskamrater som en pojke sätter först i rangordningen vid ett eventuellt klassbyte.

En hypotes har varit att om de tre först nämnda klasskamraterna kan uppfattas som den väljande pojkens referensgrupp bland sina klasskamrater, så bör de, som i åk 9 har låg brottslighet, i åk 6 ha valt kamrater som då var och också förblivit lågbrottsliga. De, som i åk 9 blivit högbrottsliga, bör i åk 6 ha valt kamrater, som redan då var brottsligt aktiva och som i åk 9 även de blivit högbrottsliga.

Då analysen gjorts för hand och inneburit mycket arbete har denna undersökning begränsats till ett rektorsområde. Detta rektorsområde (x) hade i åk 6 nio klasser, varav en var en läsklass och en var en hjälpklass. Bortfallet mellan åk 6 och åk 9 är i detta rektorsområde litet, 7,6%. Antalet kvarvarande elever är 92, med 7 st som minsta antal manliga elever per klass.

Rektorsområdet skiljde sig inte signifikant från totalgruppen beträffande allmän brottsbelastning eller uppdelning på konformitetsgrupper. Man kan dock skönja en svag tendens till underrepresentation i aktiva och överrepresentation i konforma grupper.

Variabeln allmän brottsbelastning i åk 9 har trikotomiserats till lågbrottsliga (0-3 brottstyper), "normalbrottsliga" (4-8 brottstyper) och högbrottsliga (9-21 brottstyper). Dessa grupper motsvarar 30,4% , 46,8% respektive 22,8% av alla i rektorsområdet.

Tabell 87. Fördelning av de första 3 valen i åk 6 på pojkar, som blivit hög- (H), normal- (N) och låg- (L)brottsliga i åk 9 uppdelade efter den väljandes brottsbelastning i åk 9.

		Valda			
		H	N	L	Summa
Väljande	H n = 28	25	38	18	81
	N n = 43	31	65	26	122
	L n = 21	20	28	8	56
		76	131	52	259*

Denna tabell kan presenteras i procent, dels utifrån väljarens synpunkt, dels utifrån den valdes synpunkt.

		H (30%)	N (47%)	L (23%)	Σ (100%)
Väljande	H	31%	47%	22%	100%
	N	26%	53%	21%	100%
	L	36%	50%	14%	100%

		Valda av		
		H	N	L
H(30%)		33%	29%	39%
N(47%)		41%	50%	46%
L(23%)		26%	21%	15%
Σ(100%)		100%	100%	100%

* Vid 17 val har den valde pojken inte varit med då K-enkäten distribuerades. Uppgifter om brottsbelastning saknas alltså för dessa.

I tabell 87 finner vi återigen att hypoteserna inte blir bekräftade. Pojkarna verkar ha valt sina kamrater efter kriterier som inte alls är korrelerade till brottslighet*. Man kan till och med se en tendens i helt motsatt riktning - lågbrottsliga pojkar har något oftare än förväntat valt högbrottsliga och mer sällan lågbrottsliga.

Tabell 88. Fördelning av hög- respektive lågbrottsligas val av hög- respektive lågbrottsliga kamrater.

	H	L	
H			
n = 28	25	18	43
Väljande			
L			
n = 21	20	8	28
	45	26	71

($\chi^2 = 2,27$ df 1 $p < 0,20 > 0,10$ ej sign.)

I tabell 88 syns detta förhållande tydligare. Signifikansbedömningen av en sådan tabell försvåras av att valet är begränsat till klassen. Valda individer kan bidra till flera observationer i tabellen, varför observationerna inte kan betraktas som oberoende. Den formella χ^2 -analysen ger inga signifikanta drag. En korrektare analys, där varje individ ger upphov till ett enda värde och där man tar hänsyn till klasstillhörighet skulle vara tidskrävande. Med hänsyn till att sambandet mellan väljandes och valdas brottbelastning förefaller så svagt har en sådan analys ej bedömts som tillräckligt angelägen att genomföra.

Man får i tabell 87 inte heller någon bekräftelse på hypotesen att högbrottsliga pojkar varit mer utstötta av sina klasskamrater än normal- eller lågbrottsliga. Visserligen har högbrottsliga pojkar erhållit något färre val än vad som kunde förväntas, men även lågbrottsliga har erhållit färre val än förväntat. Avvikelserna från de förväntade frekvenserna är dock så små att de inte kan tillskrivas något intresse. Hög-brottsliga har heller inte färre ömsesidiga val än de två övriga grupperna.

---

* Varje klass har innehållit såväl hög-, låg- som normalbrottsliga kamrater.

Pojkar, som valt varandra ömsesidigt, står troligen varandra ännu närmare och kan tänkas påverka varandra mer än övriga valda pojkar i klassen. Därför har de pojkar studerats, som valt varandra ömsesidigt, i avseende på brottslig utveckling från åk 6 till åk 9.

Genom att beräkna brottsbelastningen för varje pojke i åk 6* och jämföra pojkarna i de ömsesidiga valen beträffande brottsbelastning i både åk 6 och åk 9, kan man beräkna om pojkarna utvecklats i samma riktning eller ej. Som "lika" brottsliga i åk 6 har betecknats de, som inte skiljer sig mer än 2 brottstyper från varandra. Vid beteckningen "lika" brottsliga i åk 9 har en skillnad på 3 brottstyper tolererats.

Det finns 22 stycken ömsesidiga val, där båda ställer varandra först på rangordningslistan och 65 ömsesidiga val, om man räknar med såväl 1:a som 2:a och 3:e val.

Tabell 89. Utvecklingen beträffande brottslighet hos pojkar som valt varandra ömsesidigt.

1:a ömsesidiga val

	Lika i åk 9	Olika i åk 9	
Lika i åk 6	7	2	9
Olika i åk 6	3	10	13
	10	12	22

$$X^2 = 1,60 \quad df 1 \quad p > 0,20 \text{ ej sign.}$$

1:a, 2:a och 3:e ömsesidiga val

	Lika i åk 9	Olika i åk 9	
Lika i åk 6	23	14	37
Olika i åk 6	12	16	28
	35	30	65

$$X^2 = 2,43 \quad df 1 \quad p > 0,10 \text{ ej sign.}$$

* Beräkningen bygger på 3:e delfrågan av varje huvudfråga om brott: Händede det innan Du gick i 7:e klass eller händede det medan du gick på högsta-diet (7:an, 8:an och 9:an)? M för åk i sin helhet är 3,82   s = 2,92

Resultatet av denna sammanställning är något förbryllande. Av de pojkar, som valt varandra ömsesidigt på första rangordningsplats, är fler olika än lika i brottsligt avseende, trots den stora tolerans beträffande vad som skall anses som "lika". Då även 2:a och 3:e rangordningsplatsen tas med är det något fler "lika" än "olika". I bägge tabellerna är tendensen (dock ej signifikant) den att de som varit "lika" i åk 6 även är det i åk 9, samt att de som är "olika" i åk 6 även är det i åk 9. Kan detta tolkas så, att de faktorer, som bestämmer utvecklingen i brottsligt - icke brottsligt avseende, gör så oberoende av vilka klasskamrater en pojke väljer eller blir vald av i en sådan här situation? Detta skulle i så fall bestyrka hypotesen att brottsliga kamrater snarare är ett parallellsymptom än en orsak till pojkars brottslighet, vilket också är en naturlig följd av diskussionen om grupperns förmåga att påverka en medlem till med gruppen konformt beteende.

De kamrater, som blir valda i en klassrumssituation kan vara väljarens referensgrupp i just denna typ av situation. Om de har andra normer och värderingar i situationer utanför skolan är det troligt att han i dessa situationer väljer andra kamrater, vars värderingar är mer lika hans egna, som sin referensgrupp.

Vi kan alltså inte bekräfta differentiella associationsteorins (Sutherland, 1955) giltighet i denna undersökning. Den brottsliga utvecklingen kan för materialet i stort inte sägas ha påverkats av vem pojkarna rankat först av sina klasskamrater. Till en liknande slutsats kommer Reiss och Rhodes (1964) i en undersökning utförd för att pröva den differentiella associations-teorin. De jämförde brottslighet hos 299 pojkar och deras två bästa vänner. Dessa triader hade oftare än förväntat (utifrån en slumpmodell) begått samma bagatellbrott, men de hade sällan begått samma brott av allvarligare slag. Reiss och Rhodes sammanfattar: "Two things seem evident from these findings, that delinquent behavior homophily in close friendship triads does not necessarily involve association in the commission of offenses and that some offenses are more clearly group activity than others" (Reiss & Rhodes, 1964, s. 17).

De val och preferenser varje pojke gör är begränsade till den klass han går i; en klass är en "konstlad" grupp. Dessutom gäller valet en klassrumssituation, där pojkarna kanske tar hänsyn mer till hur pojken beter

sig i skolan, än hur han betar sig på sin fritid. Fritidskamraterna är valda med mycket större frihet än klasskamraterna. Dessutom kan en pojke välja att inte umgås med någon kamrat på sin fritid om ingen av de pojkar som finns tillgängliga passar honom. I rangordningsuppgiften måste han ställa någon på första plats även om han inte tycker att någon motsvarar hans önsknings om hur en bra kamrat skall vara.

5. Sammanfattning och kommentar

Utifrån den modell, som skisserats (sid. 42) och den betydelse av outsider- insiderbegreppet, som huvudvikten lagts vid, då det blir fråga om pojkars benägenhet att konformera till samhällets normer eller ej vid någon form av brottspåföljd, ställdes den hypotesen att pojkar, som tidigt visar dåliga kamratrelationer eller blivit utstötta och illa sedda av sina kamrater, skulle ha svårare att konformera och skulle begå fler brott än pojkar, som av sina kamrater ansetts som populära.

De variabler, som använts för att mäta popularitet, var medelvärdet av den rangordningsplats som varje klasskamrat tilldelat en individ inför ett klassrumsbyte samt antal val till rast och fritid, som varje pojke erhållit av sina klasskamrater.

Med dessa variabler kunde inte uppställda hypoteser bekräftas. Förhållandet visade sig snarare vara det motsatta vilket innebär fler impopulära elever i konforma grupper än i aktiva och lägre brottsbelastning för de impopulära. Skillnaderna är dock mycket små och slutsatsen blir, att popularitet bland klasskamraterna inte verkar ha något samband varken med konformitetsbenägenhet eller brottsbelastning.

De störda kamratrelationer man funnit hos brottsliga pojkar i andra undersökningar behöver inte innebära, att dessa inte har många kamrater och att de inte är uppskattade av andra pojkar. Pojkidealet är Tom Sawyer, den påhittige och oförvägne. Tidigare undersökningar visar också att brottsliga pojkar tillbringar en större del av sin fritid i kamratkretsen än icke-brottsliga pojkar. Skillnaden ligger troligen i kvaliteten i dessa kamratrelationer. För brottsliga pojkars del rör det sig oftast om ytrelationer utan djupare engagement.

I detta material kunde inte någon bekräftelse konstateras av de resultat som Sells & Roff (1967) erhållit i skolor i Texas och Minnesota med liknande instrument för att mäta pojkars popularitet bland klasskamraterna. De fann nämligen, att brottslighet (registrerad) ökade med ökad impopularitet och att detta förhållande förstärktes ju lägre ner man gick i socio-ekonomiska statusskikt. I vårt material kan man inte finna ett liknande samband mellan registrerad brottslighet och popularitet i klassen.

Gång av ungdomar är ofta illa sedda av vuxna människor. De utsätts också för en mängd negativa förväntningar. Dessa är ofta direkt utsagda och verkar så, att de förstärker bandet ungdomarna emellan och ökar distansen till vuxenvärlden och dess värderingar. Som följd härav bör gängdeltagande försvåra ett med samhället konformt beteende. Denna hypotes bekräftas av erhållna resultat, trots att gäng-begreppet är diffust och inte närmare definierats i frågeformuläret. Gäng-medlemmar, som i åk 6 av läraren skattats som aggressiva, motoriskt oroliga, disharmoniska och med skolleda (pfdk II) har högre brottsbelastning än pojkar, som är vänliga, lugna, harmoniska och skolmotiverade (pfdk I). Gängmedlemmarna i de olika socialgrupperna skiljer sig också kraftigt med exceptionellt låg brottsbelastning i socialgrupp I och hög i socialgrupp III. Det är dock ungefär lika vanligt att delta i gäng i de olika socialgrupperna och i de olika profilklasserna.

Brottsligheten i ungdomsgång kan alltså variera starkt beroende på vilka medlemmar, som deltar i gängen.

För att utröna hur de klasskamrater, som en pojke satt på de tre första platserna i rangordningen av kamraterna inför ett klassrumsbyte, påverkat utvecklingen hos den väljande i brottsligt avseende, har de sociometriska valen detaljstuderats i ett av rektorsområdena. Hypotesen var att de som valt högbrottsliga pojkar, (dvs har dessa som sin referensgrupp) även själva skulle bli högbrottsliga och vice versa. Man kan i denna undersökning inte finna något samband mellan pojkarnas brottsliga utveckling och brottsligheten hos de pojkar som de valt (dvs de väljandes referensgrupp). Inte heller i de fall, där pojkarna valt varandra ömsesidigt, kan man spåra någon påverkan dem emellan. Man kan försiktigtvis tolka resultaten så, att utvecklingen av brottsligt-konformt beteende inte påverkas eller riktas av vem av klasskamraterna, som i klassrumssituationen skattas högst,

utan är beroende av andra faktorer. Det är också troligt att de man väljer i klassrumssituationen inte kan anses som referensgrupp i andra situationer än just i klassrumssituationen.

Brottsliga kamrater på fritiden skulle i så fall snarare kunna anses som ett parallellsymptom till brottslighet, eller en katalysator som utlöser brottslighet, inte en orsak till brottslighet.

I detta kapitel har två av tre ställda hypoteser inte blivit bekräftade. Man kan inte ens spåra en tendens i hypotesens riktning, som vi blivit vana att göra beträffande övriga variabler. Detta kan bero på flera orsaker:

- 1) hypoteserna kan vara felaktiga eller felaktigt ställda
- 2) instrumentet (kamratrangordningen) är inte relevant för att pröva hypoteserna,
- 3) det instrument med vilket vi mätt brottsbelastning (K-enkätdata), är inte validt.

1. Tidigare undersökningsresultat har gett vid handen att brottsliga pojkar har störda och/eller ytliga kamratkontakter. Detta behöver dock inte betyda att motsatsen är riktig, nämligen att kamratstörda pojkar blir brottsliga. Brottslighet kan vara ett av många andra sätt att lösa kamratproblem på. Ett annat, kanske vanligare sätt, är att vända sig till de vuxna, framför allt föräldrarna, och oftare vara tillsammans med dem och ha dem som referensgrupp.

2. Instrumentet kamratrangordning inför ett klassrumsbyte har troligen relevans för helt andra aktiviteter än fritidsaktiviteter, eftersom de är fast knutna till klassrumssituationen. Man kan gott tänka sig att en hög-brottslig, aktiv och påhittig pojke kan vara ett omistligt inslag i klassen, även om den väljande pojken inte kan tänka sig att vara tillsammans med honom på fritiden och delta i hans äventyrliga eskapader. Man kan också tänka att t ex prestation och kunskaper hos kamraterna påverkar vem man sätter överst på listan. Popularitet, definierat som ett genomsnittligt rangordningsvärde utfört av klasskamraterna inför ett klassbyte, är ett mycket sammansatt begrepp och kan inte anses vara entydigt. Dels kan olika elever sinsemellan haft helt olika referenssystem eller värderingsmått, utefter vilka de rangordnat sina kamrater, dels kan en och samma elev ha använt olika kriterier för hur de rangordnat sina kamrater. Överst på listan kan då komma de, som han brukar umgås

med och som han anser vara trevliga samt de, som av olika anledningar (kunskapsmässiga, ledarbetonade e.d.) har hög status i klassen. Dessa kriterier behöver inte sammanfalla. I slutet på rangordningslistan kan dels de tråkiga, färglösa, indifferentia kamraterna komma men även de bråkiga, provocerande och föraktade. Inte heller dessa kriterier behöver sammanfalla. Först sedan eleverna informerats om efter vilka kriterier de skall rangordna sina kamrater, blir "popularitet" en variabel, som meningsfullt kan sammanställas med kriminalitet - konformitet. Är ovanstående antagande om kriteriesammanblandning riktig, kan de olika kriterierna ha motsatt samband med kriminalitet, så att dessa tar ut varandra.

3. Den tredje orsaken till de negativa resultaten kan vara låg validitet hos instrumentet, som mäter brottsbelastning. Det finns dock mycket som talar emot detta. Ett exempel är hur fint denna variabel samvarierar med lärarskattningarna i "aggressivitet", "motorisk oro", "distraction", "disharmoni" samt det krökta samband brottsbelastning, liksom dessa variabler, har med "spänning".

Då brottsliga aktiviteter verkar vara så vanliga bland skolpojkar och då brott oftast begås av flera pojkar tillsammans förefaller det ganska naturligt att pojkar, som tillbringar större delen av sin tid tillsammans med kamrater, är mer brottsligt aktiva än de pojkar, som mest är hemma med familjen. Detta har vi fått en bekräftelse på genom tabell 42 där antalet kvällar en pojke är hemma ställs mot K-grupperna.

Den undflyende kamratsituationens betydelse för kriminalitet - konformitet har alltså i denna undersökning inte låtit sig fångas. Men resultaten tyder på att det är i kamratkretsen, bland hemma- eller fritidskamraterna, som brottsliga tendenser slår ut (gängtillhörighet, antal kvällar hemma). Valet av brottsliga eller inte brottsliga kamrater i den speciella klassrumssituationen tycks däremot ha föga betydelse för utvecklingen i brottsligt avseende.

KAP. XII. NEGATIVA SKOLFAKTORERS SAMBAND MED KRIMINELLT - KONFORMT BETEENDE

1. En multivariat analys

Hittills har hypoteserna, som kunnat ställas utifrån modellen på sid. 42, prövats variabel för variabel. Endast i enstaka fall har två eller tre variabler prövats på en gång i två-vägs variansanalyser eller flerdimensionella korstabeller (familjetyp-socialgrupp-brottsbelastning; förvärvsarbetande mödrar-familjetyp-socialgrupp-brottsbelastning). För att nu, sedan alla variabler prövats en och en, pröva om kongruens eller inkongruens mellan pojkarnas individuella förutsättningar och skolans krav påverkar deras konformitets-kriminalitetsbenägenhet, har en analys gjorts, där 5 variabler tagits med. Motiveringen för att kongruens respektive inkongruens antas påverka konformitets-kriminalitetsbenägenhet är, att kongruensen påverkar pojkarnas insider-outsiderattityder eller känsla av solidaritet - alienation till den del av samhället som representeras av skolan.

Cloward & Ohlin (1960) säger att en viktig källa till alienation från förhärskande normer är misslyckande eller anticipation av misslyckande.

I sin follow-upundersökning har Robins (1966) jämfört 524 patienter från Child Guidance clinic in St. Louis, som vid besöket på kliniken var under 18 år, med 100 kontrollfall från samma bostadsområde och i samma ålder. Jämförelsen har gällt deras anpassning i samhället som vuxna (omkr. 43 år). För kontrollfallen gällde tre kriterier på anpassning under barn- och ungdomsåren: ej varit patient på barnpsykiatrisk klinik, ej gått om någon klass, ej blivit relegerad från skolan pga dåligt uppförande eller blivit placerad på ungdomsvårdsskola för brottsligt beteende. Skillnaderna i anpassning vid vuxen ålder var enorm och berörde alla områden; äktenskap, föräldraskap, arbete, ekonomi, brottsligt och anti-socialt beteende, alkoholbruk, narkotikabruk samt hälsa, såväl fysisk som mental. Författaren kommenterar att detta att ha misslyckats i skolan inte behöver betyda att anpassningen senare i livet blir dålig men "having not had serious school difficulties may be a rather efficient predictor of the absence of gross maladjustment as adults".

I Läroplan för grundskolan (1962) har man insett betydelsen av skolsvårigheter hos eleverna: "Många som har svårt att anpassa sig i kollektivet

känner sig så småningom stå utanför gruppen, familjen, klassen eller samhället och i speciellt förpuberteten och puberteten kan de då gripa till sociala handlingar, såsom stölder, inbrott och åverkan¹(sid. 85).

Även i Sovjet är misslyckande i skolgången klart relaterat till brottslighet (Minkovsky, 1966). Ungdomsbrottslingar är oftast eftersläntare och består "huvudsakligen av elever som gått om klasser eller slutat skolan i förtid".

De variabler som tagits med i analysen är:

1. Profilklass I, II och III, dvs hur läraren uppfattar eleven i klassrumssituationen i jämförelse med klasskamraterna.
2. Trivselskalan, dikotomiserad så nära medianen som möjligt i hög och låg trivsel, dvs hur eleven själv tycker att han trivs i skolan.
3. Skalan arbetsbelastning, dikotomiserad till hög och låg arbetsbelastning efter samma principer som trivselskalan, dvs hur pass jobbigt och tröttsamt eleven själv tycker att skolarbetet är.
4. Skolmotivation, "övre extrem"-, "normal"- och "nedre extremgruppen", dvs hur klasskamraterna uppfattar elevens intresse för skolan och skolarbetet.
5. Socialgrupp, dikotomiserad till 1-2 (utbildningsgrupp 1-5*) och 3 (utbildningsgrupp 6-7).

I analysen har 31 elever fallit bort, därför att uppgift saknats om dem i någon av variablerna.

Tabell 90 ger, förutom den information som åsyftats, en mängd intressanta upplysningar.(se sid. 187). Pojkar ur socialgrupp 3 skattas oftare än pojkar ur socialgrupp 1-2 som aggressiva, motoriskt oroliga, disharmoniska och med skolleda, pfdl II. I pfdl I anser de flesta pojkarna att skolan inte är alltför arbetsam. I pfdl II är det på motsatt sätt. Där överväger antalet, som tycker sig ha hög arbetsbelastning. Särskilt markant är detta i socialgrupp 3. Antalet pojkar, som trivs dåligt, är större i pfdl II än i pfdl I, vilket även det markeras starkare i socialgrupp 3.

---

* Dvs lägst realskoleutbildning, flickskola eller jämförbar utbildning.

Tabell 90. Uppdelning av pojkarna på socialgrupp, profilklass i lärarskattning, egen uppgift om arbetsbelastning och trivsel i skolan samt kamratskattning av skolmotivation i åk 6 och konformitetsgrupp i åk 9. (Pfk1 I)

Socialgrupp 1 - 2

Pfk1	Arbets- belastn. 1= låg 2= hög	Trivsel 1= god 2= dålig	Skolmo- tivation 1= hög 2= medel 3= låg	K-grupp 1 2 3 4 5 6 7	Pfk1 I II III	Arbets- belastn. 1= låg 2= hög	Trivsel 1= god 2= dålig	Skolmo- tivation 1= hög 2= medel 3= låg
I	n = 54	1	1.n= 14	1 4 2 2 5	I	1	1	1.n= 16
		n = 22	2.n= 6	3 1 1 1			n = 27	2.n= 10
		2	3.n= 2	6 7 1 4 2			2	1.n= 12
I	n = 54	n = 32	1.n= 20	3 2 4 2	I	n = 52	n = 25	2.n= 12
		1	2.n= 11	3 2 4 2			1	3.n= 1
		n = 13	3.n= 1	1 5			n = 11	1.n= 3
I	n = 29	1	1.n= 6	1 2 3 1	I	2	2	2.n= 7
		n = 16	2.n= 7	2 1 2 4 1			n = 18	3.n= 1
		2	3.n= 0	1 1			n = 81	1.n= 5
I	n = 83	2	1.n= 5	1 2	I	n = 29	2	2.n= 8
		n = 16	2.n= 8	1 1			n = 18	3.n= 5
		1	3.n= 3	1 1			n = 18	1.n= 5

Socialgrupp 3

Pfk1	Arbets- belastn. 1= låg 2= hög	Trivsel 1= god 2= dålig	Skolmo- tivation 1= hög 2= medel 3= låg	K-grupp 1 2 3 4 5 6 7	Pfk1 I II III	Arbets- belastn. 1= låg 2= hög	Trivsel 1= god 2= dålig	Skolmo- tivation 1= hög 2= medel 3= låg
I	n = 83	1	1.n= 16	1 1 1 2	I	1	1	1.n= 16
		n = 27	2.n= 10	2 2 6			n = 27	2.n= 10
		2	3.n= 1	5 2 4 1			2	1.n= 12
I	n = 83	n = 25	1.n= 12	4 3 2 1	I	n = 52	n = 25	2.n= 12
		1	2.n= 12	4 3 2 1			1	3.n= 1
		2	3.n= 1	5 2 4 1			n = 11	1.n= 3
I	n = 83	1	1.n= 3	2 2 2	I	2	2	2.n= 7
		n = 11	2.n= 7	1 2 2 2			n = 11	3.n= 1
		2	3.n= 1	1 1 1 2			n = 18	1.n= 5
I	n = 83	2	1.n= 5	1 3 1	I	n = 29	2	2.n= 8
		n = 18	2.n= 8	2 1 3 1			n = 18	3.n= 5
		1	3.n= 5	1 1 1 3			n = 18	1.n= 5

Tabell 90. Uppdelning av pojkarna på socialgrupp, profilklass i lärarskattning, egen uppgift om arbetsbelastning och trivsel i forts. skolan samt kamratskattning av skolmotivation i åk 6 och konformitetsgrupp i åk 9. (PfkI II)

Socialgrupp 1 - 2

PfkI	Arbets- belastn. 1= låg 2= hög	Trivsel 1= god 2= dålig	Skolmo- tivation 1= hög 2=medel 3= låg	K-grupp							Arbets- belastn. 1= låg 2= hög	Trivsel 1= god 2= dålig	Skolmo- tivation 1= hög 2=medel 3= låg	K-grupp					
				1	2	3	4	5	6	7									
I	n= 40	1	1.n= 2	2							1	1.n= 0	1	13					
		n= 15	1	2.n= 10	3	1	3				4	1	2.n= 12	4	1	5	1	14	
			1	3.n= 3	1	1	1					1	1	3.n= 5	1	1	1	2	15
II	n= 40	2	1.n= 3	1	2						2	1.n= 4	1	1	2	1	1	16	
		n= 25	4	2.n= 16	3	4	4	1			4	3	2.n= 14	2	10	2	2	17	
			1	3.n= 6	1	1	2	2			1	1	3.n= 5	1	1	1	1	1	18
II	n= 86	1	1.n= 4	1	1	1	1					1.n= 0	1	1	1	1	1	19	
		n= 17	1	2.n= 4	2						1	1	2.n= 11	1	2	1	6	1	20
			2	3.n= 9	2	3	2	2			2	2	3.n= 5	1	1	2	1	1	21
II	n= 46	2	1.n= 1	1								1.n= 1	1	1	1	1	1	22	
		n= 29	2	2.n= 14	2	2	3	1	4		2	2	2.n= 22	2	3	4	7	6	23
			1	3.n= 14	1	3	2	5	3		1	3	3.n= 26	2	2	3	4	1	14

Hög skolmotivation är vanligast i pfl I medan ett mycket litet fåtal (8%) har extremt låg skolmotivation. I pfl II däremot har ca 40% extremt låg skolmotivation och endast ett fåtal (7%) extremt hög skolmotivation.

Hög skolmotivation är vanligast bland pojkar som trivs i skolan och/eller inte anser arbetstakten för hög. Detta är mer accentuerat i socialgrupp 1-2 än i 3. I socialgrupp 3 ökar andelen lågt skolmotiverade kraftigt i pfl II, framför allt i grupper med låg trivsel och hög arbetsbelastning.

Pfl III har ett mycket litet antal elever, vilket försvårar jämförelser med de övriga. Den kommer därför att lämnas utanför i den kommande redovisningen.

Det första intrycket av den multivariata sammanställningen är förvillande och man inser hur svårt det är att utifrån de skolvariabler som använts predicera konformt-kriminellt beteende med någon större precision. Vid ett närmare studium visar det sig dock, att det finns celler i matrisen, som verkar vara kritiska för utvecklingen mot brottsligt beteende. Dessa kritiska celler är de, där både lärarens uppfattning om pojkens beteende i klassen, hans egen uppfattning om trivsel och arbetsbelastning i skolan, samt kamraternas uppfattning om hans skolmotivation går i negativ riktning, dvs cellerna 23 och 24. I dessa två celler finns 60% av pojkarna i k-grupp 7, som trotsat bvn:s tillsägelser och åtgärder. Dessa pojkar ur K-grupp 7 utgör 36% av samtliga pojkar i cellerna 23 och 24. I socialgrupp 1-2 utgör de endast 25% men i socialgrupp 3 utgör de 42% av pojkarna i dessa två celler, där pojkarna erhållit negativa skattningar av läraren, har hög upplevd arbetsbelastning, låg upplevd skoltrivsel och medelmåttig eller låg skolmotivation enligt kamraternas skattningar.

I tabell 91 redovisas hur stor procent av pojkarna i de positiva respektive negativa polerna av de fyra variablerna som hamnat i K-grupp 7. Pojkar som av läraren skattats som bråkiga, som har hög arbetsbelastning, som trivts dåligt och som är lågt skolmotiverade överväger betydligt. Pojkar, som skattats som lugna, som ej tycker skolan är arbetsam, som trivs och är skolmotiverade är sparsamt företrädda. Tendensen är tydligare i socialgrupp 3 än i socialgrupp 1-2.

I K-grupp 2 är förhållandet det rakt motsatta. Betydligt fler av de pojkar,

Tabell 91. Procentuell förekomst av K-grupp 7-pojkar av samtliga, som tillhör pfd I och II, som trivs bra respektive dåligt, som har hög respektive låg arbetsbelastning och som har medel- och låg skolmotivation, uppdelat på socialgrupp 1-2 och 3.

	Soc. gr. 1-2	Soc. gr. 3
Pfd I	2,4 %	7,4%
" II	10,5 %	25,7 %
Låg arbetsbel.	2,1 %	9,8 %
Hög "	12,0 %	25,5 %
God trivsel	4,5 %	14,1 %
Dålig "	7,8 %	22,8 %
Hög motivation	0,0 %	4,9 %
Medel- "	6,6 %	12,5 %
Låg "	15,8 %	38,8 %
0-1 neg. faktor	2,0 %	4,8 %
4 " "	25,0 %	41,7 %

där de olika skolfaktorerna är positiva, har hamnat i denna grupp, som begått ett fåtal brott men konformerat utan tillsägelse, än av de pojkar där de olika skolfaktorerna är negativa. I K-grupp 3 och 4 är den procentuella andelen ganska lika. I K-grupp 5 överväger de negativa polerna, dock ej så kraftigt som i K-grupp 7. I K-grupp 6 liksom i K-grupp 3 och 4 är den procentuella andelen från de negativa respektive positiva polerna på variablerna relativt lika; ibland är den negativa andelen störst (motivation), ibland den positiva (arbetsbelastning). Genomgående är skillnaderna störst i socialgrupp 3 och går alla i förväntad riktning. Det är alltså betydligt lättare att utifrån data om en pojkes skolsituation predicera hans läge i variabeln brottslighet - konformitet, om han tillhör socialgrupp 3 än om han tillhör socialgrupp 1-2.

Även om en exakt prediktion är omöjlig är det alltså lätt att se vilka pojkar som är i en kritisk situation och som behöver extra stor omsorg, stöd och uppmuntran. Troligen skulle det märkas vilka som finns i riskzonen ännu tidigare än i åk 6. Detta är alltså möjligt utan tillgång till subtila och svår-

åtkomliga variabler som uppfostringspraxis, emotionell ton i familjen och relationer till föräldrarna.

Det finns två pojkar i K-grupp 7 och socialgrupp 3, som i åk 6 inte haft någon "negativ skolfaktor". Båda dessa pojkar har endast modern som vårdnadshavare och hon har trots heltidsarbete en låg årsinkomst (10-15.000 respektive 15-20.000 kr). I socialgrupp 1-2 finns även en K-grupp 7-pojke med bara en "negativ faktor". Också han vårdas av modern ensam. Hon har heltidsarbete och har en årsinkomst på 20.-30.000 kr. Om hemfaktorer hade tagits med i analysen hade alltså dessa pojkar fått en annan placering än de har då endast skolfaktorer tagits med.

För att samla informationen i tabell 90 och få den överskådlig har pojkar med 0 till 1 negativa faktorer i skolsituationen förts samman till en grupp, pojkar med 2 negativa skolfaktorer till en, pojkarna med 3 negativa faktorer till en och pojkar med 4 negativa faktorer till en grupp. Som negativ faktor räknas då pfd II, dålig skoltrivsel, hög arbetsbelastning och låg skolmotivation.

Tabell 92. Brottsbelastning hos grupper med 1-4 negativa skolfaktorer.

Soc. gr. 1 - 2	n	M	s
0-1 neg. faktor	48	4,89	3,08
2 " "	42	6,21	3,14
3 " "	43	6,09	3,26
4 " "	24	8,04	4,33
Σ	157*		

Soc. gr. 3	n	M	s
0-1 neg. faktor	41	5,05	3,78
2 " "	42	5,76	3,00
3 " "	45	9,22	4,36
4 " "	35	8,91	4,43
Σ	163*		

* 12 st ur soc. gr. 1-2 samt 23 st ur soc. gr. 3 har ej besvarat K-enkäten varför uppgift om brottsbelastning saknas (se Kap. V)

Ju fler negativa skolfaktorer en grupp har, desto högre brottsbelastning har den. Detta accentueras tidigare och starkare i socialgrupp 3, där den kritiska skillnaden ligger mellan 2 och 3 negativa faktorer ($t = 3,98$, $df 65$, $p < 0,001$), medan den i socialgrupp 1-2 ligger mellan 3 och 4 negativa faktorer ($t = 2,62$, $df 85$, $p < 0,01$). Detta beror inte på att kombinationerna av olika negativa faktorer är olika i de två socialgrupperna. Fördelningarna av individer på de olika kombinationerna inom 2 respektive 3 negativa faktorer är i det närmaste identiska i socialgrupp 1-2 och 3.

Dessutom ökar även frekvensen av pojkar, som druckit sig berusade "många gånger", prövat narkotika, skolkat samt umgås med sina kamrater i gäng med ökat antal negativa skolfaktorer. Även detta mer uttalat och tydligt i socialgrupp 3.

Skillnaden mellan 1 och 4 negativa faktorer är i socialgrupp 3 signifikant vid X^2 -test beträffande både alkoholbruk, narkotikabruk, skolk och gängsamvaro. I socialgrupp 1-2 där narkotikabruk och skolk är något mer ovanligt men alkoholbruk och gängsamvaro är lika vanligt som i socialgrupp 3, är skillnaderna mellan pojkar med 1 och 4 negativa faktorer signifikant endast för skolk.

Tabell 93. Beroendet mellan alkoholbruk, narkotikabruk, skolskolk samt gängsamvaro och grupperna med 0-1 respektive 4 negativa skolfaktorer.

<u>Soc.gr. 1-2</u>	0-1 neg.f.	4 neg.f.	X^2	df	p
n	49	24			
Alkoholbruk (Berusad ngn gång)	55%	71%	1,66	1	<0,20 > 0,10
Narkotikabruk (Prövat ngn gång)	10%	13%	0,09	1	<0,80 > 0,70
Skolskolk (> 1 gång)	6%	29%	7,24	1	<0,01
Gängsamvaro	69%	70%	0,02	1	<0,90 > 0,80
<u>Soc.gr. 3</u>	0-1 neg.f.	4 neg.f.			
n	42	35	X^2	df	p
Alkoholbruk (Berusad ngn gång)	48%	74%	4,39	1	<0,05
Narkotikabruk (prövat ngn gång)	7%	34%	9,20	1	<0,01
Skolskolk (> 1 gång)	17%	37%	5,17	1	<0,05
Gängsamvaro	57%	83%	5,88	1	<0,02

Ju fler negativa skolfaktorer pojkarna har desto större andel pojkar har hamnat längre ut i sekvensmodellen, dvs blivit upptäckta respektive föremål för bvn:s utredning.

Tabell 94. Antalet pojkar med 1-4 negativa skolfaktorer på de olika stegen i sekvensmodellen.

Soc. gr. 1-2	Ej brott		Ej upptäckt.		Upptäckt		Bvn:s utredn		Summa
	k	a	k	a	k	a	k	a	
1 neg faktor	2	4 %	30	59 %	15	29 %	4	8 %	51 100%
2 " "	0	0 %	15	35 %	23	53 %	5	12 %	43 100%
3 " "	2	4 %	16	35 %	19	41 %	9	20 %	46 100%
4 " "	0	0 %	8	29 %	12	42 %	8	29 %	28 100%
<u>Soc. gr. 3</u>									
1 neg faktor	2	5 %	18	43 %	19	45 %	3	7 %	42 100%
2 " "	0	0 %	21	45 %	19	40 %	7	15 %	47 100%
3 " "	1	2 %	10	20 %	29	60 %	9	18 %	49 100%
4 " "	0	0 %	9	19 %	18	38 %	21	43 %	48 100%

Ju fler negativa skolfaktorer pojkarna har desto större andel pojkar är aktiva på de olika stegen. Detta accentueras för varje steg i sekvensmodellen.

Tabell 95. Andelen pojkar med 0-1 respektive 4 negativa skolfaktorer på de olika stegen i sekvensmodellen, som konformerats respektive fortsatt med brottsligt beteende.

Soc. gr. 1-2	Ej upptäckt		Upptäckta		Bvn:s utredning	
	k	a	k	a	k	a
0-1 neg faktor	47 %	53 %	27 %	73 %	75 %	25 %
4 neg faktorer	38 %	62 %	33 %	67 %	13 %	87 %
<u>Soc. gr. 3</u>						
0-1 neg faktor	72 %	28 %	47 %	53 %	33 %	67 %
4 neg faktorer	44 %	56 %	38 %	62 %	5 %	95 %

Sambanden mellan negativa skolfaktorer och läge i sekvensmodellen samt konformitet - aktivitet är tydligare och mer accentuerad i socialgrupp 3 än i

socialgrupp 1-2. Detta kan bero på flera saker, bl a att socialgrupp 1-2 är mer heterogen än socialgrupp 3 (jfr Kap VIII tabell 20 sid. 75). Den mest markanta skillnaden mellan skolfaktorer och konformitet-aktivitet ger sig som vanligt tillkänna vid den mest kända påföljden - bvn:s utredning. Det är också här som skillnaden mellan socialgrupperna märks mest. Av pojkar som i skolan är bråkiga och okoncentrerade, som trivs dåligt och tycker arbetstakten är för hög och som av kamraterna anses som dåligt skolmotiverade har 38% blivit polisanmälda och föremål för bvn:s utredning mot 7% av dem med bara en negativ skolfaktor. Dessutom har pojkar med 4 negativa skolfaktorer fortsatt brottslig verksamhet även efter bvn:s åtgärder till 93% medan pojkar med 1 negativ skolfaktor är brottsligt aktiva efter bvn:s åtgärder endast till 43%. I sistnämnda fall är socialgruppsskillnaderna störst: i socialgrupp 1-2 är endast 25% (1 av 4) aktiva, i socialgrupp 3 är 67% (2 av 3) aktiva.

Vi har alltså funnit vissa skillnader i sambandet mellan negativa skolfaktorer och konformitet-kriminalitet i socialgrupp 1-2 och 3. För det första stiger antalet elever med stigande antal negativa faktorer i socialgrupp 3, medan antalet elever sjunker med stigande antal negativa faktorer i socialgrupp 1-2 (se tabell 92). Det är alltså vanligare med negativa skolfaktorer i socialgrupp 3 än i socialgrupp 1-2. Resultaten stämmer med andra undersökningar. TCO:s familjepolitiska grupp ger i "Familj och samhälle" (1970) en sammanställning, av skolundersökningar och skolstatistik, som visar att barn från socialgrupp 3 väljer mindre teoretiska linjer redan inför åk 7 och även inför åk 9, att de presterar mindre i förhållande till sin intelligens och är mindre skolmotiverade än barn till föräldrar med högre utbildning.

De pojkar i socialgrupp 3, som har få negativa skolfaktorer, verkar privilegierade, som om föräldrarnas låga utbildning kompletterades av andra faktorer i hemmiljö och personlighetsutrustning (duglighet, emotionell värme, mognad) som vi inte haft tillfälle att mäta. I socialgrupp 1-2, där negativa skolfaktorer inte är lika vanliga som i socialgrupp 3, tycks gängsamvaro ha en annan funktion (jfr tab. 85) och alkoholvanorna (och narkotikavanorna) kan vara mera integrerade med livsstilen. Dessa beteenden behöver därför inte vara utslag av en omöjlig skolsituation på samma sätt som de tycks vara i socialgrupp 3. Skolk däremot är fast knutet till skolsituationen och här finner vi också signifikanta skillnader mellan pojkar med 1 och 4 negativa

skolfaktorer. Detta är dock lösa spekulationer, vilka inte går att bevisa i denna undersökning.

2. Sammanfattning

I modellen antas, att då en pojke inte får sina behov (att lyckas, bli accepterad, få adekvat utlopp för sin energi m m) tillfredsställda i skolan, då han inte kan motsvara skolans krav (på tystnad under lektion, uppmärksamhet, prestationer, lydnad av regler m m) dvs då en inkongruens mellan skolans krav och pojkens personliga förutsättningar föreligger kan denna inkongruens leda till outsidersattityder till den del av samhället, som skolan representerar och därigenom till samhället i stort. Man kan också tänka sig andra alternativ att reagera på i den omöjliga skolsituationen, t ex ett neurotiskt sätt att reagera, med psykosomatiska symptom, med ångest och oro. Cloward & Ohlin (1960) beskriver deltagarna i brottsliga subkulturer som personer som misslyckats eller som förväntar sig ett misslyckande och som inte vänder kritiken inåt mot sig själva utan utåt mot samhället, extra-punitivt (Grygier, 1954). Tendensen att reagera inåt intropunitivt, resulterar i skuldkänslor, ångest och neurotiska besvär. (Jfr även Eysencks uppdelning av instabila-introverta, neurotiska, och instabila-extraverta, psykopatiska, personer. Se sid. 13). Man kan också tänka sig att en sådan inkongruens för många elever är av övergående natur och är ett utslag av en utvecklingskris, eller att skolan med adekvata medel lyckas häva inkongruensen, t ex genom någon form av specialundervisning eller att inkongruensen hävs genom att eleven går över till ett annat stadium med en undervisning, som passar honom bättre.

I modellen antas också att de av inkongruens och andra faktorer framkallade outsidersattityderna ökar hans kriminella benägenhet. Som tidigare nämnts är den brottsliga outsidersgruppen bara en av flera tänkbara outsidersgrupper. Exempel på andra outsidersgrupper är det sofistikerade gänget, det politiskt extrema gänget m fl.

För att pröva sambandet mellan inkongruens (mellan pojke och skola) och benägenhet att ta steg mot en brottslig outsidersgrupp, samt benägenhet att konformera, har 4 variabler ingått i en multivariat analys. Dessa variabler representerar lärarens bedömning, kamraternas bedömning, samt pojkarnas egna uppgifter om hur de upplever sin skolsituation, nämligen: **profilklass** i lärarskattningarna av klassrumsbeteendet, kamratskattning av

skolmotivation, skalan "skoltrivsel" och "arbetsbelastning" ur elevenkåten. I analysen har socialgrupp 1-2 och socialgrupp 3 behandlats för sig.

För att samla ihop informationen har grupper med 0-1 negativa skolfaktorer slagits tillsammans till en grupp, grupper med 2 negativa skolfaktorer slagits tillsammans till en grupp osv. Resultaten av dessa hopslagningar visar att brottsbelastningen ökar kontinuerligt med ökat antal negativa faktorer. Även andra beteenden som alkoholbruk, narkotikabruk, skolk och gängsamvaro ökar med antalet negativa skolfaktorer. För varje ökning i antalet negativa skolfaktorer förskjuts tyngdpunkten mot en brottslig outsidersgrupp och pojkar med 4 negativa faktorer har betydligt svårare att konformera än de med endast 1 eller 2 negativa faktorer. Särskilt markant är detta efter bvn:s utredning. Vi kan alltså återigen se hur pojkar med positiva faktorer överväger i K-grupp 6 och pojkar med negativa i K-grupp 7. K-grupp 2 och 3 visar sig återigen vara privilegierade och "lyckliga" med få pojkar, som har negativa skolfaktorer. K-grupp 1-pojkar har relativt stor andel pojkar med skolproblem. Dessa pojkar kan tänkas ha löst sina problem på annat sätt, t ex genom neurotiskt beteende (jfr den höga andelen extremt osäkra, ofta ängsliga, extremt tillbakadragna och extremt spända i K-grupp 1).

I den multivariata analysen har negativa respektive positiva skolfaktorer ett närmare och tydligare samband med brottsligt-konformt beteende i socialgrupp 3 än i socialgrupp 1-2. Pojkar med positiva skolfaktorer i socialgrupp 3 har lättare att konformera än pojkar i motsvarande situation i socialgrupp 1-2. Pojkar med negativa skolfaktorer i socialgrupp 3 har svårare att konformera än motsvarande pojkar i socialgrupp 1-2. Vad detta beror på kan man i denna undersökning endast spekulera omkring. Det är alltså lättare att predicera en elevs kriminella-konforma beteende utifrån data om hans skolsituation om han tillhör socialgrupp 3 än om han tillhör socialgrupp 1-2.

I en ingående studie av skolförhållanden och ungdomsbrottslighet konstaterar Schafer & Polk* att "delinquent commitments result in part from adverse or negative school experiences", och att det finns "fundamental defects within the educational system, especially as it touches lower-income youth". De föreslår att skolan skall göras mer flexibel så att eleverna kan avancera i sin egen takt utan att misströsta.

---

* Referat från Shur (1969)

Trots att det i denna analys endast funnits tillgång till "billiga", lättillgängliga variabler, insamlade i grupp, och trots att informationen i dessa variabler hårt beskrivits genom grova dikotomiseringar, kan man alltså se vilka pojkar, som befinner sig i en kritisk situation och som behöver allt stöd, all uppmuntran och hjälp de kan få för att deras arbetssituation för dem själva och för skolan skall bli tillfredsställande. De data, som analysen bygger på, är av det slaget att de skulle kunna insamlas av skolans rektor eller skolpsykolog. Bearbetningen av data är heller inte märkvärdigare än att den kan göras manuellt. Kan man bryta den onda cirkel vissa pojkar befinner sig i, kan även deras attityder till skola och samhälle förändras, så att de känner sig mer solidariska och mindre utstötta och alienerade.

Det är alla skäl att anta att dessa pojkar redan tidigare känt sig utstötta, osäkra på om de är älskade och accepterade hemma och att de är inkonsekvent uppfostrade med låga krav och slapphet å ena sidan och ofta kroppslig å andra sidan.*

Dessa pojkar är säkert bråkiga och provocerande i klassen (se p fkl) och blir därför föremål för lärarens uppmärksamhet på ett negativt sätt. Tillrägelser kan för en sådan pojke upplevas som ytterligare utstötning (rejection) förutsatt att läraren inte med uppmuntran och erkännande och genom att ge pojken tillfälle att lyckas kan uppväga och motivera varför han/hon även måste korrigera eleven.

---

* Detta bekräftas i ett stort antal undersökningar av ungdomsbrottslingar, ex McCord (1959), Nye (1958), Glueck (1934, 1950, 1962).

KAP. XIII. POLISINGRIPANDE OCH BVN;S UTREDNING

En av de stora fördelarna med Örebroprojektet är att man arbetar med hela årskurser av elever och inte endast med stickprov eller matchade grupper. I den mån man kan anse Örebro stad som representativ kan man alltså generalisera till landet i dess helhet eller i varje fall till städer av samma storleksordning. Då det gäller polisingripanden för skolungdomar varierar dock det proportionella antalet sådana från stad till stad, från kommun till kommun. Så är t ex upptäcktsrisken betydligt lägre i Stockholm än landet i övrigt. Hur detta kan tänkas påverka sammansättningen i gruppen polisanmälda är inte klarlagt, men det troliga är att i städer eller kommuner, där upptäcktsrisken är hög kommer de personer, som upptäcks för brott, att vara en mer heterogen grupp än de, som upptäcks i en stad med liten upptäcktsrisk. Den kommer att innehålla fler lågt brottsligt belastade, upptäckta eller anmälda kanske redan vid sin första förseelse.

Det kan emellertid vara av intresse att med de data som finns tillgängliga beskriva den grupp av en årskurs pojkar, som polisanmäls och även blivit föremål för utredning, trots att man alltså inte utan vidare kan generalisera från förhållandena i Örebro.

1. Vilka "åker fast"?

Beskrivningen av den grupp pojkar, 67 st av en hel årskurs om 486 st, som polisanmäls och blivit föremål för utredning, skall göras dels som en jämförelse med dem som inte blivit föremål för utredning (419 st), dels som en jämförelse med en grupp pojkar med samma brottsbelastning och upptäckta för samma slags brott, men där upptäckten inte lett till polisanmälan.

Jämförelse mellan bvn-fallen och de övriga pojkarna i årskursen

Bvn-fallen visade sig komma från familjer som utbildningsmässigt och inkomstmässigt inte skiljer sig från de övriga pojkarnas.³⁶ Bvn-pojkarna bor dock oftare i hyreshus, har betydligt oftare endast far eller mor och har betydligt oftare heltidsarbetande mor. Redan i åk 6 går de oftare och lägger sig sent och är oftare ute flera kvällar i veckan. Deras föräldrar visar mindre intresse för skolan genom att inte besöka föräldramöten m m än föräldrar till pojkar, som inte blivit föremål för utredning av bvn.

³⁶ Resultatet stämmer väl överens med Christies (1960) resultat av en jämförelse mellan 1.000 norska lagöverträdare och 19.000 jämnåriga pojkar. Skillnaden i social miljö var mycket liten och begränsade sig till faderns och pojkens egen utbildning.

Tabell 96. Jämförelse mellan bvn-fallen och övriga elever beträffande hem- och bakgrundsfaktorer.

	Bvn	Övriga	χ^2	df	p
Socialgrupp 3 (utbildn. gr. 6 och 7)	61%	53%	0,34	1	<0,50
Bostad i hyreshus	87%	61%	5,31	1	<0,05
Årsinkomst <20.000 kr	43%	31%	1,20	1	<0,30
Ofullständig familj	28%	9%	14,57	1	<0,001 ^x
Heltidsarbetande mor	34%	14%	11,66	1	<0,001 ^x
Läggtid senare än kl 22 (i åk 6)	41%	26%	5,26	1	<0,05 ^x
Hemma mindre än 3 kvällar i veckan (i åk 6)	29%	15%	37,89	1	<0,001 ^x
Far ej besökt föräldramöte de senaste 2 åren (åk 6)	41%	16%	14,08	1	<0,001 ^x
Mor ej besökt föräldramöte de senaste 2 åren (åk 6)	28%	5%	32,61	1	<0,001 ^x

x Signifikanta skillnader

Bvn-pojkarna skiljer sig inte från de övriga beträffande intelligens (DBA) över eller under medelvärdet, men gruppen är väl samlad kring medelvärdet med få pojkar med hög eller låg intelligens. I skolan i åk 6 anses de som bråkiga, motoriskt oroliga, aggressiva, distraherade (p fkl II) av sina lärare, oftare än övriga pojkar. Av kamraterna skattas bvn-pojkarna lägre i skolmotivation och säkerhet. Själva tycker de att skolan är arbetsam och att de har svårt att följa med arbetstakten. De har oftare fyra negativa skolfaktorer (se Kap. XII) än övriga pojkar. De är dock populära i samma utsträckning som sina skolkamrater. (se tab. 97)

De 31 bvn-pojkar som fortfarande gick kvar i skolan i åk 9 och kunde besvara K-enkäten, har begått brott även vt i åk 9 något oftare än de 359 övriga pojkarna (ej sign.). De har druckit sig berusade, sniffat thinner, använt narkotika och skolkat i större utsträckning än sina kamrater. De har också i större utsträckning varit med i gäng (se tab. 98).

Dessa pojkar skiljer sig alltså från sina skolkamrater både ifråga om vissa bakgrundsfaktorer som familjetyp och mors förvärvsarbete (vilka sinsemellan är beroende) samt i tillsyn och omvårdnad samt i skolfaktorer, som motivation, arbetsbelastning, säkerhet och lärarskattning i åk 6.

Tabell 97. Jämförelse mellan bvn-fallen och övriga elever beträffande faktorer i skolsituationen i åk 6.

	Bvn	Övriga	χ^2	df	p
Intelligens över medelvärdet	42%	51%	2,20	1	<0,20
Pfkl II ("missanpassad") i lärarskattningarna	71%	34%	23,20	1	<0,001 ^x
Låg skolmotivation (kamratskattningar)	49%	18%	32,56	1	<0,001 ^x
Låg säkerhet (kamratskattningar)	40%	19%	16,35	1	<0,001 ^x
Extremt populära (kamratskattningar)	16%	13%	0,63	1	<0,50
Extremt många val till rast och fritid	16%	10%	1,65	1	<0,20
Låg skoltrivsel (elevenkät-skala > 19 p)	22%	14%	2,45	1	<0,20
Hög arbetsbelastning (elevenkät-skala >10 p)	26%	10%	11,83	1	<0,001 ^x
Fyra negativa skolfaktorer (lärar-, kamrat- och egna uppgifter)	45%	16%	25,61	1	<0,001 ^x

x signifikanta skillnader

Tabell 98. Jämförelse mellan bvn-fallen och övriga elever beträffande deras beteende i åk 9.

	Bvn	Övriga	χ^2	df	p
Konformerat	26%	43%	3,41	1	<0,10
Alkoholbruk (berusade > 1 gång)	77%	43%	12,51	1	<0,001 ^x
Thinner sniffning (> 1 gång)	30%	4%	32,37	1	<0,001 ^x
Narkotikabruk (> 1 gång)	23%	4%	21,00	1	<0,001 ^x
Skolskolk (> 3 gånger)	59%	21%	22,21	1	<0,001 ^x
Gängdeltagande	87%	69%	4,22	1	<0,05 ^x

x signifikanta skillnader

Deras uppträdande i åk 9 skiljer sig också från skolkamraternas genom att de i större utsträckning brukar alkohol, thinner, narkotika och oftare skolkar. De deltar oftare i gäng.

Bvn-fallen och de upptäckta.

Jämförelsen mellan bvn-fallen och pojkar med samma brottsbelastning som blivit upptäckta men ej polisanmälda för samma brott, ger något annorlunda resultat.

Uttagningen av jämförelsegruppen har skett så, att man sökt efter en pojke, som upptäckts för samma brott, som bvn-pojken blivit anmäld för. Dessutom bör denne partner vara lika brottsbelastad^x. Av detta framgår att vi fått begränsa denna jämförelse till de 31 bvn-fall som ännu gick kvar i skolan i åk 9 och besvarade K-enkäten. I den mån man kunnat finna flera partners till bvn-fallen har en av dessa slumpdragits. I de fall, där det var svårt att finna någon partner, har det aktuella upptäcktsbrottet ansetts som viktigast och brottsbelastningen fått komma i andra hand. Resultatet har blivit, att vi funnit en partner till varje bvn-pojke, som blivit upptäckt för samma brott som denne blivit polisanmäld för. Brottsbelastningen har dock vid vissa fall avvikit, i ett fall ända upp till 6 brottstyper. Korrelationskoefficienten mellan de båda grupperna i brottsbelastning är $r = 0,81$. I bearbetningen har varje par hållits samman och signifikansprövningen har skett med Wilcoxon matched-pairs signed-ranks test och sign-test (Siegel 1956).

Man kan utgå ifrån att minst två faktorer är av betydelse för om en pojke, som upptäcks för ett visst brott, blir polisanmäld eller inte. För det första är det situationsfaktorer som t ex vem som upptäcker brottet eller pojken. Är det en polis rapporteras brottet i de allra flesta fall till bvn. Är det en civil person beror det på hur pass benägen han är att göra en polisanmälan. Tyvärr finns ingen möjlighet att ta reda på om pojken blivit upptäckt av polis eller av någon privatperson. Det förefaller dock otroligt att bakgrundsfaktorer som föräldrarnas utbildning, familjetyp, bostadstyp och årsinkomst skulle inverka på om pojken blir polisanmäld eller inte annat än i enstaka undantag, där pojken och hans familj är känd av den som upptäcker honom. Ej heller att pojkens intelligens spelar någon roll (hypotes 1).

---

^x Då vi inte vet exakt när upptäckten skedde och inte heller har möjlighet att räkna ut brottsbelastning annat än för tiden före högstadiet och på vt i åk 9, kan vi inte räkna ut precis hur brottsbelastad pojken var vid upptäcktsstillfället respektive vid polisanmälan. Jag har dock ansett att brottsbelastningsvärdet i åk 9 gett en viss information om pojkens kriminalitetsbenägenhet och därför kan den vara lämplig att använda för att göra varje partner till bvn-pojken så lik dessa som möjligt i kriminellt avseende.

För det andra kan pojakens eget uppträdande före och vid upptäckten spela en roll, om han blir polisanmäld eller inte. Har han redan tidigare fått ögonen på sig, genom att ofta bråka, uppträda berusad osv, är det troligare att han blir polisanmäld än om han brukar uppträda städat. Hypotesen blir alltså att de polisanmälda bvn-fallen oftare använder alkohol, thinner och narkotika och att de oftare uppträtt tillsammans med kamrater i gäng. Beträffande negativa skolfaktorer i åk 6 är dessa nära relaterade till pojakens allmänna uppträdande och förväntas därför vara vanligare i den polisanmälda gruppen^x (hypotes 2).

Tabell 99, Jämförelse mellan bvn-fallen och parvis matchade pojkar med samma brottsbelastning och upptäckta för samma slags brott som bvn-fallen (31 st).

	p
Utbildningsgrupp (1-7)	0, 50
Bostadstyp (hyreshus, radhus, villa)	0, 38
Årsinkomst	0, 50
Familjetyp (hel, ofullständig)	0, 01 ^x
Mors förvärvsarbete (heltid, deltid, aldrig)	0, 42
Hemma mindre än 3 kvällar i veckan (i åk 6)	0, 22
Intelligens	0, 22
Fyra negativa skolfaktorer (lärar-, kamrat och egna uppgifter)	0, 05 ^x
Linjeval åk 9 (g-linje, övr. teoretiska, praktiska linjer)	0, 04 ^x
Alkoholbruk (åk 9)	0, 27
Narkotikabruk "	0, 05 ^x
Skolskolk "	0, 01 ^x
Gängdeltagande "	0, 02 ^x
Konformitet "	0, 50

x signifikanta skillnader

Bakgrundsfaktorer som utbildningsgrupp, bostadstyp, inkomst och mors förvärvsarbete samt intelligens visade sig inte skilja grupperna åt, vilket bekräftar min första hypotes. Bvn-fallen kommer dock oftare från famil-

^x Andra faktorer, vars inverkan man här ej kan mäta, är pojakens ålder vid upptäckten, brottets svårighetsgrad (t ex värdet på det stulna) och om pojken hör till bekantskapskretsen m fl.

jer med bara en vårdnadshavare, vilket inte förväntats. Negativa skolfaktorer i åk 6 är vanligare i bvn-gruppen och dessa har också följdriktigt oftare valt mer praktiskt inriktade linjer i åk 9. Fler pojkar ur bvn-gruppen var ofta ute om kvällarna i åk 6. De har i åk 9 inte oftare druckit sig berusade men använt narkotika, skolkat och oftare deltagit i gäng.

Dessa resultat talar alltså för att även den andra hypotesen kan vara riktig.

Ingen skillnad föreligger mellan de två grupperna beträffande konformitetsbenägenhet. Inom de båda ovan nämnda grupperna är det de högst brottsbelastade (≥ 9 brottstyper) som har svårast att konformera (i båda fallen 87%) och de lågt brottsbelastade (< 9 brottstyper), som har lättast att konformera (50% respektive 40%). Man kan tolka dessa resultat så att bakom kriminalitetsbenägenhet (antalet brott och typ av brott) och konformitetsbenägenhet ligger faktorer i pojkens bakgrunds- och uppväxtsituation och i hans tidigare erfarenheter. Om upptäckten åtföljs av en tillsägelse eller om den leder till polisanmälan och bvn:s utredning tycks spela en liten roll (jfr asociala brott kontra antisociala brott).

Vid en jämförelse mellan de 7 pojkar, som konformerat och de 24 pojkar, som fortfarande var aktivt brottsliga i den upptäckta gruppen, visar sig de 7, som konformerat, ha varit oftare hemma om kvällarna än de aktiva, ha färre heltidsarbetande mödrar, i mindre utsträckning druckit sig berusade och skolkat. Skillnaderna når dock inte signifikant nivå (p varierar mellan $< 0,20$ och $< 0,10$) och grupperna är mer "overlapping" än konforma och aktiva gruppen bland bvn-fallen (se sid. 205). Att bvn:s utredning haft någon stigmatiserande effekt ger resultaten inget stöd för.

2. Vilka tar rättelse?

Huvudhypotesen i denna undersökning har varit att pojkar, som blivit utstötta eller annorlunda behandlade, så att de bildat outsidersattityder och alienerat sig från samhället, skall ha svårare att konformera efter bvn:s utredning och åtgärder än pojkar, vars hem och bakgrundsmiljö och deras upplevelser i skola och samhälle varit sådana att de har bildat insidersattityder och lätt solidariserar sig med samhällets målsättning. För de förra kommer tillsägelser och negativa sanktioner att ytterligare öka avståndet mellan dem och samhället och de kommer att närmare sluta sig till den brottsliga outsidersgrupp där de kan känna sig som en insider.

De pojkar däremot, som haft positiva upplevelser i sitt hem och i skolan har lättare att känna sig som insiders och att solidarisera sig med samhället och de vuxnas normer och målsättning. Vid det hot om uteslutning, som en polis- och bvn-utredning innebär, tar de rättelse. I sina hem kommer de också troligen att få stöd och upprättelse på ett sätt, som de utstötta inte kommer att få.

I de bakgrundsvariabler vi har tillgång till, bekräftas hypotesen beträffande socialgruppstillhörighet och omvårdnad, återspeglad i läggtid och antal kvällar i veckan som tillbringas hemma. Familjetyp och heltidsarbete har inget samband med om pojken tar rättelse (jfr Kap. VIII: 6 och 7).

Tabell 100. Jämförelse mellan pojkar, som blivit föremål för bvn:s utredning och konformerat och de, som i åk 9 fortfarande är brottligt aktiva (K-grupp 6 respektive 7) beträffande hem- och bakgrundsfaktorer.

	K-gr6 n = 21	K-gr7 n = 46	X ²	df	p
Socialgrupp 3 (utbildn. gr. 6 o 7)	33%	74%	11,22	1	< 0,001 ^x
Bostad i hyreshus	85%	88%	0,72	1	< 0,50
Årsinkomst < 20.000 kr	33%	47%	0,98	1	< 0,50
Ofullständig familj	30%	28%	0,05	1	< 0,90
Heltidsarbetande mor	30%	36%	0,21	1	< 0,70
Läggtid senare än kl 22 (i åk 6)	15%	44%	8,07	1	< 0,01 ^x
Hemma mindre än 3 kvällar i veckan (i åk 6)	10%	38%	4,61	1	< 0,05 ^x
Far ej besökt föräldramöte de senaste 2 åren	40%	42%	1,55	1	< 0,30
Mor ej besökt föräldramöte de senaste 2 åren	22%	31%	1,95	1	< 0,20

x signifikanta skillnader

De som konformerar har något högre intelligens och skattas oftare som lugna, harmoniska och skolmotiverade av sina lärare (signifikant). De anses av kamraterna vara betydligt mer ambitiösa och skolmotiverade och mer säkra i sitt uppträdande i klassen. De trivs bättre och upplever inte skolan som så arbetsam som de, som fortsätter att begå brott. Betydligt färre pojkar bland dem, som tar rättelse har fyra negativa skolfaktorer

medan 60% av dem som fortsätter att begå brott har en sådan grav skolsituation redan i åk 6. Popularitet bland klasskamraterna är densamma för båda grupperna.

Tabell 101. Jämförelse mellan pojkar, som blivit föremål för bvn:s utredning och konformerat och de, som i åk 9 fortfarande är brottsligt aktiva, (K-grupp 6 respektive 7) beträffande faktorer i skolsituationen i åk 6.

	Kgr6 n=21	Kgr7 n=46	χ^2	df	p
Intelligens över medelvärdet	57%	35%	2,96	1	< 0,10
Pfkl II ("missanpassad") i lärarskattningarna	57%	80%	3,77	1	< 0,10
Pfkl I ("välanpassad") i lärarskattningarna	43%	18%	4,75	1	< 0,05*
Låg skolmotivation (kamr. skattn.)	38%	54%	1,52	1	< 0,30
Hög skolmotivation (kamr. skattn.)	24%	4%	5,95	1	< 0,02*
Låg säkerhet " "	14%	50%	7,74	1	< 0,01*
Extremt populära (kamr. skattn.)	14%	17%	0,10	1	< 0,80
Extremt många val till rast och fritid	14%	17%	0,10	1	< 0,80
Låg skoltrivsel (elevenkätsskala < 19 p)	10%	30%	2,28	1	< 0,20
Hög arbetsbelastning (elevenkätsskala > 10 p)	15%	31%	1,86	1	< 0,20
Fyra negativa skolfaktorer (lärar-, kamrat- och egna uppgifter)	10%	60%	14,81	1	< 0,001*

* Signifikanta skillnader

I åk 9 är skillnaden mellan grupperna störst. De som tagit rättelse har använt alkohol, thinner och narkotika i betydligt mindre utsträckning, skolkat mindre och brukar mer sällan umgås med sina kamrater i gäng. De har också oftare valt gymnasieförberedande linje (63%) medan de som fortsätter att begå brott oftare valt andra mindre teoretiska (48%) eller helt praktiska linjer (39%).

Tabell 102. Jämförelse mellan pojkar, som blivit föremål för bvn:s utredning och konformerat och de, som i åk 9 fortfarande är brottsligt aktiva (K-grupp 6 respektive 7) beträffande deras beteende i åk 9.

	Kgr6 n=8	Kgr7 n=23	χ^2	df	p
Alkoholbruk (berusade > 1 gång)	38%	87%	7,58	1	< 0,01*
Thinnerbruk (> 1 gång)	0%	39%	4,41	1	< 0,05*
Narkotikabruk (> 1 gång)	0%	30%	3,14	1	< 0,10
Skolskolk (> 3 gånger)	38%	65%	1,87	1	< 0,20
Gängdeltagande	62%	96%	5,80	1	< 0,02*

* Signifikanta skillnader

Bvn:s utredning och åtgärder har alltså haft verkan i de fall där faktorer i pojkens miljö varit gynnsamma dvs där föräldrarna har högre utbildning och/eller har större omsorg om sina pojkar, där skolsituationen är gynnsam och pojken trivs och kan motsvara skolans krav. Benägenheten att konformera återspeglas även i andra beteenden i åk 9 t ex i bruk av alkohol, thinner, narkotika m m.

"Åtgärden" bvn:s utredning har alltså haft större särskiljande effekt än "åtgärden" upptäckt. I båda fallen är det de minst brottsligt belastade, som har lättast att konformera. De pojkar, som upptäckts och som tagit rättelse, skiljer sig dock inte från dem, som är aktivt brottsliga i bakgrundsvariabler och beteende i åk 9 på samma tydliga sätt som bvn-fallen. Enligt det resonemang som ligger bakom sekvensmodellen (sid. 27) är detta resultat helt följdriktigt.

Becker (1963) menar att detta att bli utpekad som avvikande, brottsling, ofta är avgörande för den vidare utvecklingen och en självuppfyllande profetia. Resultaten från denna undersökning tyder på att polisens ingripande och bvn:s utredning inte behöver upplevas som en definitiv klassificering som "brottsling". Endast i de fall, där tidigare erfarenheter från hem, samhälle och skola lett till misslyckande kan polisingripandet bli ett slutgiltigt bevis på att pojken är ett frö, en gangster. Det gäller då att spela

denna roll väl, för att åtminstone erhålla någon status; att inte vara "så vanlig", inte "feg", att "skoja med läraren" utan att vara rädd för att få "en uppskrivning". (Citat från en pojke ur K-grupp 7, se sid. 70).

Två utredningar (lätt kamouflerade) om två helt slumpmässigt uttagna pojkar ur K-grupp 6 och 7 får belysa skillnaden mellan dessa två grupper:

K-grupp 6

"A är son till kontoristen NN och hennes frånskilde make elektriker NN. Äktenskapet upplöstes 1960 och modern erhöll vårdnaden om makarnas enda barn. Modern och gossen bor i en modern lägenhet om ett rum och kök. Hemmet gör ett gott intryck . . . . . A är välbegåvad och intresserad av skolarbetet och även modern är intresserad av sonens skolgång. Modern berättar att A alltid varit snäll och lätt att tala till rätta. Han har varit både på daghem och familjedaghem under årens lopp och han har där alltid skött sig bra. Efter den nu inträffade händelsen (ett inbrott i skjul) har han varit orolig och ångerfull . . . . .".

I lärarutlåtandet heter det: "A hör till de duktigaste eleverna i klassen. Han verkar vara intresserad av ämnena i skolan och har ej varit frånvarande utan giltigt förfall . . . . Modern är intresserad av skolan, och på ett klassmöte anmälde hon sig frivilligt som klassmamma".

K-grupp 7

"Från kriminalpolisen i Örebro har inkommit rapport beträffande B född den . . . . . 1952. B har ensam eller tillsammans med kamrater gjort sig skyldig till följande brott . . . . " 11 st brott uppräknas; inbrott, snatterier, stöld av handväska, bedrägerier.

"B är son till NN och hans hustru NN . . . . Lägenheten består av tre rum och kök, halvmodernt. I hemmet vistas förutom B fyra syskon. Hemmet verkar relativt välskött . . . . " Samtliga syskon har varit föremål för bvn:s utredning. "Enligt vad som tidigare är känt har det förekommit en del besvärligheter i skolan och särskilt senaste tiden har B skolkat flera dagar i sträck. Från föräldrarna har vidare meddelats att B natten till den - ej varit hemma utan tillbringat natten i en källare".

I lärarutlåtandet heter det: "B:s närvaro i klassen har denna termin utgjort

ett störande moment i ännu högre grad än föregående termin. Hans reaktion efter de uppmärksammade händelserna i början av denna termin har inte präglats av ånger och vilja till anpassning. Snarare tycks hans självsäkerhet ha vuxit och hans nonchalans tilltagit. F.n. är han placerad på skolans observationsklinik!

Både föräldrar och lärare önskar att han skall placeras på annan ort.

3. Debutålder och kriminalitet

I detta sammanhang kan det vara av intresse att notera vid vilken tidpunkt bvn-fallen debuterat i polisens och bvn:s register. Fördelning av debuterande pojkar på åldrarna 10-16 år (tab. 103) följer den för registrerad brottslighet så typiska kurvan med en kraftig ökning vid 13-14-årsåldern (Sveri, 1960; Rengby, 1966).

Tabell 103. Registrerad brottsdebut för de pojkar, som varit föremål för bvn:s utredning, uppdelad efter ålder vid debuten.

Ålder	n
< 11 år	4
11-12 år	17
13-14 år	29
15-16 år	17
Σ	67

I undersökningar av ungdomsbrottslighet hävdas ofta att barn med uttalad brottslighet börjat sin bana tidigt (Glueck & Glueck, 1950; McCord & McCord, 1959; Jonsson, 1967 m fl). Om man mäter brottslighet med återfall i registrerad brottslighet och antalet bvn:s utredningar ger denna undersökning ett visst stöd åt dessa påståenden, ty av de 21 pojkar, som debuterat före 1965 (13-årsåldern) har 71% återfallit och har varit föremål för flera utredningar mot 35% av de 46 elever, som debuterat 1965-1968 i 13-16-årsåldern (tab. 104). Man måste dock ta med i beräkningen att de tidigare debutanterna haft en längre riskperiod. Om man endast räknar med en riskperiod på två år (de som debuterat 1967-1968, 17 st faller då bort) är återfallsprocenten 33% för de tidigare debutanterna och 24% för de senare, vilket inte innebär signifikant beroende mellan debutålder och återfall inom 2 år. Tidiga debutanter (debut före 1965) har dock konformerat i något mindre utsträckning än senare debutanter.

Tabell 104. Jämförelse mellan pojkar som debuterat i av bvn registrerad brottslighet före respektive efter 13-årsåldern.

	Debut före 13 år		Debut efter 13 år		χ^2	df	p
	N		N				
Återfall i reg. brottsl. åk 9	21	71%	46	35%	7,5	1	< 0,01
Återfall i reg. brottsl. inom 2 år	21	33%	29	24%	0,5	1	< 0,50
Konformitet åk 9	21	19%	46	37%	2,2	1	< 0,20
3-4 neg. skolfaktorer	21	33%	45	29%	1,3	1	< 0,30
Soc.gr. 3	21	62%	46	61%	0,0	1	< 0,98
Alkoholbruk åk 9 "många gånger berusad"	9	63%	22	82%	0,6	1	< 0,58
Använt narkotika åk 9	9	44%	22	55%	0,3	1	< 0,70
Skolk > 2 gånger åk 9	9	67%	22	50%	0,7	1	< 0,50
Brottsbelastning > 9 brott	9	89%	22	64%	1,9	1	< 0,30

Man kan inte konstatera någon gravare skolsituation hos de tidiga debutanterna. De kommer lika ofta från socialgrupp 3.

En stor del av bvn-pojarna har av olika anledningar slutat skolan före åk 9. Orsakerna till varför de har slutat har varit förlängd praktisk yrkesorientering, avgång med slutbetyg på grund av avslutad skolplikt, omhändertagande av bvn, utflyttning. Bland de tidiga debutanterna finns en större andel, som blivit omhändertagna av bvn för asocialitet (se tab. 105, sid. 211).

Av de pojkar, som var kvar i åk 9 och som besvarat K-enkäten, skiljde sig de tidigare debutanterna inte från de senare i alkoholbruk, narkotikabruk, skolskolk eller antal högt brottsbelastade pojkar. Vid ett närmare studium av de enskilda individerna, visar sig de tidiga brottsdebutanterna bestå dels av en mycket liten grupp pojkar, som åkt fast för något bagatellbrott och som inte blivit anmälda någon mer gång, som deklarerat få brott och i övrigt goda vanor, dels av en något större grupp pojkar, som tidigt debuterat och sedan återfallit i registrerad brottslighet gång på gång och om de inte

Tabell 105. Jämförelse mellan tidiga och sena brottsdebutanter (reg. brottslighet) beträffande orsaken till att de lämnat skolan.

	Debut före 13 år n = 21	Debut efter 13 år n = 46
Förlängd pryö	10%	11%
Avgång med slutbetyg	5%	9%
Omhändertagande	24%	11%
Utflyttning	19%	15%
Kvarvarande åk 9	42%	48%

omhändertagits deklarerat många brott, avancerade alkoholvanor, narkotikabruk, skolk m m.

De sena debutanterna har också dessa två grupper men dessutom en stor mellangrupp. Vi kan alltså konstatera att de tidiga debutanterna som grupp verkar vara något gravare i sin asocialitet än de senare debutanterna, men att flera undantag finns. Enligt de självdeklarerade uppgifterna har ju de flesta pojkar begått något brott före högstadiet (13 års ålder). Man kan därför anta att det inte är den tidiga brottsdebuten i och för sig som är avgörande för den brottsliga karriären, utan intensiteten i beteendet och de outsiderbefrämjande faktorer i uppväxtmiljö och skolsituation, som denna undersökning visat vara av avgörande betydelse för brottslighet - konformitet.

De sena debutanterna har åkt fast i den brottsligt mest aktiva åldern, både enligt den självdeklarerade och den registrerade brottsligheten. De är en mer heterogen grupp med större spridning i brottsligt och annat icke önskvärt beteende, vilket dock inte framgår direkt av tabell 104. Christie (1960) fann också att de pojkar av en hel årskurs, som blev registrerade för brott i 14-16 årsåldern var den mest "normala" gruppen beträffande bakgrundsvariabler. Det är naturligt att under den tid då brottslighet ingår som ett stort sett normalt inslag i pojkars liv och de registrerade har en stor rekryteringsbas, dessa kommer att bestå av en mer heterogen grupp än under den tid, då brottslighet är mindre vanlig. Både de pojkar, som återfallit i registrerad brottslighet och de, som inte gjort det, har debuterat

med relativt bagatellartade saker. De som återfallit har avancerat till mer grav brottslighet för varje gång. Ett exempel får belysa detta: 1963 skadegörelse, 1964 cykelstöld, 1967 ett flertal sommarstugeinbrott, 1968 grov stöld (stöld av plånbok med 400 kr från en äldre person), 14 självdeklarerade brottstyper, berusad många gånger, använt narkotika ofta, skolkat mer än 10 gånger.

4. Sammanfattning och diskussion

De pojkar ur vår aktuella årskurs, som blivit föremål för bvn:s utredning därför att de begått brottsliga handlingar skiljer sig från de övriga pojkarna i årskursen såväl i bakgrundsvariabler som i skolanpassningsvariabler i åk 6 samt i beteende i åk 9. De bor oftare i hyreshus, har oftare heltidsarbetande mödrar och kommer oftare från ofullständiga familjer. Tillsyn och intresse för skolarbetet från föräldrarnas sida är mindre för dessa pojkar. De skiljer sig dock inte i socialgruppshänseende (utbildningsgrupp) eller i intelligens.

Bvn-fallen är betydligt mindre skolmotiverade och mindre säkra i sitt uppträdande under lektionerna än sina årskurskamrater och de tycker att arbetsbelastningen i skolan är hög. I åk 9 har de enligt egen uppgift oftare använt alkohol, thinner och narkotika samt oftare skolkat från skolan.

Då bvn-pojkarna jämförs med lika brottsbelastade pojkar, som upptäckts men ej anmälts för samma brott som bvn-pojkarna blivit polisanmälda för, finner man ingen skillnad i pojkarnas hem- och familjebakgrund utom beträffande familjetyp. Bvn-fallen kommer oftare från ofullständiga familjer.

Bvn-pojkarna har dock sämre skolanpassning (fyra negativa faktorer) i åk 6 och väljer oftare praktiska linjer i åk 9 än den matchade gruppen. De säger sig i åk 9 oftare ha använt narkotika, oftare skolkat och oftare deltagit i gäng. Konformitetsbenägenheten är lika stor i båda grupperna. I båda fallen är det de högt brottsbelastade, som har svårast att konformera. Någon stigmatiserande effekt kan man inte finna att bvn:s utredning haft.

De, som vid bvn:s åtgärd tar rättelse, är de som tidigare är gynnade i sin hem- och familjebakgrund (högre utbildning, större tillsyn och omsorg) och i sin skolsituation (säkrare, mer skolmotiverade, större trivsel och mindre

arbetsbelastade). Deras benägenhet att ta rättelse återspeglas också i mindre bruk av alkohol, thinner och narkotika i åk 9. De har också skolkat mindre och oftare valt teoretisk studieväg (g-linje) i åk 9.

De pojkar som tidigt (före 13 år) debuterat i bvn:s register har vid 16-årsåldern återfallit i registrerad brottslighet i större utsträckning än de som debuterat efter 13 årsåldern. De har också blivit omhändertagna av bvn i något större utsträckning. Räknar man med en risktid på två år minskas skillnaden i återfallsprocent så att den inte når signifikans. Andelen pojkar som konformerat är större för de sena debutanterna, men skillnaden når inte heller här signifikant nivå. Man kan spåra en tendens till gravare asocialitet hos de tidiga debutanterna, även om man får vara försiktig med att dra några slutsatser av det ganska begränsade material, som vi har att arbeta med.

I den offentliga debatten om ungdomskriminalitet förekommer ofta tanken på att upptäckt och framför allt polisens och bvn:s åtgärder verkar stigmatiserande och binder den unge i sin brottslighet. I sin mest onyanserade form för tanken på stigmatisering till förslag, om att man i görligaste mån bör blunda för ungdomsbrottslighet i den tron att den avtar av sig själv då individerna blir äldre och mognare. Den fortsatta brottsligheten skulle med detta synsätt vara en produkt av de vuxnas sätt att reagera på ungdomsbrottslighet och på deras sätt att dramatisera den och peka ut de upptäckta som brottslingar (jfr Tannenbaum, 1938).

Man kan också se utvecklingen mot konformitet - kriminalitet som en interaktion av flera faktorer. Dels har vi personens tidigare erfarenheter, som lett till hans läge på insider-outsiderdimensionen, dels har vi det sätt på vilket personen blir behandlad när han blir "fast" och de värderingar, som han blir utsatt för av myndigheter, kamrater och av familjemedlemmarna. I denna undersökning visade sig polisens och bvn:s ingripande inte leda till fortsatt aktiv brottslighet oftare än om brottet endast blivit upptäckt av någon annan än polisen och ej blivit påtalat. Å andra sidan har det ej heller lett till någon större konformitetsbenägenhet. Däremot visar sig de, som tagit rättelse ha en hem- och skolsituation, som troligen lett till erfarenheter, som är insiderfrämjande. En insider godtar de konventionella reglerna och de uppfattar "åtgärder", tillsägelser el. dyl. som rättvisa och känner skuldkänslor. De blir motiverade att ändra sitt handlande till större konformitet.

De som fortsätter aktiv brottslighet är de, som tidigare misslyckats, vars erfarenheter av vuxna alienerat dem från de sociala normerna, så att de fråntagit dessa deras legitimitet. Åtgärderna och tillsägelsena ökar deras avsky och främlingskänsla och de motiveras att fastare knyta sig till den brottsliga outsidergruppen. Cloward & Ohlin (1960) för ett liknande resonemang och Becker framhåller att detta att åka fast inte behöver leda till ökad avvikelse om individen åker fast vid en punkt, då han ännu kan välja mellan alternativa handlingslinjer. När han ställs inför de slutgiltiga och drastiska konsekvenserna av sitt handlande, kan han vända tillbaka. Gör han det rätta valet, kommer han att bli välkomnad tillbaka till det konventionella samhället, men om han gör ett "felaktigt" val, blir han förkastad och börjar en bana av ökande avvikelse (Becker, 1963, sid. 37). Ett sådant resonemang bör leda till att preventiva åtgärder sätts in tidigt för att förhindra att outsiderattityder utbildas och för att ge ungdomarna en möjlighet att känna sig lyckade och uppskattade - som insiders - inom samhällets ram. Dessa preventiva åtgärder bör också innehålla anvisning på och träning i alternativa, prosociala handlingsmönster, som kan upplevas som lika (eller helst mer) belönande av den unge som de kriminella handlingarna gör. De bör också leda till ökad social kontroll, så att brott upptäcks på ett tidigt stadium och helst på bar gärning, dock utan utstötande effekt, för att underlätta inlärningsprocessen och för att upptäckten, som Becker uttrycker det, skall inträffa på en punkt då den unge ännu kan välja mellan alternativa handlingslinjer.

KAP. XIV. SLUTORD OCH KOMMENTARER

1. Outsiderbegreppet

Genom hela undersökningen har outsiderbegreppets betydelse prövats för konformitetsbenägenheten hos skolpojkar. Outsiderattityden har inte mätts direkt utan härletts ur och ansetts uppstå i situationer, där individen stötts bort, upplevt upprepade misslyckanden eller blivit annorlunda, avvikande behandlad. Outsiderattityden kan uppstå dels genom pojken egen upplevelse av sin situation, dels genom påverkan av olika referensgrupper. Familjens inställning till samhället och dess läge i insider-outsiderdimensionen kan t ex påverka pojken. Även den referensgrupp bland kamraterna, som han söker sig till, kan påverka eller förstärka hans insider-outsiderattityder. Outsiderattityden kan också uppstå, då pojken inte förmår motsvara de krav, som ställs på honom i skola och samhälle, då han inte får tillfälle att lyckas, inte blir uppskattad eller får uppleva erkänsla. Ju mer orienterad mot en brottslig outsidergrupp en pojke är, desto svårare har han att konformera vid tillsägelse eller negativa sanktioner. Dessa kommer istället att öka avståndet mellan hans egna och hans referensgrupps normer och ytterligare befästa hans outsiderattityd (se modellen sid. 47).

De bakgrundsfaktorer, som för pojken familj och för honom själv kan uppfattas som outsiderbefrämjande, bekräftar ovanstående hypoteser och visar sig också ha samband med högre brottslighet och oftare förekomma i brottsligt aktiva K-grupper. Ex: låg årsinkomst; låg utbildningsnivå; konstellationen ensam, heltidsarbetande mor med låg utbildningsnivå; låg bostadsstandard. Omsorg om pojken, tillsyn och omvårdnad, vilka direkt kan påverka pojken känsla av att vara omtyckt och uppskattad, en insider, har det starkaste sambandet med brottsligt - konformt beteende och är vanligare för pojkar i konforma K-grupper än i aktiva. Tillsyn och extern kontroll är ju också ett direkt stöd för konformt beteende. Ex: läggtid; antal kvällar i veckan, som pojken tillbringar hemma; föräldrarnas intresse för skolan och deltagande i föräldramöten. Dessa hem- och bakgrundsfaktorer är dock mycket ytligt studerade och skulle troligen vid ett fördjupat studium ge tydligare resultat.

I skolan visar sig de omständigheter, som leder till inkongruens mellan pojken egna förutsättningar och skolans krav, även ha samband med högre brottslighet och mindre konformitetsbenägenhet och bekräftar således de ställda hypoteserna. Faktorer i skolsituationen, som alierar pojken från skolans målsättning, ökar och förstärker hans outsiderattityder och minskar hans möjligheter att uppleva solidaritet med skolan och med det samhälle, som skolan representerar. Ex: lärarens uppfattning om pojken beteende; kamraternas uppfattning om hur angelägen pojken är att försöka motsvara skolans krav och deras uppfattning om hur pojken känner sig hemma respektive hur osäker han är i skolan; pojken egen uppfattning om trivsel och arbetsbelastning. Popularitet i klassen och val av arbetskamrater verkar dock inte påverka konformitetsbenägenheten.

I den slutanalys, där fyra viktiga skolfaktorer tagits med, visar sig ökat antal negativa faktorer vara relaterade till ökad svårighet att konformera, medan få negativa skolfaktorer ökar konformitetsbenägenheten. Tydligast är detta iakttagbart i socialgrupp 3.

Trots att vi inte haft tillfälle att räkna med alternativa sätt att reagera vid inkongruens mellan krav och förmåga att motsvara krav (neurotiska reaktioner m m) och inte kunnat skilja ut de outsidergrupper, som inte är brottsligt orienterade, har vi alltså funnit ett samband mellan inkongruens i skolsituationen och kriminalitetskonformitetsbenägenhet. Outsider-aspekten är därför väl värd att ta hänsyn till vid fortsatt kriminologisk forskning. Outsideraspekten ger oss också möjlighet att utarbeta ett handlingsprogram för hur man skall kunna förebygga brottslighet hos skolbarn och för hur man skall kunna rehabilitera unga brottslingar.

Den kompensatoriska karaktär hos de flesta faktorer, som vi tycker oss ha märkt i denna undersökning, inger förhoppningar om möjligheter att bryta den onda cirkel, som vissa pojkar har hamnat i. Om de får bli kvar i den, kan detta föra dem till en brottslig outsidergrupp och förorsaka dem själva lidande och skada. Skolan kan här spela en stor roll, dels som komplement till hemmiljön, dels som kompensation för denna, förutsatt att skolan kan erbjuda en accepterande grupp, där eleven kan känna sig hemma, känna att han betyder något, där han kan lyckas och uppleva "vi-känslor". Detta måste innebära ytterligare differentierad undervisning, möjlighet att arbeta i mindre grupper, inte nödvändigtvis åldersbundna, för att läraren skall kun-

na tillmötesgå varje elevs speciella behov. Dessutom ökad status för praktiska färdigheter och ökade möjligheter för livliga, motoriskt oroliga elever, att få sina behov av rörelse och omväxling tillgodosedda. Den specialundervisning, som redan finns, kan med hänsyn till resultaten av denna undersökning anses som lovande.

Inom den inlärningspsykologiska skolbildning, som går under namnet beteendemodifikation, har man gjort en del lovande försök med att bryta den onda cirkel, som barn hamnat i. Så refererar t ex Stadts (1970) hur man genom lästräning och konsekvent belöning i form av poletter, som kan inlösas mot något eleven riktigt önskar sig, inte bara ökat elevens läsfärdighet och språkförståelse på fyra månader mer än han överhuvudtaget lärt sig under 8 års skolgång. Hans övriga uppträdande i skolan förbättrades även oerhört. Skol- och lässituationen vändes från leda till intresse. Eftersom pojken var en outsider, betydde lärarens sanktioner, positiva eller negativa, inget för honom. Direkt belöning i form av materiella, önskade saker, som distribuerades mycket konsekvent, var han däremot känslig för, vilket ökade hans motivation för att arbeta och lära.

2. Sekvensmodellen

Becker säger i sin essä "Outsiders" att orsaker till avvikande beteende inte är verksamma samtidigt, utan att varje steg mot en outsidergrupp kräver sin förklaring. Han föreslår därför en sekvensmodell, där man kan följa en individ och ta reda på vid vilka steg, som en viss faktor är av störst betydelse. Då jag inte haft tillfälle att följa enskilda elever på deras steg mot eller ifrån en brottslig outsidergrupp, har istället elever, som vid utgången av åk 9 tagit dessa steg mot eller ifrån en brottslig outsidergrupp studerats. Sekvensmodellen är beskriven i Kap. II: 4.

Genom sekvensmodellen får man inte bara reda på vilka faktorer, som leder till brottslig aktivitet, utan även vilka som befördrar konformitet och laglydnad. De pojkar som slutar att begå brott kan lära oss väl så mycket som de som fortsätter att begå brott.

Faktorer som förhindrar att en pojke tar det första steget, dvs överhuvudtaget begår något brott, har i denna undersökning visat sig vara höga ambitioner och sträng tillsyn från föräldrarnas sida och benägenhet hos pojken att reagera med spänning och tillbakadragenhet.

Det första steget är lätt att ta. Detta steg tas också av pojkar med såväl gynnsamma som ogynnsamma faktorer i sin hem- och skolmiljö. I den mån ingen negativ påföljd skett på brottet och inget hot om uteslutning förekommit är konforma och aktiva grupper ganska lika.

Vid upptäckt, men ej polisingripande, blir situationen allvarligare. De som motiveras av solidaritetskänslor tar rättelse. Positiva bakgrundsfaktorer och en bättre skolsituation är vanligare bland dem som konformerat än bland dem som förblir aktiva.

Då allvaret i situationen skärps vid polisingripande och bvn:s utredning förblir de pojkar aktiva, vars hem- och skolsituation alienerat dem från skola och samhälle. De pojkar, som i sin hem- eller skolsituation har upplevelser, som ökar deras solidaritetskänslor och som kan uppväga och kompensera negativa faktorer, tar rättelse.

För att belysa under vilka omständigheter som konformitetsprocessen gynnas, har alltså sekvensmodellen varit ett gott komplement till brottsbelastning. Båda sätten att beskriva brottsligt - konformt beteende har dock givit ganska likartade resultat, dvs har ungefär likartade samband med de olika variablerna.

Sekvensmodellens styrka har varit att man i variabel efter variabel funnit samma mönster, som pekat i samma, utifrån outsiderspekten förväntade riktning. Att detta mönster återkommit om och om igen är enligt min uppfattning mer talande och stöder min hypotes mer än enskilda signifikanta resultat av signifikansprövningar. Vid ett så stort antal prövningar kan dessutom enskilda signifikanta resultat ha tillkommit genom en slump. Ett ständigt återkommande mönster däremot kan svårligen uppstå av en slump.

Sekvensmodellen har, på det sätt som den utformats i denna undersökning, vissa påtagliga svagheter. Framför allt gäller detta steget vid "upptäckt". Grupperna, som tagit steget mot eller ifrån en brottslig outsidergrupp är

alltför heterogena för att de konforma tydligt skall skiljas från de aktivt brottsliga. Heterogeniteten beror på att vi saknar uppgift om när brottet upptäcktes, av vem brottet upptäcktes och hur pass allvarlig tillsägelsen var. Dessutom har de, som upptäckts för t ex att de pangat gatlampor inte skiljts från dem, som t ex begått inbrott eller billån. Även om hänsyn inte tagits till vilket eller vilka brott som föranlett bvn:s utredning, innebär denna en betydligt mer enhetlig påföljd än "upptäckt". Denna enhetlighet i påföljden motiverar varför dessa samlats i en grupp, trots att utredningen skett vid olika tidpunkter i pojkens liv och för olika svårighetsgrad hos brottet.

De konformitetsgrupper, som alltså givit den bästa informationen är K-grupp 1, 2, 3, 6 och 7 (K-grupp se sid. 30). K-grupp 1 liknar K-grupp 2 och 3 ifråga om gynnsamma bakgrundsfaktorer och liknar K-grupp 6 ifråga om tillsyn och omvårdnad. Den skiljer sig från de övriga genom den stora andelen (över-) ambitiösa föräldrar och andelen spända pojkar.

K-gr 2 och 3 har en övervägande andel pojkar, som verkar vara lyckliga, och som finner sig väl tillrätta i skolan samt har god hem- och familjebakgrund.

K-gr 6 liknar K-gr 1 beträffande omsorg och tillsyn men har i mindre utsträckning föräldrar, som verkar vara överambitiösa. Ingen av pojkarna i K-grupp 6 karakteriseras som spänd av sina lärare. I likhet med pojkarna i K-grupp 7 anser läraren en stor andel vara bråkiga, aggressiva, motoriskt oroliga men ej i så stor utsträckning som i K-grupp 7. Skolsituationen är dock betydligt mer tillfredsställande för K-grupp 6-pojkarna.

K-grupp 7 består av en grupp pojkar med ett stort antal negativa faktorer i såväl hem- som skolmiljö. Övervägande delen av föräldrarna har låg utbildning, fler än i någon annan K-grupp har låg inkomst och låg bostadsstandard, fler pojkar har ensamma heltidsarbetande mödrar. Pojkarna verkar få mindre tillsyn och omvårdnad. I skolan karakteriseras de som aggressiva, motoriskt oroliga, disharmoniska, distraherade med skolleda av sina lärare. Kamraterna uppfattar dem som lågt skolmotiverade och osäkra. De upplever vantrivsel i skolan och upplever skolan som arbetsam i större utsträckning än någon annan K-grupp. Dvs så gott som alla faktorer i dessa pojkars bakgrund (data härstammar från åk 6) samverkar till att befästa och förstärka deras outsiderattityder och orientering mot en brottslig outsidergrupp.

Det bör alltså vara samhällets och skolans uppgift att försöka bryta den onda cirkeln genom tillmötesgående, omtanke och stöd, inte öka klyftan genom att poängtera avståndet mellan deras och samhällets värderingar och synsätt. Eftersom den internaliserade kontrollen hos dessa pojkar är svag är de mer än andra beroende av tillsyn, fasthet och direkt kontroll. Den direkta kontrollen leder dock inte till internaliserad kontroll, om man inte genom förtroendefulla relationer lyckas ändra deras outsiderattityder till insider-attityder.

Inledningsvis nämndes att man i denna undersökning borde försöka avstå från kausaltänkande och inte borde ta det frestande steget från deskription till förklaring (sid. 2). Men sekvensmodellen är en förklarande modell och outsiderbegreppet och den allmänna utvecklingsmodellen innebär kausaltänkande. Medvetet eller omedvetet glider man lätt in i ett orsakstänkande. Det vore alltså på sin plats att diskutera orsaksforskning i kriminologiska sammanhang.

Den fråga som brukar ställas beträffande ungdomsbrottslighet lyder ungefär så här: Varför begår pojkar brott? eller Vad leder till aktiv brottslighet? Man kan då på den första frågan svara att en viss form av brottslighet är så vanlig bland skolpojkar och så målinriktad på den direkta på den direkta belöning, som handlingen leder till, att den knappast behöver "förklaras" av en kriminolog. Man frågar sällan efter orsaken till normalutveckling. Frågan borde istället lyda: Vad är orsaken till rigid konformitet under skolåren?

Den andra frågan röjer ett utvecklingstänkande. Någon begår brott som alla andra, men i motsats till de flesta slutar han inte utan fortsätter, eventuellt efter flera former av åtgärder från samhällets sida. Johs Andenaes (1959) försöker att belysa hur ofruktbart det är att fråga efter en eller flera orsaker till sådan brottslighet på ett statistiskt sätt, då det i själva verket är fråga om en utvecklingsprocess:

" Vi tenker oss at en kule settes i bevegelse bortover et ujevnt felt med hindringer av forskjellig slag. Vi er intressert i om den kommer over en bestemt strek eller ikke. Vi spør så en fysiker om årsaken til at den kom (resp. ikke kom) over streken.

Han vet at kulens bevegelser følger fysiske lover som kan uttrykkes eksakt matematisk. Han vet videre at det bare er et begrenset antall faktorer han behøver å regne med, slik som hastighet, vekt, friksjon, helningsvinkel etc., og at disse i prinsippet kan måles. Teoretisk er det derfor tenkelig for ham ved nøyaktig kartlegning av baner og måling av utgangshastigheten osv. å beregne løpet i alle enkelheter. Han kan med støtte i sine formler vise at denne kule og enhver annen kule av samme art og utgangshastighet måtte komme der hvor den gjorde. Man kan vel si at han har gitt en fullstendig kausalforklaring. Men spør man ham så etter årsaken eller årsakene til at kulen kommer over streken, vil han komme i forlegenhet. Det er nemlig ikke mulig for ham å peke ut et enkelt eller noen enkelte momenter som forklaring. En kausalforklaring kan i dette tilfelle bare gis ved en skildring av hele begivenhetsforløpet".

Kulan representerer en individ, den ujämna banan livet med dess möjligheter, strecket upprepad brottslighet. Man kan inte söka efter orsakerna till kriminalitet hos ungdom, utan att göra klart för sig, att det är tal om en utvecklingsprocess, där varje enskild faktor är beroende av de förutgående faktorerna och modifieras av efterföljande faktorer (jfr Hauge 1968). Man kan alltså inte fråga efter orsakerna till brottslighet, utan bör ställa frågan så: Vilken utvecklingsprocess leder till brottslighet?

Man måste också ta hänsyn till att den sociala situationen kan karakteriseras som ett feedbacksystem med ömsesidig påverkan mellan personer. En pojke, som jämt sitter och bråkar på lektionen och inte gör sina ålagda uppgifter väcker lärarens missnöje. Han blir utsatt för en hel rad negativa sanktioner. Dessa i sin tur leder ofta i motsats till lärarens intentioner till en mängd nya oönskade reaktioner som avsky, uppnosighet och ökat störande beteende, minskat kunskapsinhämtande och till slut en gedigen skolleda.

Den allmänna utvecklingsmodellen på sid. 47 försöker att beskriva utvecklingsprocessen mot brottslighet. I sekvensmodellen tas ytterligare hänsyn till elevens utvecklingsstadium. Genom jämförelsen mellan konforma och aktiva grupper kan man på varje utvecklingsstadium skilja ut faktorer, som kan tänkas hjälpa till att "förklara" varför somliga fortsätter att begå brott och andra slutar upp, även om dessa "förklaringar" endast får stå för en del av alla de ojämnheter på individens väg mot eller ifrån en brottslig outsidergrupp.

De "orsaker" som alltså beskrivs i denna undersökning genom samband dels med manifest självdeklarerad brottslighet, dels genom samband mellan faktorer och konformitetsbenägenhet får alltså inte ses som ursprungliga orsaker, dvs den knuff som startade kulan, utan som ojämnheter på kulans väg som ger den fart eller som stoppar upp farten. De olika händelserna upptäckt, bvn:s utredning i en pojkes utveckling i brottsligt avseende har ju också visat sig ha olika effekt beroende på hans tidigare erfarenheter i hem och skola. Negativa upplevelser i skolan har också visat sig leda till olika läge på variabeln konformitet - brottslighet beroende på huruvida hemmiljön varit. Även om vissa faktorer alltså inte kunnat anses som direkta orsaker till brott, kan de ha en förklarande funktion, därför att de kan antas öka individens sårbarhet, vilket är långt ifrån att säga att de leder till brott. Genetiska faktorer, miljön i hem och skola påverkar utvecklingen, dock troligen inte direkt eller generellt. De interagerar och effekten beror på det system av faktorer hos såväl individ som i miljön, som fungerar i den aktuella situationen.

Det är viktigt att påpeka att även om tendensen gått i de uppställda hypotesernas riktning, i vissa fall med kraftigt signifikanta skillnader mellan grupper som jämförts, så har det alltid funnits undantag. En alltför deterministisk hållning är därför inte nödvändig. Det finns alltid, hur dålig prognosen är, möjlighet att aktivt ingripa genom att ändra på banans utseende och därmed kulans kurs för att fortsätta med Andenaes' analogi.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Abrahamssen, D. The psychology of crime. N.Y. 1960.
- Amundsson, S. Trivsel i skolan. Stockholm, 1966. Stencil.
- Allart, E. Socialt beteende och sociala system, ur Allart & Littunen, Sociologi, Uppsala, 1963.
- Allport, G. Becoming, New Haven, 1955.
- Andenaes, Johs. Om årsaksforskning i kriminologien. Nordisk Forskningsseminar i Kriminologi 1958, Oslo 1959, stencil.
- Andersson, H.H. and G.L. Social development, ur Carmichael, L. (ed) Manual of Child Psychology. N.Y. London 1954.
- Anttila, I. Unrecorded criminality in Finland. Kriminologinen Tutkinuslaitos, Helsingfors 1966.
- Aronfreed, J. Conduct and conscience. N.Y. London, 1968.
- Att välja till årskurs 7, 8, 9. Skolöverstyrelsen 1968.
- Axelsson, M. Sambandet moderns förvärvsarbete - skolbarns anpassning. Stockholm 1968. Stencil.
- Bandura, A. & Walters, R.H. Social learning and personality development. N.Y. London, 1969.
- Bandura, A. & Walters, R.H. Adolescent aggression. N.Y. 1959.
- Becker, H.S. Outsiders. Studies in the sociology of deviance, N.Y. London, 1963.
- Beckne, R. En analys av data från elevenkäter. Örebroprojektet. Delstudie nr 1. Stockholm, 1966. Stencil.
- Benedict, R. Patterns of culture, Boston and N.Y. 1934.
- Björkenhed, S. En attitydundersökning ur Hermansson, Björkenhed, Björkenhed, Ungdom och Brott, Lund 1959.
- Blomberg, D. Den svenska ungdomsbrottsligheten. Stockholm 1963.
- Blume-Westerberg, G. Förvärvsarbetande mödrars barn i skolan, Stockholm 1962.
- Bonnevier, H. Faktorn arbetsbelastning. En extremgruppsundersökning. Stockholm 1967, Stencil.
- Briar, S. & Piliavin, I. Delinquency, situational inducements, and commitment to conformity. Social Problems, Vol. 13, 1965.
- Brun-Gulbrandsen, S. Kjönsrolle och ungdomskriminalitet, Oslo, 1958.
- Burt, C. The young delinquent, London 1944.
- Bäverstam, K. Sambandet syskonordning - skolanpassning. Stockholm 1967. Stencil.

- Christie, N. Unge norske lovovertredere, Oslo 1960.
- Christie, N. & Andenaes, J., Skirbeck, S. A study of selfreported crime. Scandinavian studies in Criminology, Vol. I, 1965.
- Cloward, R. & Ohlin, L.E. Delinquency and opportunity. A theory of delinquent gangs. Glencoe 1960.
- Cofer, C.N. & Appley, M.H. Motivation: Theory and research. N.Y. London, Sidney 1964.
- Cohen, A.K. Delinquent Boys: Culture of the gang. Glencoe 1955.
- Croft, J. & Grygier, T. Sociometric study of truancy and delinquency in a secondary school. Human Relations Vol. 9, (1956) s. 439 - 466.
- Dahlquist, A. & Sundberg, N. Studiekurs kring Läs- och skrivsvårigheter. Häfte 1. Skolöverstyrelsens förlag 1967.
- Dahlström, E. Normer, avvikelse och social kontroll ur Israel, J. (red). Sociala avvikelser och social kontroll, Stockholm 1964.
- Dollard, J. et al. Frustration and aggression. New Haven 1949.
- Elmhorn, K. Revised manuscript from a lecture given in August 1965 at U.N. Meeting on research in criminology in connection with the third U.N. congress on the prevention of crime and the treatment of offenders.
- Elmhorn, K. Faktisk brottslighet bland skolbarn. En enkätundersökning. S O U 1969:1
- Erikson, E.H. Identity and the life cycle. Psychological issues, Vol. I, no 1. N.Y. 1959.
- Eysenck, H.J. Crime and personality. London 1964.
- Eysenck, H.J. & Rackman, S. The causes and cures of neurosis. London 1965.
- Festinger, L. Wish, expectation and group standards as factors influencing level of aspiration. Journ. abnorm. soc. p psychol. 1942, 37, s. 184-200.
- Fredriksson, K. Barn med modern som ensam vårdnadshavare. Stockholm 1966. Stencil.
- Freud, A. The ego and the mechanisms of defence. London 1968.
- Fyvel, T.R. The insecure offenders. London 1961.
- Gibbons, D. Society, crime and criminal careers. Englewood Cliffs. N.J. 1968.
- Glaser, D. Criminality. Theories and behavior images, Amer. Journ. of sociology 61, 1956.

- Glueck, S. and E. One thousand juvenile delinquents. Cambridge, Mass. 1934.
- Glueck, S. and E. Unraveling juvenile delinquency. Cambridge, Mass. 1950.
- Glueck, S. and E. Physique and delinquency. N.Y. 1956.
- Glueck, S. and E. Family environment and delinquency. London 1962.
- Gordan, K., Näs, N.O. Ungdomsvårdsskolelever. Socialstyrelsen redovisar nr 6. Stockholm 1969.
- Gordon, R. et al. Values and gang delinquency. Am. Journ. of Soc. Vol. LXIX s. 109, 1963.
- Grygier, T. Oppression. A study in social and criminal psychology. London 1954.
- Harris, A.J. Five decades of remedial reading. Division of teachers education city university. N.Y. 1967.
- Hauge, R. Gjengkriminalitet og ungdomskulturer. Oslo 1968.
- Healy, W. & Bronner, Aug. New Light on delinquency and its Treatment. New Haven (1936) 1950.
- Herzog, E. Children of working mothers. U.S. department of health, education and welfare. Social security administration. Children's bureau Publication nr. 382, 1960.
- Hoffman, L.W. Effects of maternal employment on the child. Child development, 1961, s. 187-197.
- Horney, K. New ways in psychoanalysis, N.Y. 1939.
- Husén, T. Talent, opportunity and career. Stockholm, 1969.
- Håkansson, K. Psykisk sjukdom: Illusion och realiteter, XXVI Uppsala Universitet 1968, Stencil.
- Johnson, A.M. & Szurek, S.A. Etiology of anti-social behavior in delinquents, J. Amer. Med. Assn., 1954, Vol no 134, no 10.
- Jonsson, G. Undersökningar angående vanartiga barn och asocial ungdom. Bilaga till SOU 1944:30.
- Jonsson, G. Delinquent boys, their parents and grandparents. Köpenhamn, 1967.
- Jonsson, G., Kälvesten, A-L. 222 Stockholmspojkar. Uppsala 1964.
- Josephson, I. Sociala relationer och skolprestation. En empirisk studie av barn i olika åldrar. Örebroprojektet Delstudie nr. 3. Stockholm 1967. Stencil.
- Kardiner, A. and Associates, The psychological frontiers of society, N.Y., 1945.

- Kerlinger, F.N. Foundations of behavioral research. N.Y., London 1965.
- Kinberg, G. Kriminologiska grundproblem i Ägge (red) Kriminologi, 1955.
- Lawrey, L.G. Delinquent and criminal personalities ur Hunt (ed.). Personality and the behavior disorders. N.Y. 1944.
- Lewin, K. Frontiers of group dynamics. Human Relations nr 1, 1947, sid. 35.
- Lorenz, K. Aggression. Stockholm 1967.
- Lundvik, P., Krantz, J. Om konformitetsbenägenhet bland vissa polisansmällda skolpojkar. Soc. inst. Uppsala 1970, Stencil.
- Läroplan för grundskolan. Kungliga skolöverstyrelsens skriftserie 60. Stockholm 1962.
- Maberly, A. Delinquency in handicaped children, Brit. Journ. of Delinquency, Vol. I, nr. 4. 1951.
- Magnusson, D., Dunér, A., Beckne, R. Planläggning. Örebroprojektet Rapport nr I, Stockholm 1965. Stencil.
- Magnusson, D., Dunér, A., Beckne, R. Datainsamling och bakgrundsvariabler. Örebroprojektet Rapport nr IV. Stockholm 1967. Stencil.
- Magnusson, D., Dunér, A., Beckne, R. Undersökningsvariabler. Örebroprojektet Rapport nr V, Stockholm 1967. Stencil.
- Magnusson, D., Dunér, A., Zetterblom, G. Studie- och yrkesval: Modeller och undersökningsplanering. Örebroprojektet Rapport nr VIII, Stockholm 1968. Stencil.
- Magnusson, D., Dunér, A., Olofsson, B. Kriminellt beteende: Modeller och undersökningsplanering. Örebroprojektet Rapport nr IX, Stockholm 1968. Stencil.
- Maier, N.R.F. Frustration: The study of behavior without a goal. N.Y. 1949.
- Malmquist, Eve. Factors related to reading disabilities in the first grade of the elementary school. Stockholm 1958.
- Mannheim, H. Comparative criminology. London 1965.
- Maslow, A.H. A theory of human motivations. Psych., Review, Vol 50, 1943.
- Matza, D. Delinquency and drift. N.Y. 1964.
- McCord, W. & McCord, J. Origins of crime. N.Y. 1959.
- Mead, G.H. Mind, self and society. Chicago 1934.
- Minkovsky, G.M. Some causes of juvenile delinquency in the USSR and measures to prevent it. Sovetskoye gosudarstvo i pravo, Maj 1966, sid. 84-93. Artikeln återges i Current digest of Soviet press. vol XVIII, no 30 (1966) sid. 9-12.

- Merton, R.K. Social theory and social structure. Glencoe (1957) 1968.
- Mowrer, O.H. Learning theory and personality dynamics. N.Y. 1950.
- Mowrer, O.H. Learning theory and behavior. N.Y. 1960.
- Mowrer, O.H. Learning theory and the symbolic process. N.Y. 1960.
- Newcomb, T.M. Personality and social change. N.Y. 1943.
- Nielsen, J. The XYY-syndrome in a mental hospital. Genetically determined criminality. Brit. Journ. of Criminology, 8, 1968.
- Nilsson, I. Ängslan och kamratrelationer i åk 6. En extremgruppsundersökning. Stockholm 1967, Stencil.
- Norman, H. Mentalhygien och pedagogik. Stockholm 1955.
- Nycander, S. Rapport från medelskolan D.N. 31.3 1970.
- Nye, I. Family relationships and delinquent behavior. N.Y. 1958.
- Olofsson, B. Brottslighet bland skolbarn i Örebro, Stockholm 1967. Stencil.
- Olofsson, B. Självdeklarerad brottslighet bland pojkar i grundskolans åk 9. Stockholm, 1969. Stencil.
- Piliavin, I., Vadum, A. & Hardyck, J.A. Delinquency, personal cost and parental treatment : a test of a reward-cost model of juvenile criminality. The Journ. of Crim. Law, Criminology and police science, Vol 60, 1969, s. 165-172.
- Rapport från TCO: s familjepolitiska grupp. Familj och samhälle. Stockholm, 1970.
- Reckless, W.C. et al. Selfconcept as an insulator against delinquency. Am. Soc. Review 21, 1956, sid. 744-746.
- Reckless, W.C. et al. The selfcomponent in potential delinquency and potential non-delinquency. Am. Soc. Review 22, 1957, s. 566-570.
- Reckless, W.C. et al. Delinquency vulnerability. Am. Soc. Review 27, 1962, s. 515-517.
- Reiner, B.S. & Kaufman, I. Character disorders in parent of delinquents. N.Y. 1959.
- Reiss, A.J. & Rhodes, A.L. The distribution of juvenile delinquency in social structure. Am. Soc. Review 26. 1961.
- Reiss, A.J. & Rhodes, A.L. An empirical test of differential association theory. The journal of research in crime and delinquency. Vol I, 1964, sid. 5.
- Rengby, S. Ungdomsbrottsligheten - utveckling och aktuella siffror. Svensk Juristtidning nr 8, 1966.

- Robins, L.N. Deviant children grown up. Baltimore 1966.
- Rommetveit, R. Social norms and roles. Oslo 1955.
- Roper, W.F. Survey of Wakefield Prison population in 1948. Brit. Journ. of Delinquency, Vol I nr 4, 1951.
- Rosenthal, R. Pygmalion in the classroom. Havard 1968.
- Rudstedt, L. Faktorn psykosomatisk reaktion. En ekstremgruppsundersökning. Stockholm 1967. Stencil.
- Schafer, W.E. & Polk, K. Delinquency and the schools. Task Force Report: Juvenile Delinquency and youth crime, 1956, s. 222-277.
- Schur, E.M. Our criminal society. Englewood Cliffs, N.J. 1969.
- Scott, P. Gangs and delinquent groups in london. Brit. Journ. of Delinquency, Vol 7, no 1, 1956, s. 4-26.
- Sears, R.R., Maccoby, E.E. & Levin, H. Patterns of childrearing. Evanston Il. 1957.
- Sells, S.B. and Roff, M. Final report of a five-year research program, including studies of the origins of acceptance - rejection, effects on early delinquency and school drop-out, and developmental dynamics. U.S. Depart. of Health, Education and Welfare. January 1967. Stencil.
- Sells, S.B. & Roff, M. Peer acceptance - rejection and birth order. Psychol. in the Schools, Vol 1, nr 2, 1964, s. 156-162.
- Settergren, G. & Brant-Humble, K. Progress report. 1965. Stencil.
- Shaw, R.C., Mc Kay, H. et al. Juvenile delinquency and urban areas. Chicago 1942.
- Sherif, M. & Cantril, H. The Psychology of Ego-involvement. N.Y. London 1947.
- Shoben, E.J. Toward a concept of the normal personality ur The Study of Abnormal Behavior. red. Zax & Stricker, 1966.
- Siegel, S. Nonparametric statistics for the behavioral sciences. N.Y., London, Toronto 1956.
- Singer, J.E., Lamb, P. Social concern, body size, and birth order. J. Soc. Psychol., 1966, 67, s- 221-225.
- Sjølund, A. Er der sammenheng mellem moderens uderarbejde og børnens sociala og arbejdsmessige tilpassning i skolen? Social Tidsskrift 4 nr 5, Köpenhamn 1964.
- Staats, A.W. Learning, language and cognition, London, N.Y., Sydney, Toronto, 1970.

- Staats, A. W. Social behaviorism, human motivation and the conditioning therapies. Technical report number 2 Department of Psychology, University of Hawaii, 1969.
- Sutherland, E. H. Principles of criminology, 5th ed. Chicago, Philadelphia, N. Y. 1955.
- Sveri, Knut. Persistenta brottslingar. Försök till socialpsykologisk analys. Stockholm 1964. Stencil.
- Sveri, Knut. Kriminalitet og alder. Uppsala 1960.
- Sykes, G. M. & Matza, D. Techniques of neutralization: A theory of delinquency. Am. Soc. Review 22, 1957, s. 664-669.
- Takman, J. & Sandquist, G. Ett pojkgängs utveckling och upplösning. Sociala meddelanden 1957 nr 9.
- Tannenbaum, F. Crime and the community. N. Y. 1938.
- Tappan, P. W. Juvenile delinquency. N. Y. 1949.
- The Sutherland Papers, ed. Cohen, A., Lindesmith, A., Scheussler, K. Broomington, 1956.
- Thomas, W. J. & Volkart, E. H. Social behavior and personality. N. Y. 1951.
- Thomas, W. J. A social organisation and social personality. Chicago, London 1966.
- Thrasher, F. The gang. Chicago 1927.
- Torold, A. Ungdomskriminalitet. Socialstyrelsen redovisar, Stockholm 1969.
- Weinschenk, C. In prevention of juvenile delinquency. World Med. Journ. Vol 14, nr 2, 1967.
- Wermlund, S. Samvetets uppkomst. Stockholm 1949.
- West, D. J. The young offender. London 1967.
- Yablonsky, Z. The violent gang. N. Y., London 1962.
- Yates, A. J. Frustration and conflict. N. Y. 1962.

5. Har Du med flit skadat eller förstört bänkar, telefonkiosker, trädgårdar, byggnadsmaterial på nybyggen eller dylikt?

- 42
- Ja, mer än 10 gånger 1
- Ja, 3-10 gånger 2
- Ja, 1 eller 2 gånger 3
- Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 43
- Alltid ensam 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
- Alltid tillsammans med kamrater 3
- Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 44
- Bara innan 7:e klass 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
- Både innan och på högstadiet 3
- Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 45
- Ja 1
- Nej 2
- Det har aldrig hänt 3

Blev Du anmäld för polisen?

- 46
- Ja 1
- Nej 2
- Det har aldrig hänt 3

6. Har Du med flit förstört radioantennar, backspeglar eller andra delar av bilar eller motorcyklar?

- 47
- Ja, mer än 10 gånger 1
- Ja, 3-10 gånger 2
- Ja, 1 eller 2 gånger 3
- Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 48
- Alltid ensam 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
- Alltid tillsammans med kamrater 3
- Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 49
- Bara innan 7:e klass 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
- Både innan och på högstadiet 3
- Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 50
- Ja 1
- Nej 2
- Det har aldrig hänt 3

Blev Du anmäld för polisen?

- 51
- Ja 1
- Nej 2
- Det har aldrig hänt 3

7. Har Du tagit varor från en butik eller kiosk utan att betala?

- 52
- Ja, mer än 10 gånger 1
- Ja, 3-10 gånger 2
- Ja, 1 eller 2 gånger 3
- Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 53
- Alltid ensam 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
- Alltid tillsammans med kamrater 3
- Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 54
- Bara innan 7:e klass 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
- Både innan och på högstadiet 3
- Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 55
- Ja 1
- Nej 2
- Det har aldrig hänt 3

Blev Du anmäld för polisen?

- 56
- Ja 1
- Nej 2
- Det har aldrig hänt 3

8. Har Du tagit pengar eller någon sak som Du visste tillhörde någon annan?

- 57
- Ja, mer än 10 gånger 1
- Ja, 3-10 gånger 2
- Ja, 1 eller 2 gånger 3
- Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 58
- Alltid ensam 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
- Alltid tillsammans med kamrater 3
- Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 59
- Bara innan 7:e klass 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
- Både innan och på högstadiet 3
- Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 60
- Ja 1
- Nej 2
- Det har aldrig hänt 3

Blev Du anmäld för polisen?

- 61
- Ja 1
- Nej 2
- Det har aldrig hänt 3

13. Har Du köpt eller sålt något trots att Du vetat eller trott att det var stulet?

- 22
- Ja, mer än 10 gånger 1
Ja, 3-10 gånger 2
Ja, 1 eller 2 gånger 3
Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 23
- Alltid ensam 1
Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
Alltid tillsammans med kamrater 3
Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 24
- Bara innan 7:e klass 1
Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
Både innan och på högstadiet 3
Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 25
- Ja 1
Nej 2
Det har aldrig hänt 3

Blev Du anmäld för polisen?

- 26
- Ja 1
Nej 2
Det har aldrig hänt 3

14. Har Du utan lov tagit en cykel?

- 27
- Ja, mer än 10 gånger 1
Ja, 3-10 gånger 2
Ja, 1 eller 2 gånger 3
Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 28
- Alltid ensam 1
Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
Alltid tillsammans med kamrater 3
Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 29
- Bara innan 7:e klass 1
Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
Både innan och på högstadiet 3
Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 30
- Ja 1
Nej 2
Det har aldrig hänt 3

Blev Du anmäld för polisen?

- 31
- Ja 1
Nej 2
Det har aldrig hänt 3

15. Har Du utan lov tagit en moped, motorcykel eller vespa?

- 32
- Ja, mer än 10 gånger 1
Ja, 3-10 gånger 2
Ja, 1 eller 2 gånger 3
Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 33
- Alltid ensam 1
Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
Alltid tillsammans med kamrater 3
Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 34
- Bara innan 7:e klass 1
Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
Både innan och på högstadiet 3
Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 35
- Ja 1
Nej 2
Det har aldrig hänt 3

Blev Du anmäld för polisen?

- 36
- Ja 1
Nej 2
Det har aldrig hänt 3

16. Har Du varit med om att utan lov ta en bil?

- 37
- Ja, mer än 10 gånger 1
Ja, 3-10 gånger 2
Ja, 1 eller 2 gånger 3
Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 38
- Alltid ensam 1
Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
Alltid tillsammans med kamrater 3
Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 39
- Bara innan 7:e klass 1
Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
Både innan och på högstadiet 3
Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 40
- Ja 1
Nej 2
Det har aldrig hänt 3

Blev Du anmäld för polisen?

- 41
- Ja 1
Nej 2
Det har aldrig hänt 3

21. Har Du kört bil, motorcykel eller moped, då Du varit berusad?

- 62
- Ja, mer än 10 gånger 1
- Ja, 3-10 gånger 2
- Ja, 1 eller 2 gånger 3
- Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 63
- Alltid ensam 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
- Alltid tillsammans med kamrater 3
- Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 64
- Bara innan 7:e klass 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
- Både innan och på högstadiet 3
- Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 65
- Ja 1
- Nej 2

Det har aldrig hänt 3

Blev Du anmäld för polisen?

- 66
- Ja 1
- Nej 2

Det har aldrig hänt 3

22. Har Du sålt eller langat knark eller hasch?

- 67
- Ja, mer än 10 gånger 1
- Ja, 3-10 gånger 2
- Ja, 1 eller 2 gånger 3
- Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 68
- Alltid ensam 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
- Alltid tillsammans med kamrater 3
- Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 69
- Bara innan 7:e klass 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
- Både innan och på högstadiet 3
- Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 70
- Ja 1
- Nej 2

Det har aldrig hänt 3

Blev Du anmäld för polisen?

- 71
- Ja 1
- Nej 2

Det har aldrig hänt 3

23. Har Du denna vårtermin gjort någonting av det som förekommit i de frågor Du nu besvarat?

- 72
- Ja 1
- Nej 2

24. Har du någon gång druckit sprit eller vin så att Du blivit berusad?

- 73
- Ja, en gång 1
- Ja, många gånger 2
- Aldrig 3

25. Har Du försökt berusa Dig genom att sniffa thinner?

- 74
- Ja, en gång 1
- Ja, många gånger 2
- Aldrig 3

26. Har Du blivit erbjuden knark eller hasch någon gång?

- 75
- Ja 1
- Nej 2

27. Har Du använt knark eller hasch?

- 76
- Ja, en gång 1
- Ja, många gånger 2
- Aldrig 3

28. Har Du rymt hemifrån någon gång?

- 77
- Ja, en gång 1
- Ja, många gånger 2
- Aldrig 3

29. Har Du stannat borta någon natt utan att tala om det hemma först?

- 78
- Ja, en gång 1
- Ja, många gånger 2
- Aldrig 3

30. Har Du varit borta från skolan utan tillåtelse hemifrån (skolkat)?

- 17
- Ja, mer än 10 gånger 1
- Ja, 3-10 gånger 2
- Ja, 1 eller 2 gånger 3
- Nej, aldrig 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 18
- Alltid ensam 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam 2
- Alltid tillsammans med kamrater 3
- Det har aldrig hänt 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 19
- Bara innan 7:e klass 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) 2
- Både innan och på högstadiet 3
- Det har aldrig hänt 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- 20
- Ja 1
- Nej 2

Det har aldrig hänt 3

Bilaga 2

Familjens utbildningsgrupp hos pojkar i bortfallet, uppdelat i olika kategorier.

Kategorier	Utbildningsgrupp								
	n	1	2	3	4	5	6	7	ej svar
Utflyttade, ej bvn utredn	18	3	1	3	2	2	5	0	2
" , bvn utredn	12	2	0	0	3	3	3	1	0
" , totalt	30	5	1	3	5	5	8	1	2
Avgått m slutbetyg , ej bvn utredn	17	0	0	0	0	5	3	5	4
" " " , bvn utredn	5	0	0	0	0	0	1	2	2
" " " , totalt	22	0	0	0	0	5	4	7	6
Förl pryö, ej bvn utredn	6	0	0	0	0	0	2	3	1
" " , bvn utredn	7	1	0	0	0	2	1	1	2
" " , totalt	13	1	0	0	0	2	3	4	3
Samhällsvård	9	0	0	0	1	0	3	3	2
Ej närvarande , ej bvn utredn	19	2	1	0	1	2	4	4	5
" " , bvn utredn	3	0	0	0	0	0	1	2	0
" " , totalt	22	2	1	0	1	2	5	6	5
Summa , ej bvn utredn	60	5	2	3	3	9	14	12	12
" , bvn utredn	36	3	0	0	4	5	9	9	6
" , totalt	96	8	2	3	7	14	23	21	18
Totalt åk 6/1965	486	5%	2%	5%	15%	19%	35%	19%	-

Familjens årsinkomst hos pojkar i bortfallet, uppdelat i olika kategorier

Bilaga 3.

Kategorier	n	Inkomstintervall										ej svar
		< 5000kr	5-10.000	10-15.000	15-20.000	20-30.000	30-40.000	40-50.000	>50.000			
Utflyttade, ej bvn utredn	18	0	0	1	2	3	3	1	6			2
" , bvn utredn	12	0	0	0	2	4	2	0	2			2
" , totalt	30	0	0	1	4	7	5	1	8			4
Avg m slutbetyg, ej bvn utredn	17	0	1	5	4	2	1	0	0			4
" " , bvn utredn	5	0	0	1	0	2	0	0	0			2
" " , totalt	22	0	1	6	4	4	1	0	0			6
Förl. prygo, ej bvn utredn	6	0	3	1	0	1	0	0	0			1
" " , bvn utredn	7	0	0	1	1	2	0	0	1			2
" " , totalt	13	0	3	2	1	3	0	0	1			3
Samhällsvård	9	1	3	3	0	0	0	0	0			2
Ej närvarande, ej bvn utredn	19	0	1	0	1	8	2	1	1			5
" " , bvn utredn	3	0	0	2	1	0	0	0	0			0
" " , totalt	22	0	1	2	2	8	2	1	1			5
Summa, ej bvn utredn	60	0	5	7	7	14	6	2	7			12
" , bvn utredn	36	1	3	7	4	8	2	0	3			8
" , totalt	96	1	8	14	11	22	8	2	10			20
Totalt åk 6/1965	448	1%	4%	10%	18%	37%	14%	4%	8%			4%

Familiens bofasthet enligt frågan "Hur länge har familjen bott i Örebro?" hos pojkar i bortfallet, uppdelat i olika kategorier.

Kategorier	n	< 2 år	2-5 år	5-10 år	> 10 år	ej svar
Utflyttade, ej bvn utredn	18	4	3	1	8	2
" , bvn utredn	12	1	3	2	6	0
" , totalt	30	5	6	3	14	2
Avg. m slutbetyg, ej bvn utredn	17	1	0	1	11	4
" " , bvn utredn	5	0	1	0	2	2
" " , totalt	22	1	1	1	13	6
Förl. pryö, ej bvn utredn	6	0	1	1	3	1
" " , bvn utredn	7	0	2	0	3	2
" " , totalt	13	0	3	1	6	3
Samhällsvård	9	0	0	0	7	2
Ej närvarande, ej bvn utredn	19	1	0	1	12	5
" " , bvn utredn	3	0	1	1	1	0
" " , totalt	22	1	1	2	13	5
Summa, ej bvn utredn	60	6	4	4	34	12
" , bvn utredn	36	1	7	3	19	6
" , totalt	96	7	11	7	53	18
Totalt åk 6/1965	448	4%	9%	10%	76%	-

Familjens bofasthet enligt frågan "Hur många gånger har familjen bytt bostad?" hos pojkar i bortfallet, uppdelat i olika kategorier.

Bilaga 5

Kategorier	n	Ingen gång	1 gång	2 ggr	3 ggr	4 ggr	5 ggr	<5 ggr	ej svar
Utflyttade, ej bvn utredn	18	1	3	3	4	3	1	1	2
" , bvn utredn	12	1	3	3	2	2	0	1	0
" , totalt	30	2	6	6	6	5	1	2	2
Avg m slufbetyg, ej bvn utredn	17	2	4	3	2	0	1	1	4
" " , bvn utredn	5	0	2	1	0	0	0	0	2
" " , totalt	22	2	6	4	2	0	1	1	6
Förl. pryö, ej bvn utredn	6	2	1	2	0	0	0	0	1
" " , bvn utredn	7	0	1	1	1	1	1	0	2
" " , totalt	13	2	2	3	1	1	1	0	3
Samhällsvård	9	1	3	3	0	0	0	0	2
Ej närvarande, ej bvn utredn	19	4	4	5	0	1	0	0	5
" " , bvn utredn	3	1	0	0	0	0	0	2	0
" " , totalt	22	5	4	5	0	1	0	2	5
Summa, ej bvn utredn	60	9	12	13	6	4	2	2	12
" , bvn utredn	36	3	9	8	3	3	1	3	6
" , totalt	96	12	21	21	9	7	3	5	18
Totalt åk 6/1965	448	17%	38%	21%	14%	5%	2%	2%	-

Intelligens mätt med DBA hos pojkar i bortfallet, uppdelat i olika kategorier

Kategori	var.vidd	M	s	n	Uppgift saknas
Utflyttade, ej bvn utredn	13 - 49	35,8	8,8	18	0
" , bvn utredn	21 - 42	30,4	8,2	12	0
			30,3		
Avgått m slutbetyg, ej bvn utredn	9 - 31	20,8	6,2	16	1
" " , bvn utredn	18 - 32	25,2	5,3	5	0
			21,9		
Förl. pryö, ej bvn utredn	10 - 34	22,6	7,3	6	0
" " , bvn utredn	15 - 40	26,1	8,4	7	0
			24,5		
Samhällsvård	22 - 33	25,6	4,0	8	1
Ej närvarande, ej bvn utredn	18 - 41	30,8	5,9	19	0
" " , bvn utredn	18 - 29	24,3	4,6	3	0
			30,2		
Summa, ej bvn utredn	9 - 49	29,1	9,8	59	1
" " , bvn utredn	15 - 42	27,3	7,1	35	1
			28,4		
Totalt åk 6/1965	7 - 53	30,1	8,6	482	4

Skoltrivsel enligt faktorskala ur elevenkäten hos pojkar i bortfallet, uppdelat i olika kategorier.

Bilaga 7

Kategorier	var.vidd	M	s	n	Uppgift saknas
Utflyttade, ej bvn utredn	8 - 25*	14,7	4,9	18	0
" , bvn utredn	8 - 24	14,3	4,7	12	0
Avgått m slutbetyg, ej bvn utredn	10 - 27	18,1	5,2	16	1
" " , bvn utredn	14 - 24	19,5	4,2	4	1
Förl. pryv, ej bvn utredn	8 - 25	16,4	3,5	5	1
" " , bvn utredn	8 - 15	12,0	2,4	7	0
Samhällsvård	10 - 26	18,1	4,1	9	0
Ej närvarande, ej bvn utredn	8 - 23	13,4	3,6	14	5
" " , bvn utredn	8 - 11	9,7	1,3	3	0
Summa, ej bvn utredn	8 - 28	15,7	5,7	53	7
" , bvn utredn	8 - 26	15,0	4,9	35	1
Totalt, åk 6/1965	8 - 28	13,8	4,7	486	18

* Låg poäng = god trivsel

Skoltrivsel enligt svar på föräldraenkätens fråga "Hur tycker Ni att eleven trivs i skolan?"
i bortfallet uppdelat i olika kategorier

Bilaga 8

Kategorier	n	Utmärkt	Bra	Varken bra el- ler dåligt	Inte rik- tigt så bra	Inte alls	Ej svar
Utflyttade, ej bvn utredn	18	6	7	1	2	0	2
" , bvn utredn	12	3	4	2	2	0	1
" , totalt	30	9	11	3	4	0	3
Avg. m slutbetyg, ej bvn utredn	17	0	3	8	0	1	5
" " , bvn utredn	5	0	2	0	1	0	2
" " , totalt	22	0	5	8	1	1	7
Förl. pryo, ej bvn utredn	6	0	2	1	0	2	1
" " , bvn utredn	7	1	2	0	2	0	2
" " , totalt	13	1	4	1	2	2	3
ö.nhällsvård	9	1	3	3	0	0	2
Ej närvarande, ej bvn utredn	19	2	10	1	1	0	5
" " , bvn utredn	3	0	1	0	1	0	1
" " , totalt	22	2	11	1	2	0	6
Summa, ej bvn utredn	60	8	22	11	3	3	13
" , bvn utredn	36	5	12	5	6	0	8
" , totalt	96	13	34	16	9	3	21
Totalt åk 6/1965	448	19%	54%	18%	5%	1%	-

Beräkningar där bortfallsgrupperna och i åk 9 kvarvarande grupper av barnavårdsnämndsfallen hållits isär.

- Konformitetsgrupp 6 = de i åk 9 kvarvarande pojkarna, som blivit föremål för bvn:s utredning och konformerat.
- Konformitetsgrupp 8 = de pojkar ur bortfallsgruppen, som blivit föremål för bvn:s utredning och konformerat.
- Konformitetsgrupp 7 = de i åk 9 kvarvarande pojkarna, som blivit föremål för bvn:s utredning men i åk 9 är brottsligt aktiva.
- Konformitetsgrupp 9 = de pojkar ur bortfallsgruppen, som blivit föremål för bvn:s utredning men är brottsligt aktiva, står under övervakning eller är omhändertagna av bvn.

Föräldraenkäten

Utbildningsgrupp:

K-gr	Soc.gr 1		Soc.gr 2			Soc.gr 3	
	1	2	3	4	5	6	7
6				2	3	2	1
8	3			2	4	2	2
7		1	3	2	2	7	8
9				2	2	7	12

K-grupp 9 har fler individer från den lägsta utbildningsgruppen än K-grupp 7 (ej signifikant beroende)

Familjetyp:

1 = hel familj   2 = endast far   3 = endast mor

K-gr	1	2	3
6	5	0	3
8	9	0	3
7	15	2	5
9	14	0	4

Inga markanta skillnader mellan bortfallet och kvarvarande elever

Bofasthet:

1 = < 2 år , 2 = 2-5 år, 3 = 5-10 år, 4 = > 10 år i Örebro

K-gr	1	2	3	4
6	1	0	1	6
8	1	5	1	5
7	0	5	2	15
9	0	2	3	13

K-grupp 8 har fler som bott få år i Örebro än K-grupp 6 (ej sign.)

Bostadsstandard:

a) 1 = hyreshus 2 = villa 3 = radhus el.d.

K-gr	1	2	3
6	7	0	1
8	10	1	1
7	18	2	2
9	17	1	0

b) 1 = modern lägenhet 2 = halvmodern lägenhet 3 = omodernt

K-gr	1	2	3
6	7	0	1
8	12	0	0
7	20	2	0
9	13	5	0

c) 1 = 1 rum eller ett kök

2 = 1 rum och kök

3 = 2 rum och kök

4 = 3 rum och kök

5 = 4 rum och kök

6 = 5 rum och kök

7 = 6 rum och kök

8 = > 6 rum och kök

K-gr	1	2	3	4	5	6	7	8
6	0	0	3	5	0	0	0	0
8	0	0	3	5	1	2	1	0
7	0	1	6	7	7	1	0	0
9	0	3	5	6	3	1	0	0

Något fler pojkar i K-grupp 9 än i K-grupp 7 har låg bostadsstandard (ej sign.)

Mors förvärvsarbete:

1 = heltid   2 = deltid   3 = vid enstaka tillfällen   4 = nej

K-gr	1	2	3	4
6	2	2	0	4
8	4	1	1	6
7	7	7	2	5
9	7	6	0	5

Inga skillnader mellan bortfallet och kvarvarande.

Familjens årsinkomst:

1 = < 5.000 kr

2 = 5.000 - 10.000 kr

3 = 10.000 - 20.000 kr

4 = 20.000 - 30.000 kr

5 = 20.000 - 30.000 kr

6 = 30.000 - 40.000 kr

7 = 40.000 - 50.000 kr

8 = > 50.000 kr

K-gr	1	2	3	4	5	6	7	8
6	0	2	0	0	4	0	0	0
8	0	0	3	1	3	2	0	3
7	1	2	2	4	10	2	1	0
9	0	1	4	4	4	3	0	0

Fler pojkar ur K-grupp 8 än 6 har familjer med hög årsinkomst (ej sign.)

Elevers skoltrivsel:

1 = alldeles utmärkt

4 = trivs inte så bra

2 = trivs bra

5 = trivs inte alls

3 = trivs varken bra eller dåligt

K-gr	1	2	3	4	5
6	1	4	2	0	0
8	3	5	1	1	0
7	3	9	9	0	1
9	2	7	4	5	0

Fler pojkar i K-grupp 9 än i K-grupp 7 trivs inte helt bra (ej sign.)

Föräldramöte (de senaste två läsåren):

1 = ingen gång

2 = en gång

3 = flera gånger

4 = ej svar

Far:

K-gr	1	2	3	4
6	3	1	2	2
8	2	2	4	4
7	1	2	8	12
9	9	1	3	10

$p < 0,01$

Mor:

K-gr	1	2	3	4
6	2	2	2	2
8	2	3	7	1
7	1	5	13	4
9	10	0	6	7

$p < 0,01$

K-gr 9 skiljer sig från K-gr 7 genom att flera pojkar har far eller mor som inte besökt föräldramöten de senaste två åren. (Beroende signifikant, $p < 0,01$).

Elevenkätens skalor (faktorpoäng)Skoltrivsel:

Låg poäng = god trivsel

K-gr	M	s
6	11,71	1,98
8	13,85	4,10
7	16,00	4,84
9	15,77	5,42

K-grupp 8 trivs sämre än K-grupp 6. Observera dock den stora spridningen. Inga signifikanta skillnader.

Psykosomatisk reaktion:

Låg poäng = få symptom

K-gr	M	s
6	2,00	0,00
8	2,46	1,13
7	2,78	1,17
9	2,64	0,79

Inga signifikanta skillnader

Arbetsbelastning:

Låg poäng = låg arbetsbelastning

K-gr	M	s
6	9,00	3,06
8	7,90	2,10
7	9,00	2,20
9	10,18	2,15

K-grupp 8 mindre arbetsbelastad än K-grupp 6 (ej sign.). K-grupp 9 sign. mer arbetsbelastning än K-grupp 7 ($p < 0,05$).

Kamratrelationer:

Låg poäng = goda relationer

K-gr	M	s
6	7,86	1,07
8	7,85	1,68
7	8,22	1,28
9	8,23	1,63

Inga skillnader mellan bortfallet och kvarvarande.

Ängslan:

Låg poäng = låg ängslan

K-gr	M	s
6	10,14	2,41
8	10,62	2,43
7	11,13	2,90
9	10,27	2,83

Inga signifikanta skillnader mellan bortfallet och kvarvarande.

Lärarskattningar i variablerna aggressivitet (Ag), motorisk oro (Mo), disharmoni (Di), distraktion (Dist), skolleda (Sk), tillbakadragenhet (Ti) och spänning (Sp) i femgradig skala byggd på z-poäng.

Ag

K-gr	1	2	3	4	5
6	1	2	4	1	0
8	0	1	5	3	4
7	3	3	7	7	3
9	0	4	8	4	7

Både K-grupp 8 och 9 är något mer negativt skattade än 6 respektive 7.

Mo

K-gr	1	2	3	4	5
6	0	2	4	2	0
8	1	0	6	1	5
7	1	3	9	8	2
9	1	2	10	6	4

K-grupp 8 mer negativt skattad än K-grupp 6

Ti

K-gr	1	2	3	4	5
6	0	2	3	2	1
8	1	1	9	2	0
7	3	8	8	3	1
9	2	1	13	5	2

Pojkarna i K-grupp 9 skattade som något mer tillbakadragna än pojkarna i K-grupp 7.

Dish

K-gr	1	2	3	4	5
6	0	2	5	1	0
8	1	0	7	1	4
7	3	2	11	6	1
9	1	5	3	6	8

Både K-grupp 8 och 9 är mer negativt skattade än K-grupp 6 och 7.

Dist

K-gr	1	2	3	4	5
6	2	1	2	3	0
8	1	3	4	3	2
7	0	4	11	6	2
9	1	3	7	8	4

K-grupp 9 mer negativt skattad än K-grupp 7

Sk

K-gr	1	2	3	4	5
6	0	1	5	1	1
8	1	3	5	2	2
7	2	2	12	5	2
9	3	2	5	5	8

K-grupp 9 mer negativt skattad än K-grupp 7.

Sp

K-gr	1	2	3	4	5
6	1	2	3	1	1
8	1	3	6	3	0
7	2	6	13	2	0
9	2	2	18	1	0

K-grupp 9 mer samlad på variabelns mittenvärde än K-grupp 7.

Profilklass i lärarskattning:

- I = inte aggressiv, lugn, harmonisk, skolmotiverad, koncentrerad.
 II = aggressiv, motoriskt orolig, disharmonisk, distraherad, skolleda.
 III = spänd, tillbakadragen.

K-gr	I	II	III
6	5	3	0
8	4	9	0
7	6	17	0
9	2	19	1

K-grupp 8 har fler individer i PfkI II än i K-gr 6 (ej sign.). Alla elever som har förlängd pryö finns i PfkI II. K-gr 9 har även något fler i PfkI II än den kvarvarande K-grupp 7 (ej sign.).

Kamrat- och självskattningarPopularitet:

1 = Övre extrem

2 = Normal

3 = Nedre extrem

K-gr	1	2	3
6	1	5	2
8	2	10	1
7	6	13	4
9	2	15	6

Antal val:

K-gr	1	2	3
6	1	6	1
8	2	10	1
7	5	17	1
9	3	18	2

K-grupp 9 har färre val och är mindre populära än K-grupp 7. Skillnaderna är dock små (ej sign.).

Självskattning:

1 = Övre extrem

2 = Normal

3 = Nedre extrem

K-gr	1	2	3
6	2	5	0
8	1	12	0
7	3	17	3
9	4	15	3

Kamratskattning av skolmotivation:

1 = Övre extrem

2 = Normal

3 = Nedre extrem

K-gr	1	2	3
6	1	3	4
8	3	4	6
7	1	14	8
9	1	4	18

K-grupp 9 skiljer sig från K-grupp 7 genom att ha betydligt fler pojkar med mycket låg skolmotivation. (Beroendet signifikant, $p < 0,02$).

Tabell 1. Brottsbelastning för fem nivåer av aggressivitet (1, låg - 5, hög) enligt lärarskattningarna.

Aggressivitet	Allm. br. b.		Bagatellbr.		Bedrägeribr.		Vinningsbr.		
	n	M	s	M	s	M	s	M	s
1. låg	27	4,4	3,68	0,42	0,29	0,15	0,19	0,14	0,22
2.	96	6,4	4,19	0,57	0,34	0,23	0,28	0,26	0,25
3.	169	6,3	3,72	0,58	0,32	0,23	0,28	0,25	0,23
4.	77	7,9	4,28	0,65	0,27	0,30	0,31	0,34	0,26
5. hög	21	7,8	3,88	0,73	0,28	0,31	0,32	0,31	0,26
Totalt	390	6,57	4,05	0,59	0,32	0,24	0,28	0,26	0,25
F		5,20		4,02		2,15		3,88	
df		4 och 385		4 och 385		4 och 385		4 och 385	
p		< 0,001		0,004		0,075		0,005	

Vid parvis t-prövningar visar sig följande nivåer i variabeln aggression vara signifikant skilda från varandra

1 sign 2, 3, 4, 5	1 s 2, 3, 4, 5,	1 s 4, 5	1 s 2, 3, 4, 5
4 " 1, 2, 3	2 s 4, 5		2 s 3, 4
	3 s 5		3 s 4

Tabell 2. Brottsbelastning för fem nivåer av motorisk oro (1, låg - 5, hög) enligt lärarskattningarna.

Motorisk oro	n	Allm. br. b.		Bagatellbr.		Bedrägeribr.		Vinningsbr.	
		M	s	M	s	M	s	M	s
1. låg	44	4,9	3,53	0,44	0,31	0,19	0,25	0,18	0,21
2.	75	5,2	3,40	0,50	0,34	0,16	0,23	0,20	0,21
3.	167	7,0	4,33	0,62	0,31	0,26	0,29	0,28	0,27
4.	85	7,5	3,90	0,64	0,28	0,28	0,32	0,31	0,24
5. hög	16	8,6	2,87	0,73	0,27	0,33	0,27	0,36	0,24
Totalt	390	6,6	4,05	0,59	0,32	0,24	0,28	0,26	0,25
F		6,96		6,04		3,01		4,40	
df		4 och 385		4 och 385		4 och 385		4 och 385	
p		<0,001		<0,001		0,022		0,003	

Parvis t-prövningar:

1 sign	3, 4, 5	1 s	3, 4, 5	1 s	4	1 s	3, 4, 5
2 "	3, 4, 5	2 s	3, 4, 5	2 s	3, 4, 5	2 s	3, 4, 5

Tabell 3. Brottsbelastning för fem nivåer av disharmoni (1, låg - 5, hög) enligt lärarskattningarna.

Disharmoni	n	Allm.br.b.		Bagatellbr.		Bedrägeribr.		Vinningsbr.	
		M	s	M	s	M	s	M	s
1. låg	32	5,2	3,79	0,52	0,32	0,18	0,28	0,17	0,24
2.	80	5,3	3,31	0,51	0,31	0,18	0,24	0,20	0,20
3.	187	6,7	3,90	0,60	0,32	0,24	0,28	0,27	0,24
4.	76	7,8	4,60	0,65	0,31	0,34	0,31	0,33	0,29
5. hög	15	7,9	4,65	0,73	0,28	0,27	0,34	0,33	0,27
Totalt	390			0,59	0,32	0,24	0,28	0,26	0,25
F		5,43		3,17		3,46		4,41	
df		4 och 385		4 och 385		4 och 385		4 och 385	
p		<0,001		0,014		0,011		0,002	

Vid parvis t-prövning föreligger signifikans mellan:

1 och 3, 4, 5	1 och 4, 5	4 och 1, 2, 3	1 och 3, 4, 5
2 " 3, 4, 5	2 " 3, 4, 5		2 " 3, 4, 5
3 " 4, 5			

Tabell 4. Brottsbelastning för fem nivåer av distraktion (1, låg - 5, hög) enligt lärarskattningarna.

Distraktion	n	Allm.br.b.		Bagatellbr.		Bedrägeribr.		Vinningsbr.	
		M	s	M	s	M	s	M	s
1. låg	37	4,2	2,91	0,45	0,34	0,17	0,24	0,12	0,17
2.	84	5,5	3,88	0,52	0,33	0,20	0,25	0,20	0,24
3.	162	6,7	3,80	0,60	0,31	0,25	0,29	0,27	0,23
4.	91	8,3	4,29	0,67	0,27	0,31	0,31	0,36	0,27
5. hög	16	6,7	4,14	0,66	0,38	0,17	0,21	0,28	0,23
Totalt	390	6,6	4,05	0,59	0,32	0,24	0,28	0,26	0,25
F		9,45		4,74		2,76		8,17	
df		4 och 385		4 och 385		4 och 385		4 och 385	
p		<0,001		0,002		0,028		0,000	

Parvisa t-prövningar:

Alla sign.	1 s 3, 4, 5	4 s 1, 2, 5	1 s 2, 3, 4, 5
utom	2 s 3, 4		2 s 3, 4
5-2, 3, 4			3 s 4

Tabell 5. Brottsbelastning för fem nivåer av skolleda (1. låg - 5. hög) enligt lärarskattningarna.

Skolleda	Allm.br.b.		Bagatellbr.		Bedrägeribr.		Vinningsbr.		
	n	M	s	M	s	M	s	M	s
1. låg	31	4,6	3,87	0,46	0,35	0,18	0,27	0,15	0,24
2.	84	5,7	3,78	0,51	0,31	0,22	0,26	0,21	0,23
3.	195	6,8	3,85	0,63	0,32	0,24	0,27	0,27	0,23
4.	63	7,6	4,52	0,57	0,28	0,31	0,34	0,34	0,28
5. hög	17	8,4	4,05	0,78	0,26	0,24	0,31	0,38	0,27
Totalt	390	6,6	4,05	0,59	0,32	0,24	0,28	0,26	0,25
F		5,10		5,11		1,43		5,41	
df		4 och 385		4 och 385		4 och 385		4 och 385	
p		0,001		0,001		0,240		0,001	

Parvisa t-prövningar:

1	sign 3,4,5	5 s 1,2,3,4	4 s 1,2,3	1 s 3,4,5
2	" 3,4,5	3 s 1,2		2 s 3,4,5
				3 s 4

Tabell 6. Brottsbelastning för fem nivåer av tillbakadragenhet
(1. låg - 5. hög) enligt lärarskattningarna.

Tillbaka- dragenhet	n	Allm.br.b.		Bagatellbr.		Bedrägeribr.		Vinningsbr.	
		M	s	M	s	M	s	M	s
1. låg	26	6,2	4,98	0,51	0,36	0,28	0,32	0,24	0,28
2.	87	6,7	3,90	0,60	0,29	0,25	0,28	0,27	0,26
3.	170	6,6	3,74	0,60	0,31	0,23	0,28	0,26	0,23
4.	80	6,4	4,41	0,57	0,33	0,25	0,29	0,25	0,27
5. hög	27	6,8	4,50	0,57	0,36	0,24	0,29	0,30	0,24
Totalt	390	6,6	4,05	0,59	0,32	0,24	0,28	0,26	0,25
F		0,16		0,58		0,22		0,31	
df		4 och 385		4 och 385		4 och 385		3 och 485	
p		0,970		0,754		0,951		0,907	

Vid parvis t-prövningar föreligger ingen signifikans

Tabell 7. Brottsbelastning för fem nivåer av spänning (1. låg - 5. hög) enligt lärarskattningarna.

Spänning	n	Allm.br.b.		Bagatellbr.		Bedrägeribr.		Vinningsbr.	
		M	s	M	s	M	s	M	s
1. låg	25	5,7	3,94	0,60	0,34	0,25	0,28	0,19	0,24
2.	74	6,6	4,04	0,56	0,30	0,25	0,30	0,27	0,25
3.	192	7,1	4,02	0,64	0,31	0,24	0,28	0,29	0,25
4.	70	6,3	4,13	0,54	0,32	0,24	0,28	0,26	0,26
5. hög	29	4,3	3,38	0,41	0,34	0,22	0,26	0,12	0,18
Totalt	390	6,6	4,05	0,59	0,32	0,24	0,28	0,26	0,25
F		3,51		4,27		0,11		3,67	
df		4 och 385		4 och 385		4 och 385		4 och 385	
p		0,010		0,003		0,986		0,007	

Parvisa t-prövningar:

5 sign 2,3,4	5 s 1,2,3,4	5 s 2, 3, 4
	4 s 3	1 s 3

Tabell 1. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som av läraren skattats som icke-aggressiva (nivå 1 och 2) och som aggressiva (nivå 4 och 5).

Nivå 1 och 2

	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt	
Konforma	K-gr 1	46%	K-gr 2	35%	K-gr 4	26%	K-gr 6	19%	31%
Aktiva			K-gr 3	39%	K-gr 5	27%	K-gr 7	22%	30%
Totalt		46%		37%		27%		21%	30%

Nivå 4 och 5

	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt	
Konforma	K-gr 1	9%	K-gr 2	17%	K-gr 4	29%	K-gr 6	38%	24%
Aktiva			K-gr 3	20%	K-gr 5	31%	K-gr 7	46%	30%
Totalt		9%		18%		30%		42%	27%

K-grupp	1	2	3	4	5	6	7	Σ
Nivå 1-2 n	5	29	30	16	34	4	10	128
Nivå 4-5 n	1	14	15	18	29	8	21	116
N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$(\chi^2 = 47,19 \quad df \quad 24 \quad p \quad 0,006)^x$$

χ^2 -värdet är uträknat med 7 k-grupper mot 5 nivåer av ag respektive mo, ti, dish, dist, sk, sp. Några förväntade frekvenser är mycket små varför p-värdet bör tolkas med försiktighet. χ^2 -värdet samt p-värdet står därför inom parantes.

Tabell 2. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som av läraren skattats som lugna (nivå 1 och 2) och som motoriskt oroliga (nivå 4 och 5).

Nivå 1 och 2

	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt	
Konforma	K-gr	73%	K-gr	36%	K-gr	30%	K-gr	14%	33%
	1		2		4		6		
Aktiva			K-gr	36%	K-gr	25%	K-gr	15%	27%
			3		5		7		
Totalt		73%		36%		26%		15%	30%

Nivå 4 och 5

	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt	
Konforma	K-gr	0%	K-gr	22%	K-gr	32%	K-gr	38%	26%
	1		2		4		6		
Aktiva			K-gr	21%	K-gr	28%	K-gr	43%	29%
			3		5		7		
Totalt		0%		22%		29%		42%	28%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
Nivå 1-2	n	8	30	28	18	32	3	7	126
Nivå 4-5	n	0	18	16	20	35	8	20	117
	N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$(\chi^2 = 56,88$$

$$df = 24$$

$$p < 0,001)$$

Tabell 3. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som av läraren skattats som mycket harmoniska (nivå 1 och 2) och disharmoniska (nivå 4 och 5).

Nivå 1 och 2

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 27% 1	K-gr 41% 2	K-gr 24% 4	K-gr 14% 6	31%
Aktiva		K-gr 36% 3	K-gr 20% 5	K-gr 24% 7	26%
Totalt	27%	39%	21%	21%	28%

Nivå 4 och 5

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 18% 1	K-gr 17% 2	K-gr 24% 4	K-gr 29% 6	21%
Aktiva		K-gr 22% 3	K-gr 28% 5	K-gr 44% 7	29%
Totalt	18%	19%	21%	40%	26%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
Nivå 1-2	n	3	34	28	15	25	3	11	119
Nivå 4-5	n	2	14	17	15	35	6	21	110
	N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$(\chi^2 = 49,08 \quad \text{df } 24 \quad \text{p } 0,004)$$

Tabell 4. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som av läraren ansetts ha hög koncentrationsförmåga (nivå 1 och 2) samt låg koncentrationsförmåga (distraktionsnivå 4 och 5).

Nivå 1 och 2

	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.		Totalt
Konforma	K-gr	55%	K-gr	41%	K-gr	31%	K-gr	33%	37%
	1		2		4		6		
Aktiva			K-gr	34%	K-gr	23%	K-gr	17%	25%
			3		5		7		
Totalt		55%		38%		25%		22%	30%

Nivå 4 och 5

	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.		Totalt
Konforma	K-gr	9%	K-gr	21%	K-gr	24%	K-gr	38%	23%
	1		2		4		6		
Aktiva			K-gr	22%	K-gr	37%	K-gr	43%	36%
			3		5		7		
Totalt		9%		21%		32%		42%	29%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
Nivå 1-2	n	6	34	26	19	29	7	8	129
Nivå 4-5	n	1	17	17	15	46	8	20	124
	N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$(\chi^2 = 33,16 \quad \text{df } 24 \quad \text{p } 0,119)$$

Tabell 5. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som av läraren ansetts vara högt skolmotiverade (nivå 1 och 2) samt lågt motiverade (skolleda, nivå 4 och 5).

Nivå 1 och 2

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 36% 1	K-gr 40% 2	K-gr 26% 4	K-gr 24% 6	33%
Aktiva		K-gr 34% 3	K-gr 25% 5	K-gr 20% 7	27%
Totalt	36%	37%	25%	21%	29%

Nivå 4 och 5

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 27% 1	K-gr 16% 2	K-gr 15% 4	K-gr 29% 6	18%
Aktiva		K-gr 20% 3	K-gr 25% 5	K-gr 43% 7	27%
Totalt	27%	18%	21%	39%	23%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
Nivå 1-2	n	4	33	26	16	31	5	9	124
Nivå 4-5	n	3	13	15	9	31	6	20	97
	N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$(\chi^2 = 45,08 \quad df \ 24 \quad p \ 0,011)$$

Tabell 6. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som av läraren skattats som öppna (nivå 1 och 2) och som tillbakadragna (nivå 4 och 5).

Nivå 1 och 2

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 27% 1	K-gr 37% 2	K-gr 26% 4	K-gr 19% 6	31%
Aktiva		K-gr 26% 3	K-gr 10% 5	K-gr 31% 7	26%
Totalt	27%	32%	15%	28%	28%

Nivå 4 och 5

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 64% 1	K-gr 22% 2	K-gr 26% 4	K-gr 24% 6	26%
Aktiva		K-gr 29% 3	K-gr 29% 5	K-gr 24% 7	28%
Totalt	64%	25%	28%	24%	27%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
Nivå 1-2	n	3	31	20	16	13	4	15	118
Nivå 4-5	n	7	18	22	16	37	5	11	116
	N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$(\chi^2 = 29,50$$

$$df = 24$$

$$p = 0,22)$$

Tabell 7. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna, som i lärarskattningen erhållit en mittposition i variabeln "spänning" (nivå 3).

	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 1	36%	K-gr 2	39%	K-gr 4	47%	K-gr 6	42%
Aktiva			K-gr 3	49%	K-gr 5	58%	K-gr 7	60%
Totalt		36%		44%		54%		60%
								51%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
Nivå 3	n	4	32	38	29	73	9	31	216
	N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$(\chi^2 = 28,73 \quad \text{df } 24 \quad p < 0,248)$$

Tabell 1. Poäng i faktorvariabeln "kamratrelationer" för de olika konformitetsgrupperna.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr M=7,0 1 s =0,9 n =11	K-gr M=7,9 2 s =1,6 n =81	K-gr M=8,0 4 s =1,5 n =62	K-gr M=7,9 6 s =1,5 n =20	
Aktiva		K-gr M=7,9 3 s =1,3 n =76	K-gr M=7,8 5 s =1,6 n =119	K-gr M=8,2 7 s =1,4 n =45	
Totalt					M = 7,9 s = 1,5 N = 414
	F = 1,070		df 6 och 407		p = 0,379

Vid parvis t-prövning är:

k-grupp 1 signifikant skild från k-grupp 3, 4 och 7 på 5%-nivån.

Tabell 2. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som har goda respektive dåliga kamratrelationer.

Goda kamratrelationer								
	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr	36%	K-gr	24%	K-gr	18%	K-gr	22%
	1		2		4		6	
Aktiva			K-gr	12%	K-gr	22%	K-gr	17%
			3		5		7	
Totalt		36%		18%		21%		19%

Dåliga kamratrelationer								
	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr	0%	K-gr	12%	K-gr	16%	K-gr	13%
	1		2		4		6	
Aktiva			K-gr	13%	K-gr	14%	K-gr	14%
			3		5		7	
Totalt		0%		13%		15%		14%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
"Goda"	n	4	19	9	11	27	4	5	79
"Dåliga"	n	0	10	10	10	17	3	8	58
	N	11	81	76	62	121	20	45	416

$$(\chi^2 = 19,11 \quad \text{df } 12 \quad p < 0,10)$$

Små förväntade frekvenser i k-grupp 1 (e = 1,5)

Tabell 1. Poäng i faktorvariabeln psykosomatisk reaktion för de olika konformitetsgrupperna.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr M=2,7 1 s =0,9 n =11	K-gr M=2,5 2 s =1,0 n =81	K-gr M=2,6 4 s =1,0 n =62	K-gr M=2,3 6 s =0,9 n =20	
Aktiva		K-gr M=2,4 3 s =0,9 n =76	K-gr M=2,4 5 s =0,9 n =119	K-gr M=2,7 7 s =1,0 n =45	
Totalt					M=2,5 s =1,0 N =414
	F = 0,88		df 6 och 407	p = 0,51	

Tabell 2. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som har höga poäng i skalan "psykosomatisk reaktion".

	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 1	9%	K-gr 2	15%	K-gr 4	16%	Kpgr 6	5% 14%
Aktiva			K-gr 3	8%	K-gr 5	10%	K-gr 7	18% 1%
Totalt		9%		11%		12%		14% 12%

K-grupp	1	2	3	4	5	6	7	Σ
n	1	12	6	10	12	1	8	50
N	11	81	76	62	121	20	45	416

$$(\chi^2 = 5,08 \quad df \ 6 \quad p < 0,70)$$

Obs. Små förväntade frekvenser i k-grupp 1 ($e = 1$)

Tabell 1. Poäng i faktorvariabeln "ängslan" för de olika konformitets-
grupperna.

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr M=9,9 1 s =2,7 n =11	K-gr M=9,5 2 s =1,8 n =81	K-gr M=10,2 4 s =2,3 n =62	K-gr M=10,5 6 s =2,4 n =20	
Aktiva		K-gr M=10,1 3 s =2,2 n =76	K-gr M=9,5 5 s =2,1 n =119	K-gr M=10,7 7 s =2,9 n =45	
Totalt					M=9,9 s =2,3 N =414

$F = 2,33$ df 6 och 407 $p = 0,03$

Vid parvis t-övning är k-grupp 7 signifikant skild från
k-grupp 2 och 5 på 1 %-nivån.

Tabell 2. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna, som är sällan respektive ofta ängsliga.

<u>Sällan ängsliga</u>									
	Ej Brott		Ej Upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt	
Konforma	K-gr	18%	K-gr	11%	K-gr	10%	K-gr	10%	11%
	1		2		4		6		
Aktiva			K-gr	7%	K-gr	16%	K-gr	11%	12%
			3		5		7		
Totalt		18%		9%		14%		11%	12%

<u>Ofta ängsliga</u>									
	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt	
Konforma	K-gr	18%	K-gr	6%	K-gr	17%	K-gr	20%	13%
	1		2		4		6		
Aktiva			K-gr	15%	K-gr	9%	K-gr	22%	14%
			3		5		7		
Totalt		18%		11%		12%		22%	14%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
"Sällan"	n	2	9	5	6	19	2	5	48
"Ofta"	n	2	5	12	11	11	4	10	55
	N	11	81	76	62	121	20	45	416

$$(\chi^2 = 16,04 \quad \text{df } 12 \quad p < 0,20)$$

Små förväntade frekvenser i k-grupp 1 (e = 1,3)

Tabell 1. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som av sina klasskamrater rangordnats så att de kommer i den övre respektive nedre extremgruppen i popularitet.

"Övre extrem"

	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt	
Konforma	K-gr	9%	K-gr	8%	K-gr	11%	K-gr	14%	10%
	1		2		4		6		
Aktiva			K-gr	10%	K-gr	18%	K-gr	17%	16%
			3		5		7		
Totalt		9%		9%		16%		16%	13%

"Nedre extrem"

	Ej brott		Ej upptäckta		Upptäckta		Bvn:s utredn.	Totalt	
Konforma	K-gr	18%	K-gr	18%	K-gr	13%	K-gr	14%	16%
	1		2		4		6		
Aktiva			K-gr	10%	K-gr	14%	K-gr	22%	14%
			3		5		7		
Totalt		18%		14%		14%		15%	15%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
"Övre"	n	1	7	8	7	23	3	8	57
"Nedre"	n	2	15	8	8	18	3	10	64
	N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$(\chi^2 = 9,87 \quad \text{df } 12 \quad p < 0,50)$$

Små förväntade frekvenser i k-grupp 1 (e = 1,5)

Tabell 2. Andelen pojkar i de olika konformitetsgrupperna som av kamraterna fått extremt många val till rast och fritid eller extremt få val.

"Övre extrem"

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 0% 1	K-gr 7% 2	K-gr 18% 4	K-gr 14% 6	11%
Aktiva		K-gr 12% 3	K-gr 8% 5	K-gr 17% 7	11%
Totalt	0%	9%	11%	16%	11%

"Nedre extrem"

	Ej brott	Ej upptäckta	Upptäckta	Bvn:s utredn.	Totalt
Konforma	K-gr 27% 1	K-gr 14% 2	K-gr 5% 4	K-gr 9% 6	12%
Aktiva		K-gr 6% 3	K-gr 8% 5	K-gr 6% 7	7%
Totalt	27%	9%	7%	7%	9%

K-grupp		1	2	3	4	5	6	7	Σ
"Övre"	n	0	6	9	11	10	3	8	47
"Nedre"	n	3	13	4	3	10	2	3	38
	N	11	83	77	62	126	21	46	426

$$(\chi^2 = 31,02 \quad df \ 12 \quad p \ 0,01)$$

Små förväntade frekvenser i k-grupp 1 (e = 1,02)

Tabell 1. Tvåvägs variansanalys med popularitet och gängdeltagande som oberoende variabler och allmän brottsbelastning som beroende variabel.

		Popularitet		
		Övre extrem	Normal	Nedre extrem
Gäng	M = 7,74	M = 7,15	M = 7,31	
	N = 35	N = 193	N = 36	
Ej gäng	M = 5,23	M = 4,71	M = 4,11	
	N = 13	N = 66	N = 19	

	Kvadr. sum.	d. f.	F-kvot	p
Kol. (pop)	9,418	2	0,616	0,546
Rader (gäng)	322,125	1	21,062	0,0001
Interaktion	2,562	2	0,168	0,844
Inom cellerna	15,294	356		

Tabell 2. Tvåvägs variansanalys med antal val och gängdeltagande som oberoende variabler och allmän brottsbelastning som beroende variabel.

	Antal val		
	Övre extrem	Normal	Nedre extrem
Gäng	M = 7,30 N = 30	M = 7,31 N = 215	M = 6,47 N = 19
Ej gäng	M = 6,30 N = 10	M = 4,60 N = 75	M = 3,77 N = 13

	Kvadr. sum.	d. f.	F-kvot	p
Kol. (pop)	30,097	2	1,979	0,138
Rader (gäng)	146,566	1	9,635	0,003
Interaktion	10,386	2	0,683	0,511
Inom cellerna	15,212	356		

Brottsbelastning i rektorsområde X samt i totalpopulationen.

	N	M	s
X	85	6,09	3,64
Totalt	390	6,60	4,05

$t = 1,19$ $df\ 475$ $p > 0,20$ ej sign.

Korstabell k-grupp mot rektorsområde X och övriga rektorsområden.

K-gr	1	2	3	4	5	6	7	Totalt
X	4	19	15	17	22	6	9	92
Övriga	7	64	62	45	104	15	37	334
Totalt	11	83	77	62	126	21	46	426

$\chi^2 = 5,73$ $df\ 6$ $p < 0,50$ ej sign.